

3

**Millî Mücadele
Döneminde
Tekirdağ**

**Tekirdağ
During
the National Struggle**

Nurten Çetin

Millî Mücadele Döneminde Tekirdağ

*Nurten Çetin**

Özet

XIV. yüzyılda Osmanlı idaresine giren Tekirdağ asırlar boyu farklı etnik unsurlara ev sahipliği yaptı. 20. yüzyılda Balkanlardan bölgeye yapılan göçlerle şehirdeki Türk-Müslüman nüfus arttı. Tekirdağ limanı ticaret ve askeri nakliyatta önemli bir transit merkeziydi. Bu işlevini Mütareke ve Millî Mücadele döneminde de sürdürdü. Mondros Mütarekesi'nin ardından halkın elindeki silahları toplamak amacıyla bölgeye gelen İtalyan askeri kuvvetlerinin yerini bir süre sonra Yunan kuvvetleri aldı. Trakya'yı ele geçirmek isteyen Yunanistan, birtakım demografik iddialarla Tekirdağ'da da harekete geçti. Tekirdağ ve çevresindeki Rumlar bölgeye gelen Yunan kuvvetleri ile iş birliği yaptılar. Türkler ve Müslümanlara karşı tutuklama, öldürme, gasp, yaralama, sürgün ve göçe zorlama siyasetleri uygulandı. Tekirdağ 20 Temmuz 1920'de Yunanlılar tarafından işgal edildi. Tekirdağ'da Yunanlılara karşı güçlü bir direniş gösterilemedi. Bunda Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey ve 55. Tümen Kumandanı Alaaddin Bey'in tutumları etkili oldu. Halkın büyük bir kısmı Yunanlılara karşı mücadelenin faydasız olduğunu düşünüyordu. İstanbul'un işgali umutsuzluğu artırdı. Bu gibi nedenlerle Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Tekirdağ şubesi halktan ve ileri gelenlerden yeterli desteği sağlayamadı. Tekirdağ'da Yunan işgal idaresi altında Türkler ve Müslümanlar çeşitli baskı ve zulümlere maruz kaldılar. Bu dönemde Yunan askeri kuvvetleri ile mühimmatının Anadolu'ya nakli Tekirdağ limanından yapıldı. Tekirdağ 1922'de Yunanlıların *Küçük Asya Felaketi* sırasında Anadolu'yu terk eden yerli Rumlar ile Yunan askerlerinin toplanma yeri idi. Tekirdağ'ın kurtuluşu 13 Kasım 1922'de şehrin BMM idaresine alınmasıyla gerçekleşti.

Anahtar Kelimeler

Tekirdağ, Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Millî Mücadele, Firuzan Bey, 55. Tümen

* Prof. Dr., Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, nurtencetin[at]trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5428-2539

Tekirdağ During the National Struggle

Abstract

Tekirdağ, which came under Ottoman rule in the 14th century, hosted different ethnic elements for centuries. In the 20th century, the Turkish-Muslim population increased with the migrations from the Balkans to the region. Tekirdağ port was an important transit center for trade and military transport. The city continued these functions during the Armistice and the National Struggle. After the Armistice of Mudros, the Italian military forces, which came to the region for the purpose of collecting the weapons in the hands of the people, were replaced by the Greek forces after a while. Greece, which wanted to annex Thrace, also took action in Tekirdağ with some demographic claims. The Greeks residing in and around Tekirdağ cooperated with the Greek forces that came to the region. They implemented a policy of arresting Turks and Muslims, killing them, usurping them, injuring them, forcing them to exile and emigration. Tekirdağ was occupied by the Greeks on July 20, 1920. There was no strong resistance against the Greeks in Tekirdağ. In this situation, the attitudes of Tekirdağ Governor Firuzan Bey and 55th Division Commander Alaaddin Bey were extremely effective. A large part of the people thought that the struggle against the Greeks was useless. The occupation of Istanbul increased this hopelessness. Due to such reasons, the Tekirdağ branch of the Thrace-Pashaeli Defense of Rights Society could not provide sufficient support from the public and the notables of the city. Under the Greek occupation administration in Tekirdağ, Turks and Muslims were subjected to various oppression and persecution. During this period, the Greek military forces and the Greek army's ammunition were transported to Anatolia through the port of Tekirdağ. Tekirdağ was the gathering place of the local Greeks and Greek soldiers who left Anatolia during the Asia Minor Catastrophe in 1922. The liberation of Tekirdağ took place on November 13, 1922 when it was taken under the administration of the Turkish Grand National Assembly.

Keywords

Tekirdağ, the Thrace-Pashaeli Defense of Rights Society, National Struggle, Firuzan Bey, 55th Division

1. Giriş

Orta çağda "Rodosto" daha sonra "Rodosçuk" olarak adlandırılan Tekirdağ, 1357 yılında Osmanlı idaresine girdi. Sahip olduğu ulaşım imkanları sayesinde ve tarıma elverişli konumuyla İstanbul'un iase ihtiyacını karşılayan önemli bir merkezdi.¹ Osmanlı döneminde "Rodosçuk" adı kullanılmakla beraber, şehirde çok sayıda Ermeni tebaa ve "tekavur"ları yaşadığı için önce "Tekavur Dağı" daha sonra Tekfurdağı adıyla adlandırılmıştı. Tekirdağ adı eski Türkçede "Tekfur Dağı" olarak yazılmakta olup Bizans tekfurlarıyla bağlantılı olarak böyle adlandırıldığı söylenmektedir. Şehir bugünkü adını güneybatısındaki Tekir Dağı'ndan (Ganos Dağı) almıştır.²

Sancağın kuzeyinde Kırklareli, doğusunda Çatalca, güneyinde Gelibolu, batısında Edirne sancakları yer almaktadır.³ Coğrafi konumu dolayısıyla Traklardan Greklere kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapan Tekirdağ, Bursa, İstanbul ve Edirne arasında önemli bir liman kentiydi. İstanbul'un iase ihtiyacını karşılamada, savaşlar sırasında ordu mühimmatının temini ve naklinde önemli bir transfer merkeziydi.⁴ Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar Tekfurdağı adıyla bilinen şehir Edirne'nin vilayet olmasıyla buraya bağlı bir sancak haline geldi.⁵

Tekirdağ Sancağı 20. yüzyılın başında merkez kaza, Çorlu, Malkara, Hayrabolu ve Saray kazalarından meydana geliyordu. Mürefte ve Şarköy Cumhuriyet döneminde Tekirdağ Sancağı'na bağlandı. 1914 yılı nüfus sayımına göre Tekirdağ Sancağı'nın toplam nüfusu 173 bin 903 kişiydi. Nüfusun miktarı ve etnik dağılımına bakıldığında, 103 bin 437 Müslüman, 53 bin 717 Rum, 13 bin 623 Ermeni, 2 bin 781 Yahudi ve 379 kişinin de diğer milletlerden olduğu görülmektedir.⁶

Trakya Paşaeli gazetesinin 1919 yılında yayımladığı istatistiğe göre, Tekirdağ merkezde 28 bin 339 Türk, 4 bin 886 Rum; Çorlu'da 15 bin 280 Türk, 3 bin 71 Rum; Hayrabolu'da 21 bin 246 Türk, 2 bin 681 Rum; Malkara'da 21 bin 310 Türk, 11 bin 619 Rum; Şarköy'de 6 bin 389 Türk, 6 bin 368 Rum; Mürefte'de 3 bin 850 Türk, 17 bin 754 Rum yaşıyordu.⁷ 1919 tarihli *Tasvir-i Efkâr*'da verilen bilgilere göre Tekirdağ'daki toplam Türk nüfusu

¹ Kaya Göktepe, *Tekirdağ Sancağı'nda Tarımsal Yapı (1840-1914)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012, s. 22-23.

² Ümit Ekin, Hümmet Kanal, "Tekfurdağı Sancağı'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1890-1902)", *Humanitas*, 4 (2014), s. 110.

³ Ari Çokona, *20. Yüzyıl Başlarında Anadolu ve Trakya'daki Rum Yerleşimleri*, İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2016, s. 27.

⁴ Hacer Ateş, *Kuzey Marmara Sahilleri ve Ard Alanında Şehirleşmenin Tarihi Süreci: XVI.-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2009, s. 218, 277.

⁵ *Milliyet*, 30 Mayıs 1981. Taha Toros Arşivi, 1516592006.

⁶ Ökkeş Narinç, "Birinci Dünya Savaşı'nda Tekfurdağ Sancağına Yapılan Göçler", *Humanitas*, 8/16 (2020), s. 309, 305.

⁷ Zeki Arıkan, *Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1998, s. 56.

109 bin 533, Rum nüfusu ise 20 bin 13 kişiydi. Bu dönemde Türklerin yayımladığı nüfus verileri arasında az da olsa farklılıklar bulunsa bile Tekirdağ'da nüfusun çoğunluğunu Türkler oluşturuyordu.⁸

Merkez kazada 9 cami, 1 gümrük, 12 tekke, 5 Rum kilisesi, 3 Ermeni kilisesi, 1 Katolik, 1 Protestan, 1 Latin kilisesi, 1 havra, 1 telgrafhane, jandarma askeri karantina daireleri, 1 depo, 1 idadi, 1 kız rüştiyesi, 4 bin 114 hane, 78 çeşme, 49 han, 981 dükkân, 278 mağaza, 47 fırın, 252 arsa, 161 kira odası, 75 gazino ve meyhane, 15 ambar, 91 kahvehane, 4 hamam, 3 bağhane, 5 un fabrikası, çömlekhane, 4 kiremithane, 8 yel değirmeni bulunuyordu. Sancağın sınırları içerisinde Çorlu ve Muratlı'da olmak üzere iki tren istasyonu vardı.⁹

Trakya'nın, özellikle de Tekirdağ ve çevresinin ürünlerinin ihracatı Tekirdağ limanından yapılıyordu. Gemiler limana zeytin, Ege adalarından sabun, narenciye, kumaş, makine ve baharat ürünleri getiriyordu. ¹⁰ Şehirdeki Rum nüfusun çoğunluğu ticaretle uğraşmasının yanında üretici sıfatıyla çiftçilik yapıyordu.¹¹ Tekirdağ Ermenileri tüccar, zanaatkâr ve özellikle tarım aleti yapan demirci ustalarıydı.¹² Müslümanlar ise daha çok tarım ve hayvancılık işiyle uğraşmaktaydılar. ¹³ Şehirde üç banka faaliyette olup bunlardan biri Midilli Bankası'ydı. Yunan işgali döneminde Tekirdağ limanı askeri nakiller için kullanıldığından ticaret Kumbağ (Hrisambelos) üzerinden yapılıyordu.¹⁴

19. yüzyılın ortalarına kadar sancakta gayrimüslim nüfus fazla iken bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren bölgeye yapılan göçlerle Türk-Müslüman nüfus artmıştır.¹⁵ 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Bulgaristan Prensiği'nin kurulmasıyla binlerce Türk Tekirdağ'a göç etti. Tekirdağ'daki köylerin %25'i bu göçmenler tarafından kuruldu. Gelenlerin birçoğu da şehirlere ve eski köylere iskân edildiler.¹⁶

Tekirdağ'a bir diğer göç dalgası da Balkan Savaşları sırasında yaşandı. Tekirdağ'a yapılan Bulgar taarruzu sonucunda şehir, 10 Kasım 1912'de Bulgarlar tarafından işgal edildi. Tekirdağ'ın işgali Edirne kalesinin savunmasını zorlaştırdı ve Edirne 26 Mart 1913'te işgal edildi.¹⁷ Balkan devletlerinin baskı ve zulümlerine maruz kalan binlerce Türk ve Müslüman İstanbul ve Anadolu'ya göç etti. Savaşın "yaktığı, yaraladığı, yollara düşürdüğü aileler yatak yorgan misali taşınabilir birkaç eşya ile yerleşik yuvalarından

⁸ Zeki Arıkan, *Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin*, s. 60.

⁹ Ekin-Kanal, "Tekirdağ Sancağı'nın", 110-111.

¹⁰ Dimitris A. Mavridis, *İstanbul'dan Tekirdağ'a Çağdaş Yunan Kimliğinin Arayışında*, Tekirdağ: Süleymanpaşa Belediyesi Yayınları, 2017, s. 121.

¹¹ Mavridis, *İstanbul'dan Tekirdağ'a*, s. 114.

¹² Mavridis, *İstanbul'dan Tekirdağ'a*, s. 121.

¹³ Göktepe, "Tekirdağ Sancağı'nda", s. 383.

¹⁴ Mavridis, *İstanbul'dan Tekirdağ'a*, s. 121.

¹⁵ Göktepe, "Tekirdağ Sancağı'nda", s. 85.

¹⁶ Hikmet Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, İstanbul: Ahmet Sait Basımevi, 1949, s. 49-52.

¹⁷ Nuran Koltuk, "Birinci Balkan Savaşı ve Tekirdağ'ın İşgali", *Uluslararası Tekirdağ Sempozyumu*, 2015, s. 14-16.

kopup yollara düştüler. Yuvarlanan taş yosun tutmaz misali, hayata her seferinde sıfırdan başlamak zorunda kaldılar.”¹⁸ Yoğun göç akını karşısında İttihat ve Terakki Hükûmeti, çareyi gelen muhacirleri Rumların yaşadıkları yerlere yerleştirmekte buldu. Bu durumdan rahatsız olan Rumlar Yunanistan’a doğru göç etmeye başladı. Onların geride bıraktıkları evlere Türkler ve Müslümanlar yerleştirildi.¹⁹ II. Balkan Savaşı’nda Edirne’nin geri alınmasıyla cezalandırılacakları endişesine kapılan çok sayıdaki Rum ve Ermeni de Edirne ve çevresinden Yunanistan’a göç ettiler.²⁰

Tekirdağ I. Dünya Savaşı sırasında lojistik bakımdan bir askerî üs vazifesi gördü.²¹ Çanakkale’den gemilerle taşınan yüzlerce yaralı²² Tekirdağ, Şarköy ve Mürefte’de bulunan hastanelerde tedavi edildiler. Tekirdağ’daki 19. Tümen Komutanının Yarbay Mustafa Kemal olması ve 3. Kolordu’nun bazı depo ve üretim yerlerinin Tekirdağ’da bulunması şehrin savaş sırasındaki önemini artırdı. Savaş boyunca asker, cephane, gıda nakli deniz yoluyla İstanbul-Çanakkale üzerinden; demiryolu ile İstanbul-Uzunköprü hattıyla; karayolu ile de Keşan üzerinden sağlandı.²³

I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti, askeri bakımdan önem arz eden sahil kesimleri, boğazlar mıntıkası ile demiryolu güzergâhları gibi yerlerde ikamet eden İtilaf devletleri tebaasını savaş alanlarından uzak iç bölgelere sevk etti.²⁴ Bu dönemde Balkanlardan Trakya’ya Türk ve Müslüman göçü devam etti. Savaştan önce ve sonrasında binlerce muhacir Tekirdağ Sancağı’na gelmişti. Sancaktaki Türk-Müslüman nüfus her geçen gün arttı. Bu arada mütareke döneminde, savaş sırasında yerlerinden göç eden Rum ve Ermenilerin geri dönmesiyle demografik yapı yeniden şekillendi. Geriye dönüşler pek çok sorunu beraberinde getirdi.²⁵ Cumhuriyet döneminde tamamı Çorlu’da bulunan 12 göçmen köyü kuruldu. Göçler Tekirdağ’ın nüfusunun %60’ını Balkanlardan gelen Türk ve Müslümanlardan oluşturdu. Sancakta bugünkü köylerin %50’sinin eski Türk, %19’unun Rum, %2’sinin Bulgar köyü olduğu, %25’inin 1876-1923 arasında, %4’ünün ise Cumhuriyet devrinde kurulduğu anlaşılmaktadır.²⁶

¹⁸ Tekin Sayınbaş, *Benim İnsanlarım, Saraçlar Caddesinde Aşına Yüzler*, Edirne: Edirne Belediyesi Yayınları, 2013, s. 119.

¹⁹ Nurten Çetin, "1914 Osmanlı Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (2010), s. 152.

²⁰ Nurten Çetin, "Edirne Valisi Hacı Adil Bey'in Kaleminden Edirne'den Yunanistan'a Rum Göçü: İddialar ve Cevaplar", *Tarihin Peşinde*, 27 (2022), s. 89.

²¹ Narinç, "Birinci Dünya", s. 304, 30.

²² Çevik, *Tekirdağ Tarihi*, s. 46.

²³ Narinç, "Birinci Dünya", s. 302.

²⁴ Nurten Çetin, "Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri Vatandaşlarına Yönelik Uygulamalarından Biri: Sürgün: (Edirne Örneği)", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3/5 (2013), s. 78.

²⁵ Nurten Çetin, *Son Sadrazam Ahmet Tevfik*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2015, s. 233-240.

²⁶ Çevik, *Tekirdağ Tarihi*, s. 49-52. Yazarın "bugün" ifadesi ile kitabın basım yılı olan 1949 belirtilmektedir.

“Millî Mücadele’de Tekirdağ” konulu bu çalışmada “Mondros Mütarekesi Sonrası Tekirdağ’da Yaşanan Gelişmeler” başlığı altında Mütareke’nin ardından Tekirdağ’a yapılan Rum ve Ermeni göçü, bunun Türkler üzerindeki etkisi, Yunan ve İtalyan kuvvetlerinin bölgeye girişi Osmanlı Arşiv belgeleri ışığında verildi. “Rumeli Heyet-i Nâsıhası Tekirdağ’da” başlığı altında Osmanlı Hükûmeti tarafından bölgeye gönderilen Nasihat Heyeti’nin Tekirdağ’daki faaliyetleri açıklandı. “İzmir’in İşgalinin Tekirdağ’daki Etkileri” başlığı altında İzmir’in işgalinin Tekirdağ ve çevresindeki etkileri incelendi. Bu konuda daha çok Dr. Haluk Selvi tarafından hazırlanan *İşgal ve Protesto* adlı kitaptan faydalanıldı. “Yunanlıların Tekirdağ’da Örgütlenmeleri ve Asayiş Olayları” Osmanlı Arşivi, Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Asayiş kalemi belgelerinden yararlanılarak ortaya konuldu ve bu başlıkta Tekirdağ’ın işgaline kadar gelen süreçte Yunan kuvvetlerinin ve yerli Rum halkının Türklere yönelik faaliyet ve uygulamaları açıklandı. “Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Tekirdağ Şubesi” adlı kısımda, cemiyetin Tekirdağ şubelerinin kurucuları, Zekai Güner’in “Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri” adlı çalışmasından aktarıldı. Atatürk Belediye Kitaplığı Arşivi’nden tespit edilen belgeler ile cemiyetin Tekirdağ şubesi üyeleri ve Osmanlı yerel yöneticilerinin bu örgütlenmeye karşı tutumları incelendi. Edirne Kongresi’ne katılan Tekirdağ delegelerinin görüşleri ve Millî Mücadele’ye bakışları Mustafa Toker tarafından yayına hazırlanan *Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Kongre Tutanakları (9 Mayıs 1920-13 Mayıs 1920)* adlı eserden yararlanarak ortaya konulmaya çalışıldı. Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi’nden edinilen bazı belgelerden cemiyetin Tekirdağ şubesinin örgütlenmesi açıklanmaya çalışıldı. Cemiyetin Tekirdağ şubesinin örgütlenmedeki etkisi hakkında Şeref (Aykut) Bey’in anılarından yararlanıldı. Tekirdağ’ın işgali Osmanlı Arşivi belgeleri ve Tevfik Bıyıklıoğlu’nun *Trakya’da Millî Mücadele* adlı eserinden edinilen bilgilerle açıklanmaya çalışıldı. “Tanıkların İfadeleriyle Tekirdağ’da İşgal Günleri” adlı kısımda Mehmet Serez’in Tekirdağ’ın işgali hakkında tanıklarla yaptığı görüşmelere yer verdiği *Atatürk ve Millî Mücadele’de Tekirdağ* adlı eseri, Tekirdağ Mutasarrıfının işgal gününü anlattığı Osmanlı Arşivi’nden edinilen belge, Tevfik Bıyıklıoğlu’nun *Trakya’da Millî Mücadele* adlı eseri ile işgalin tanıklarından Hikmet Çevik’in işgal gününe dair anılarına da yer verdiği *Tekirdağ Tarihi* adlı eserden faydalanıldı.

“İşgal Altında Tekirdağ (Sosyo-Ekonomik ve Askeri Durum ile Asayiş Meseleleri)” başlığı altında Yunan işgal idaresindeki Tekirdağ’ın durumu incelendi. Bu bölümde, Dimitris A. Mavridis’in *İstanbul’dan Tekirdağ’a Çağdaş Yunan Kimliğinin Arayışında* adlı eserindeki bazı fotoğraflar da kullanıldı. “Mudanya Mütarekesi ve Tekirdağ’ın BMM Hükûmeti’ne Devir ve Teslimi” adlı başlık altında daha ziyade Dr. Veysi Akın’ın *Trakya’nın Türklere Devir ve Teslimi* adlı kitabından yararlanıldı. “Yunan Tahliyesinin İlk Yıllarında Tekirdağ” adlı başlığı altında daha çok İhsan Tevfik Kırca’nın “Belgelere Göre Tekirdağ’a Göç” adlı çalışmasından istifade edildi. Tahliye sonrası Tekirdağ’ın yeniden hayat bulması için BMM Hükûmeti’nin çalışmaları ise daha çok *Paşaeli* gazetesinden edinilen bilgiler ışığında ortaya konulmaya çalışıldı.

2. Mondros Mütarekesi Sonrası Tekirdağ'da Yaşanan Gelişmeler

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nden sonra Trakya ve Anadolu'da Türkler için kara günler başladı. Tekirdağ'daki gelişmeler de Türkler aleyhinde seyretti. Savaş öncesinde çeşitli nedenlerle bölgeden ayrılan Ermeni ve Rumların geri dönüşleri nedeniyle pek çok sorun yaşıyordu. Bunun üzerine durum tespiti yapmak amacıyla bölgeye İstanbul'dan içlerinde İtilaf devletleri temsilcilerinin de bulunduğu heyetler gönderildi. Bölgedeki Rum ve Ermeniler bu heyetleri etkiliyor, Türklere ait mal ve mülkler Rumlar ile Ermenilere veriliyordu. Bu dönemde sevk ve iskân kararını veren devlet görevlilerini yargılamak amacıyla kurulan Divan-ı Harb-i Örfi Mahkemesi'nin bir şubesi de Tekirdağ'da faaliyete geçti.²⁷ Şehirde Ermeni ve Rumların dönmesiyle evlerinden çıkarılarak sokağa atılan muhacirler vardı.²⁸ Geriye dönen Rumlar arasında Tekirdağ'dan Yunanistan'a kaçan veya göç eden Rumlar da bulunuyordu²⁹. 1919 yılı Nisan ayının sonlarına kadar Ereğli köyüne 60 Rum muhacir dönmüştü. Bunlara ait binaların teslimi konusunda zaman zaman sorunlar yaşıyor, bu durum Rumların şikâyetlerine neden oluyordu.³⁰ Yunanistan'dan Tekirdağ ve çevresine gelmekte olan Rumlar ile diğer gayrimüslimlere ait mal ve mülklere ait konuları görüşmek amacıyla İngiliz subaylarından Mister Charles Atkinson ile Muhacirîn Müdüriyet-i Umumisi Sevkiyat Şubesi Müdürü Maruf Bey görevlendirilmişti.³¹ Rumların Trakya bölgesine dönüşleri ile bölgedeki sayıları her geçen gün artıyordu. Trakya'da özellikle Kırklareli ve çevresine Kafkasya'dan gelen Rum muhacirleri iskân edilmişti. Tekirdağ'da Rum memurlara kötü davrandıkları iddialarıyla çok sayıdaki Türk ve Müslüman tutuklanıyordu.³²

Mütareke sonrası ortaya çıkan durumu fırsat bilen Rumlar, Tekirdağ'ın işgali için faaliyete geçmişlerdi. Fransızların Hadımköy-Uzunköprü demiryolunun güvenliğini sağlama görevini Rumlara bırakması, Rumlar arasında sevinç yaratmıştı. Muratlı'ya gelen Yunan askerleri Tekirdağ'a girmişlerdi. Bundan cesaret alan yerli Rumlar taşkınlık yapıyor, kilise ve kulüplerde örgütleniyorlardı. Yunan Kızılhaç heyetleri faaliyettedirler. Yerli Rumlara yardım bahanesiyle sandıklar içinde silah ve askeri elbise getiriliyor, bunlar geceleri bölge halkına dağıtılıyordu.

Yunanlılar 1920 yılı Temmuz ayına gelindiğinde neredeyse tüm Rum köylerinde hazırlıklarını tamamlamışlardı.³³ Bu arada mütarekeden sonra bölgeye gelen 62. İtalyan Piyade Alayı'nın Tekirdağ'daki 1. Tabur Kumandanı bölgede silah arama ve toplanılması hakkında duyurular yapıyordu. Osmanlı Hükûmeti buna engel olmak istediye de Tekirdağ, Çorlu, Muratlı, Malkara, Hayrabolu, Keşan, Uzunköprü, İpsala ve bağlı yerlerde

²⁷ Çevik, *Tekirdağ Tarihi*, s. 49-52.

²⁸ İhsan Tefik Kırca, "Belgelere Göre Tekirdağ'a Göç", *Uluslararası Mübadele Sempozyumu ve Mübadele'nin 94. Yılı Anma Etkinlikleri*, Tekirdağ: Tekirdağ Belediyesi Yayınları, 2017, s. 509.

²⁹ BOA. MV. 217/158.

³⁰ BOA. DH.ŞFR. 99/102.

³¹ BOA. DH.ŞFR. 104/12.

³² "Trakya'da Rum Muhacir İskanı", *Vakit*, 8 Mart 1921, s. 2-3.

³³ Çevik, *Tekirdağ Tarihi*, s. 52-53.

bütün sivil halkın kanunda belirtilen haller dışında silah taşımalarının yasak olduğu hükûmete bildirildi. Tekirdağ'ın kasabalarından silah toplayan yalnız bir jandarma erinin arama takımında, hislerine kapılan bir Rum tercüman da yer alıyordu. Onun mihmandarlığında bazı Müslüman subay ve memurların da evleri aranılıyordu. Osmanlı Hükûmeti Müslümanların evleri aranırken arama takımı yanında bir Türk tercüman ile bir Türk polisin de bulundurulmasını talep etmiş, bu talep İtalyan Kumandanlığı tarafından kabul edilmişti.³⁴

30 Nisan 1919'da Çanakkale Boğazı'ndan geçen ve yaklaşık 750 İtalyan askerini taşıyan bir İtalyan gemisinden, bir subay ile bir takım asker Tekirdağ iskelesine çıkarak Türk kumandana şehirde karargâh kurulacağını, diğer askerlerin de karaya çıkacağını bildirdi. İki aylık erzak koyacak ambar talep ediyorlardı. Kendilerine ambar ve 10 kişilik barınak sağlandı. Bu sıralarda İtalyan askerlerinin Yunan askerleri ile yer değiştireceği duyulmuştu.³⁵ Bu taburdan bir müfrezenin Muratlı'ya sevk edileceği 17. Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne bildirildi.³⁶ 62. İtalyan Piyade Alayı Tekirdağ'da halkın elinde bulunan silah ve cephaneyi toplamaya devam ediyordu.³⁷

İtalyan Kumandanlığı tarafından silah aranılması için belirlenen sürenin dolmasıyla ortaya çıkan durum hakkında Edirne Valisi Salim Paşa 25 Mayıs 1919'da şu bilgileri veriyordu: "İtalyan Kumandanlığınca silahların toplanması için verilen sürenin sona ermesi nedeniyle jandarmaların refakatinde evlerin aranması başlatılmış ve sadece İtalyan görevlilerce, yasaklı listesinde olmayan ufak tabanca, ekmek bıçakları ve eski bozuk silahlar bile toplatılmaktadır. Subayların evlerinin aranmayacağı açıkça belirtilmiş olmasına rağmen, Tekfurdağı jandarma bölük kumandanı Yüzbaşı Halit Memduh Efendi evde olduğu sırada eve girilerek bir adet ufak tabancaya el konularak, saklanmış herhangi bir şey olması ihtimali öne sürülüp yastık yüzleri yırtılmıştır. Kendisinin iki adet resmi kılıcından birisine el konulmuşsa da daha sonra geri verilmiştir. Gündürlü Nahiye Müdürü hanesinde bulunan iki adet yasaklanmış silah zorla alınmıştır. İtalyan Kumandanlığı anlaşılamayan bir nedenle silah aranmasına ara vermiştir."³⁸

Bu arada bölgede yaşayan ve I. Dünya Savaşı sırasında düşman devlet tebaası oldukları için başka yerlere sevk edilen Ermeniler de yerlerine dönüyorlardı. İtalyan tebaası olan 30 Ermeni'nin diğer Ermeniler ile birlikte dönüşlerine izin verilmesi hükûmetten talep edildi.³⁹ Savaş sırasında Edirne ve Tekirdağ'da bulunan İtalyanlar askerî mevzilerden uzak yerlere yerleştirilmişlerdi. Hristiyan nüfusun az olduğu Hayrabolu bu yerler arasındaydı. Mütareke döneminde bu gibi kişiler de yerlerine dönmeye başlamışlardı.⁴⁰

³⁴ BOA. DH.EUM.AYŞ. 10/46.

³⁵ BOA. DH.EUM.ECB. 24/6-4.

³⁶ BOA. DH.EUM.ECB. 24/6-2,3.

³⁷ BOA. DH.EUM.AYŞ. 10/46-3.

³⁸ BOA. DH.KMS. 52/13.

³⁹ BOA. DH.EUM. 2 ŞB.39/30-9.

⁴⁰ BOA. HR.SYS. 2144/24-5.

3. Rumeli Heyet-i Nâsıhası Tekirdağ'da

Paris Barış Konferansı görüşmelerinin devam ettiği günlerde Osmanlı Hükûmeti Anadolu ve Rumeli'ye nasihat heyetleri göndermeye karar vermişti. Heyetler halka nasihatlerde bulunacak, padişaha bağlılığı telkin edecekti. Heyet ayrıca Müslümanlar ile azınlıklar arasındaki anlaşmazlıkları giderecek, uyum ve ahengi sağlayacaktı. Böylece bir nevi Osmanlılık politikasını canlandırmış olacaktı. Heyet Yunanistan'ın Türk hükûmetinin yerli Rumlara zulmettiği şeklindeki propagandalarını önlemeye çalışacaktı. Osmanlı Hükûmeti'nin bir diğer amacı da taşrada halk üzerinde etkisi bilinen İttihatçıların nüfuzunu kırmak suretiyle İngilizlere iyi görünmekti. Heyet bölgede yapılacak ıslahatı tespit ederek buna alt yapı hazırlayacaktı.⁴¹ Bu amaç dâhilinde Şehzade Cemalettin Efendi'nin başkanlığında Rumeli Heyet-i Nâsıhası 6 Mayıs 1919'da Tekirdağ'a geldi. Kışla önünde Tekirdağ Mutasarrıfı, Kolordu Kumandanı, mülkî ve askerî memurlar, ulema, din adamları, eşraf ve ileri gelenler, Musevi hahambaşısı, ile kadın ve erkeklerden oluşan binlerce kişi, Müslüman ve Musevi öğrenciler ile Musevi cemaati tarafından resmî törenle karşılandı. Ardından heyet, hükûmet binasına gitti. Rum metropoliti ile Ermeni murahhası resmi karşılama törenine katılmadıkları gibi hükûmet binasına da gitmediler. Heyet üyelerinden Cevad Paşa orada hazır bulunanlara hitaben bir konuşma yaptı, ardından dualar okundu. Merkez vilayette ve bağlı yerlerde son derece iyi karşılanan heyet, öğleden sonra Çorlu'ya uğrayarak İstanbul'a geçti.⁴²

Rumeli Heyet-i Nâsıhası Rumeli gezisi hakkında 12 başlıktan oluşan 4 sayfalık bir rapor kaleme aldı. Gözlemler ve bölge halkı üzerinde yaratılan etki dışında raporda yer alan diğer başlıklar şunlardı: İdari yönetim, fırkacılık, propaganda cemiyetleri, asayiş, göç, eğitim, adliye, ziraat, sağlık, bütçe ve vakıf işleri.⁴³ Raporda bazı yöneticilerin idare kabiliyetine sahip olmadıkları belirtiliyordu. Edirne Valisi Salim Paşa, heyetin raporuna verdiği cevapta bu hususta Tekirdağ Mutasarrıfı Vassaf Bey'in görevden alındığını ve yerine başka birinin atanacağını ifade ediyordu. Raporun "Sıhhat-i Umumiye" başlıklı maddesinde bölgedeki sağlık koşullarının yetersizliğinden bahsediliyordu. Köylerde sağlık kurumları olmadığı gibi kazalarda doktor dahi bulunamıyordu. Babaeski'deki hastane bu nedenle kapatılmıştı. Bölgede frengi ve uyuz gibi hastalıklar yaygındı. Muhacirler arasında açlık ve perişanlığın etkisiyle salgın hastalıkların yayılmasından endişe ediliyordu. Balkan Savaşları sırasında yıkılmış olan Çorlu Camii gibi bazı camiler onarıma muhtaçtı. Tamirlerinin yapılarak eksiklerinin giderilmesi istendi.⁴⁴

⁴¹ Mevlüt Çelebi, "İzmir'in İşgalinden Önce Şehzade Abdürrahim Başkanlığında Anadolu'ya Gönderilen Nasihat Heyeti (Anadolu Heyet-i Nâsıhası): 16 Nisan-18 Mayıs 1919", <https://atamdergi.gov.tr/tammetin-pdf/435/turs.565-566>.

⁴² BOA. DH.KMS. 51/2-3-22, 23.

⁴³ Burçin Işım, "Rumeli Heyet-i Nâsıhası'nın Raporu ve Edirne Valisi Salim Paşa'nın Cevabı", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 38 (2020), s. 120.

⁴⁴ Işım, "Rumeli Heyet-i", s. 125-128.

4. İzmir'in İşgalinin Tekirdağ'daki Etkileri

Paris Barış Konferansı'nda Doğu Trakya'nın Osmanlı hâkimiyetinde kalmaması konusunda İngiltere, Fransa ve İtalya hemfikir oldular, ancak bölgenin kime verileceği konusunda aralarında görüş ayrılıkları vardı. İtilaf devletleri arasına daha sonra katılan Yunanistan'ın Trakya ve İzmir ile ilgili istekleri vardı.⁴⁵ Konferansın İzmir'i Yunanistan'a bırakması üzerine İzmir 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar tarafından işgal edildi. Genelkurmay Başkanı Cevad Paşa, silah ve cephanelerin Yunanlıların eline geçmesini engellemek amacıyla daha güvenli yerlere nakledilmeleri hakkında 22 Mayıs 1919'da bir genelge yayınladı.⁴⁶

Harbiye Nezareti Trakya'nın da Yunanlılar tarafından işgali ihtimaline karşı ne gibi önlemler alınması gerektiğini 27 Mayıs 1919 tarihinde 1. Kolordu Komutanlığı'na şöyle bildirdi: "1-Trakya'daki Rumların Yunan Hat Muhafız Taburu ve Yunan Salib-i Ahmer'inin muavenetiyle vuku bulan ihzârâtı Trakya'nın Yunanlıların muhtemel bir işgali esnasında İzmir'de olduğu gibi, işbu işgal kuvvetine ilhak için olduğu kaviyyen melhuzdur. Yunan işgalinden evvel Rum ahalinin bir ihtilal yapması melhuz olmakla beraber böyle bir hal zuhurunda Kolordu, Düvel-i Muazzama-i İtilafiye mümessilleriyle tevhid-i mesai ederek bu ihtilali bu kuvvet kuvvetiyle bastıracaktır. 2-Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgaliyle hâsıl olacak vaziyet karşısında Kolordunun tarz-ı hareketi hakkında şimdiden bir emir vermek imkanı olmamakla beraber böyle bir hal tahaddüs edip de Kolordunun merkezle muvasalası kat olunursa yapılacak iş hiçbir silah ve malzeme bırakmayarak halin gösterdiği şekle göre hareket etmektir."⁴⁷

14. Kolordu Kumandanı, 28 Mayıs 1919'da Harbiye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesinin savaştan daha kötü olduğunu, Trakya'da işgal olursa önceden haber verilmesini, 14. Kolordu'nun Anadolu'ya naklinin sağlanmasını istedi ve taleplerini şöyle sıraladı: "1-İzmir havalisinin şimdiki tarz-ı işgali hakiki bir ilhaktan daha ziyade perişanı ve felaketi mucibdir. Ve bir hal-i harp daha ehven ve daha vazih bir vaziyettir. Mamafih mukaddem hal-i harbin tekrar ilan ve küşadını teklif değildir. 2-İzmir'in işgalinde olduğu gibi tebligatla işgalin vukuu arasındaki zaman az olursa ve işgalinde mahiyeti iyice elde edilmezse böyle bir işgale maruz olacak diğer aksam-ı memlekette de aynı hadisat-ı müessifenin vukuu pek muhtemeldir. Binaenaleyh 14. Kolordu'nun herhangi bir mıntıkasında bu mahiyette bir işgal yapılabilir. Lâakal (en azından) bir hafta evvel haberdar edilmesi lazımdır. 3-İzmir hadisatı Yunan kıtaatının medeni bir şekilde işgal-i askerî icrasına müstaid ve muktedir olmadığını ispat etmiştir. Binaenaleyh ya işbu kıtanın Rumların kesretle meskûn olduğu Kolordu mıntikasına asla ihraç edilmemesinin siyaseten temini veya bu mümkün olmazsa Yunan kuvvetinin ihracından birkaç gün evvel İngiliz veya İtalyan kuvvetinin ihracıyla asayiş ve inzibatın bunlar tarafından temini ve Yunan kuvvetinin ihracından sonra da işbu inzibat

⁴⁵ *Türk İstiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1962, s. 188.

⁴⁶ Kazım Özalp, *Millî Mücadele 1919-1922*, II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989, s. VII, 18.

⁴⁷ Özalp, *Millî Mücadele*, s. 19.

kuvvetlerinin aynı vazife ile devam-ı ibkası insaniyeten elzemdir. 4-Trakya mıntukası bu tarz işgale maruz olursa Osmanlı kuvve-i harbiyesi Marmara deniziyle duçar-ı tefrik edilmemek ve Anadolu'da teksif ve tahşid olunmak için Rumeli'deki 14. Kolordu kıtaatının Bandırma-Mudanya hattına bahren nakli zaruridir. Ve ona göre vesait-i harbiye gönderilmelidir. Günlük teçhizat ambarlarımızdaki eşyanın İslam cemaatlerine terki icap eder.”⁴⁸

İzmir'in işgalinin ordu kanadını Trakya'nın da aynı akıbetle karşılaşması halinde neler yapılması gerektiği konusunda düşüncelere sevk ettiği sırada, işgal tüm yurttaki olduğu gibi Tekirdağ ve çevresinde de halkın tepkilerine neden oldu. Hükûmete İzmir'in işgalinin haksız olduğu ve kabul edilemeyeceği hakkında çok sayıda protesto telgrafi çekildi. Bu telgraflardan birisi de Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin Tekirdağ şubesi ile halkın gönderdiği telgraftır. Telgrafta, bölge halkının İzmir'e yardım edeceği ifade ediliyor ve “Aldanmayalım! Trakyamızın da akıbeti nazar-ı dikkate şayandır.” denilerek hükûmet uyarılıyordu.⁴⁹ 16 Mayıs 1919 tarihli telgrafta, İzmir'in işgalinin her daim adalet ve insanlık adına mücadele ettiklerini açıklayan büyük devletlerin bu vaatleri ile uyuşmadığı ifade ediliyordu. Aynı telgrafta hükûmetin Müslüman kamuoyunu çok üzen bu durum karşısında güvenliklerini sağlayacak girişimde bulunması isteniyordu. 19 Mayıs 1919 tarihli telgrafta ise İzmir'in Anadolu'nun ruhu olduğu belirtiliyordu.⁵⁰

İzmir'in işgaline Tekirdağ'daki öğretmenler de kayıtsız kalmadılar. 27 Mayıs 1919'da toplanarak vatani ve millî duygularını ifade eden bir protesto telgrafi hazırlayarak hükûmete gönderdiler. Tekirdağ'daki öğretmenler adına Baş Muallime Hediye ve Müdür Necib imzalı telgrafta, altı buçuk asırlık şanlı bir geçmişe sahip olan Türk Devleti'nin kin ve gareze kurban edilmek istendiği, Türklerin ve Müslümanların ilan edilen adalet, hak ve barışın dışında bırakıldıkları, bunun diri diri mezara gömülmek olacağı, vatan ve milletin acıklı durumu karşısında topyekûn fedakârlık yapmaya hazır oldukları ifade edildi. Çerkezköy Nahiyesi adına Belediye Başkanı Mustafa ve azalardan Tahir Ali, Mustafa, Tahir ve Ahmet hükûmete gönderdikleri telgrafta istek, duygu ve düşüncelerini şöyle ifade ediyorlardı: “İzmir'in nüfusunun çoğunluğu istatistiklerle kesin tespit edildiği üzere Türklerden oluşmaktadır. İzmir'in işgali mütareke hükümlerine uygun değildir. İşgal kendilerine savaş açılmayan Yunan askerleri tarafından yapılmış olup hak ve adaleti sağlayacaklarını ilan eden İtilaf devletlerinin razı olacakları Wilson Prensiplerine kesinlikle aykırıdır. Saldırıya uğramış olan Türklerin haklarının iadesi İtilaf devletlerine başvurulacak talep edilmelidir.”⁵¹

Çorlu'nun ileri gelenleri de halk adına hükûmete gönderdikleri 16 Mayıs 1919 tarihli iki telgraf ile işgali protesto ediyorlardı. Yunanlılar geri adım atmadığı takdirde vatan için canlarını vermeye yemin etmişlerdi.⁵² 17 Mayıs 1919 tarihinde Çorlu Hürriyet ve İtilaf

⁴⁸ Özalp, *Millî Mücadele*, s. 20.

⁴⁹ *Trakya Paşaeli*, 21 Mayıs 1919, S 25, s. 2.

⁵⁰ Haluk Selvi, *İşgal ve Protesto*, İstanbul: Değişim Yayınları, 2007, s. 116-117.

⁵¹ Selvi, *İşgal ve Protesto*, s. 117-119.

⁵² Selvi, *İşgal ve Protesto*, s. 117-119.

Fırkası Başkanı Ahmet imzasıyla hükûmete gönderilen telgrafta, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali hakkındaki kara haberin kendilerine ulaşmasıyla sarsıldıkları belirtiliyor ve "hakk-ı beka-yı millînin temini için" her türlü fedakârlığı gösterecekleri ifade ediliyordu.

Çorlu halkı işgali bir miting ile de protesto ettiler. Miting heyeti başkanı Müftü Şaban Sırrı ve üyeler Halil, Hüsnü, Eyüp, Ahmet Nesib, Abidin imzalarıyla 19 Mayıs 1919'da hükûmete bir protesto telgrafi gönderildi. Müftü Şaban Sırrı Efendi 24 Mayıs 1919'da hilafet makamına gönderdiği bir diğer telgrafta, Çorlu halkının Padişahın onayı olduğu takdirde canlarını feda etmeye hazır olduklarını belirtti. Marmara Ereğlisi halkı da 16 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanlılara bırakılmasını kabul etmediklerini ve bu uğurda canlarını vereceklerini hükûmete bildirdiler.⁵³

Saray'dan gönderilen 16 Mayıs 1919 tarihli telgrafta şöyle deniliyordu: "Altı asırdan beri Türk olarak yaşayan İzmir Vilayeti'nin %80'i Türk unsurunu havi olmasına rağmen Yunan işgaline terki hususundaki düvel-i itilafiyenin kararına muttali olan kazamız halkının akd ettiği umumi bir içtima neticesinde milliyet esasatının temin-i mahfuziyeti hakkındaki mevad ve mukarreratla kabil-i telif olmayan işgal-i vakı protesto ederek sulh-ı cihanı temine saî umumi konferanstan adilane mukarrerata muntazır olduğumuzun konferansa iblağı için sadarete ve düvel-i itilafiye mümessillerine telgraf keşide edilmiştir."⁵⁴

Saray'dan İstanbul'a gönderilen bir diğer telgraf 19 Mayıs 1919 tarihinde çekilmişti. Saray'ın ileri gelenleri ile Trakya Paşaeli Cemiyeti temsilcisi, Belediye Reisi Kamil ve Cemaat-i İslamiye reisinin imzalarını taşıyan telgrafta, kaza halkının büyük bir miting yaptığı, İzmir hakkında verilen kararın tekrar protesto edileceği ve o güne kadar yapılan açık haksızlıklar ile işgalin bir tecavüz olduğu ifade ediliyordu. Ardından Türklüğün bu hakarete tahammül edemeyeceği, bu durum giderilmezse vatani, namusu ve dini uğrunda adalet için mücadele edecekleri belirtiliyor, bunun İtilaf devletlerine bildirilmesi isteniyordu.⁵⁵

Hayrabolu Trakya Cemiyeti Başkanı, üyeleri ve Belediye Başkanı ile Hayrabolu Hürriyet ve İtilaf Şubesi Başkanı imzalarıyla Sadrazamlık makamına gönderilen telgraflarda ise şu hususlar belirtiliyordu: İzmir tarihi, nüfusu, sanatı ve coğrafyasıyla Türk ve Osmanlı'dır. Osmanlı'dan ayrılması hiçbir zaman söz konusu değildir. Halkın galeyan ve heyecanı artmıştır. İşgal hukuka ve dinimize vurulan ağır bir darbedir. Bunun sonlanacağı konusunda hükûmete güvenilmektedir. Yunan askerleri İzmir'den çıkarılmalıdır.⁵⁶

Malkara'daki Trakya Paşaeli Müdafaa Heyeti üyeleri, Hürriyet ve İtilaf Fırkası Şubesi ile Belediye Başkanı da Malkara adına hükûmete protesto telgrafları gönderdiler. İzmir'in Türk şehri olduğunu, işgalin hak ve hukukla bağdaşmadığını, buna kayıtsız

⁵³ Selvi, *İşgal ve Protesto*, s. 120-121.

⁵⁴ Selvi, *İşgal ve Protesto*, s. 127.

⁵⁵ Selvi, *İşgal ve Protesto*, s. 127.

⁵⁶ Selvi, *İşgal ve Protesto*, s. 122-123.

kalınmayacağını ifade ettiler. Muratlı Nahiyesi muhtarı adına gönderilen 17 Mayıs 1919 ve 19 Mayıs 1919 tarihli telgraflarda, Paris Barış Konferansı kararları ve mütareke hükümlerine dayanılarak gerçekleştirilen İzmir'in işgalinin Wilson Prensipleri ile hukuk ve adalete uymadığı, İzmir olmadan yaşamaktansa ölümü tercih edecekleri ve bu uğurda can verecekleri belirtiliyordu.⁵⁷

Mürefte Müslümanları adına İbrahim imzasıyla 16 Mayıs 1919 ve 19 Mayıs 1919 tarihlerinde hükûmete çekilen telgraflarda, İzmir'in işgalinin yarattığı üzüntü dile getiriliyordu. Telgrafta, İtilaf devletlerinin Trakya'ya karşı eskiden beri besledikleri iyi niyete itimat ettikleri, dolayısıyla adaletli hareket etmelerinin beklendiği ifade ediliyordu. Şarköy Trakya Müdafaa Heyeti tarafından da Sadrazamlık makamına iki telgraf gönderilmişti. 16 Mayıs 1919 ve 19 Mayıs 1919 tarihli iki telgrafta, 600 seneden beri Türk yurdu olan İzmir'in işgalinden duyulan üzüntü ifade ediliyordu. İzmir'in işgalinin hiçbir şekilde kabul edilemeyeceği, aksi durumun İslamiyet'e ve Müslümanların yaşama hakkına darbe olacağı, mütarekenin 7. maddesine istinaden yapılan bu işgalin hukuka aykırı olduğu, şayet zorunlu bir hal ise bunun İtilaf devletleri tarafından yapılması gerektiği vurgulanıyordu.⁵⁸

5. Yunanlıların Tekirdağ'da Örgütlenmeleri ve Asayiş Olayları

Yunanlılar Hadımköy-Uzunköprü demiryolu güzergâhına yerleştikten sonra Tekirdağ ve çevresinde teşkilatlanmaya başlamışlardı. Yunanlıların bölgeye gelmesiyle bölgede asayiş problemleri ortaya çıkmış, yerli Rumlar gelen Yunan askerleri ile iş birliği içerisine girmişlerdi. Adam öldürme, baskı, zulüm ve gasp gibi olaylar her geçen gün artmıştı.⁵⁹ 18 Şubat 1919'da Tekirdağ'daki Osmanlı askerlerinin iki katı kadar Yunan askerinin bölgeye gelecekleri haber alınmıştı. Rum gençleri geceleri toplanarak Türklere karşı harekete geçmek için hazırlık yapıyorlardı. Peştamal mevkiinde açılan gazinolarda akşamları bir araya geldikleri görülüyordu.⁶⁰ 18 Şubat'ta Yunan ordusuna mensup bir çavuşun emrindeki 12 kişilik bir Yunan müfrezesi Vize'ye gelmişti. Demirköy, Yenice ve Turulaya Rumlarından Yunanistan'da asker olanların ailelerine verilmek üzere hükûmetleri adına 800 kıyye buğday getirmişlerdi. Bunu dağıtmak için gittikleri Rum köylerinde Yunanistan'a asker olan kişilerin ailelerini tespit ediyorlardı. Bölgenin Yunanistan'a katılacağını, bu köylere müfreze geleceğini söylüyorlardı. 25 Şubat'ta Tekirdağ'da Çiftlik önündeki bir meyhaneye giren Yunan askerleri içki içtikten sonra, gazino içinde havaya üç el silah atarak orayı terk etmişlerdi. Yaşanan olay Osmanlı yetkili makamları tarafından İngiltere temsilciliğine bildirilmişti.⁶¹

⁵⁷ Selvi, *İşgal ve Protesto*, s. 124-127.

⁵⁸ Selvi, *İşgal ve Protesto*, s. 133-135.

⁵⁹ *Trakya Paşaili*, 21 Mayıs 1919, S. 25, s. 2.

⁶⁰ BOA. DH.EUM.5 ŞB. 77/55-3.

⁶¹ BOA.DH.EUM. 5 ŞB. 77-24.

Yunanlılar kamu binalarına zorla el koymaya başlamışlardı ve yerli Rumlar yararına bazı düzenlemeler yapıyorlardı. Çorlu kazasının Muratlı istasyonunda bir Rum, Yunan askerinin ikamet ettiği binalardan birine büfe açmak istemişti. Yunan askerlerinin ikameti için bir kısmı okul ve bir bölümü de nahiye hükümet binası olarak kullanılan bir binanın Türkler tarafından tahliyesi talep edildiği sırada, kendilerine uygun bir yer gösterilmiş ancak sarhoş olduğu anlaşılan bir Yunan subayı binayı abluka altına alarak davul zurna eşliğinde kapısını kırdırması ve binaya el koymuştu. Sarhoş olduğu görülen ve bu hareketiyle övünen subay, davul zurna çaldırarak hiçbir makamdan korkmadığını haykırmıştı. Durum Edirne'deki İngiliz Askeri Delegatesi Samson'a bildirilmişti.⁶²

Yunanlılar mütareke koşullarına aykırı keyfi uygulamalarına devam ettiler. 13 Şubat 1919'da 2. Kolordu Ahz-ı Asker Heyeti Başkanlığı'na atanan 3. Kolordu Ahz-ı Asker Heyeti Başkanı Miralay Salim Paşa,⁶³ 28 Şubat'ta Muratlı İstasyonu'na giderken dönüşte bindiği otomobil silahlı üç Yunan askeri tarafından durdurulmuş ve paşa tutuklanmak istenmişti. Şoförü Hasan Çavuş duruma müdahale ederek buna engel olmuştu. Bu gibi saldırıların önlenmesi, 14. Ordu Kumandanı tarafından Harbiye Nezareti'ne bildirildi.⁶⁴

Rum Patrikhanesi Türkler ve Müslümanlar aleyhinde propaganda faaliyetleri yürütüyordu. Edirne'de Hristiyanların imha edilmek istendiği, tehirden dönen Rumların yurtlarına sokulmadığı iddia ediliyordu. Diğer taraftan Müslümanlar Tekirdağ'da Yunanlıların yaptığı yaralama ve cinayet olayları hakkında Edirne Vilayeti'ne şikâyetle bulunuyorlardı. Tekirdağ Müslüman Cemaati Reisi Hilmi ve ileri gelenler tarafından Edirne Vilayeti'ne gönderilen 12 Mayıs 1919 tarihli telgrafta Müslümanların mağduriyeti dile getiriliyordu.⁶⁵ Yunanlılar Müslümanları korkutarak yaşadıkları toprakları terk etmeye zorluyorlardı. 20 Mart gecesi Silivri'de Hristiyanların Müslümanları keseceği şeklindeki haberler Müslümanlar arasında yayılmış, halk korku ve endişeye kapılmıştı. Rumlar ise İstanbul'daki İtilaf devletleri temsilcilerine ve Patrikhane'ye Müslümanların kendilerine saldıracaklarını iletiyorlardı.⁶⁶

Tekirdağ ve çevresindeki asayiş olayları her geçen gün artıyordu. Muratlı İstasyonu'na gelen askerler kasabada yayılmaya başlamışlardı. Muratlı'daki Yunan askerî birlikleri Rumlar tarafından yapılan teşvik ve davet üzerine üçerli-beşerli gruplar halinde kasaba dâhilinde ve bir kısmı da kırlarda silahlı olarak dolaşıyorlardı. Yunanlıların Muratlı'ya gelmesinden itibaren geçen on beş gün içinde üç katliam olayı meydana gelmiş, yapılan incelemelerde failerin Yunan askerleri olduğu anlaşılmıştı.⁶⁷

⁶² BOA.DH.EUM. AYŞ. 65/41-12.

⁶³ ATASE.ISH-5/172-128.

⁶⁴ ATASE.ISH/115-32.

⁶⁵ BOA.DH.EUM.AYŞ. 9/45-1.

⁶⁶ BOA.DH.UMVM. 159/60-5.

⁶⁷ *Trakya Paşaisi*, 21 Mayıs 1919, S. 25, s. 2.

Yunan subaylarının evlere girdikleri ve hırsızlık yaptıkları, yapılan incelemeler ve tanıkların ifadelerinden anlaşılıyordu. Hiçbir gerekçe olmadan Türkler sokak ortasında darp ediliyor, bazen öldürülüyorlardı. Bu olaylardan birisi de Mayıs ayının ikinci haftasında Balıkpazarı'nda meydana gelmişti. Gece Balıkpazarı'nda herhangi bir tartışma yaşanmadan sırf Türk olduğu için Hilmi ve Nuri adlarındaki iki gençten biri yaralanmış ve diğeri katledilmişti. Yapılan incelemeler sonucunda failerin Yunan askeri olduğu anlaşılıyordu. Halk İstanbul'daki hükûmete can, namus ve ırzlarının tehlikede olduğunu bildiriyor, Yunan askerlerinin Muratlı İstasyonu'ndan hemen çıkartılmasını istiyordu. Nuri Efendi'nin cenazesine Müslüman ve Musevi yaklaşık 10 binden fazla halk, öğrenciler ve kadınlar katılmış, gözyaşları içerisinde cenazeyi defnetmişlerdi.⁶⁸

Yunan askerleri, işgale zemin hazırlamak için her türlü entrikaya başvurmakta ve uluslararası hukuk kurallarını hiçe saymaktaydılar. Türklere karşı intikam hisleri ile dolu oldukları görülüyordu. Tekirdağ Mutasarrıfı konuyla ilgili 14 Temmuz 1919'da Edirne Vilayeti'ne şu bilgileri veriyordu: "Çorlu kasabasında ve özellikle kasaba içinde şu sırada Yunan askerleri tarafından yapılmakta olan olaylar üzerine durumu yakından incelemek üzere bizzat bölgeye gitmem gerekti. Ayın 11'inde Çorlu'ya gittim. Hükûmet konağında Hristiyan muhacir işlerini kontrol etmekle görevli İngiliz Yüzbaşı Mösyo Atkinson'un da hazır bulunduğu toplantıda Yunan müfrezesi Kumandanı Kolağası Agayabakis (?) ile görüştüm. Memlekette birkaç haftadan beri cereyan eden vukuatın sebebini sordum. Cevabında bundan on beş gün öncesine kadar orada pek iyi vakit geçirdikleri halde Osmanlı memurlarının ve bilhassa kaymakamın teşvikiyle Yunan askerlerine karşı Türklere bir nefret hissi uyandığını, iki Yunan askerinin katledildiğini ve katillerin hükûmet tarafından saklandıklarını, hatta çeşmeden su dolduran iki Yunan askerine ateş eden kundura boyacısı Ahmet adındaki Kıptinin tutuklandığı ve cezalandırılması gerekirken serbest bırakılması, hükûmetin bu konudaki müsamahasına bir delildir, dedi. Durum Kaymakam Fahri Bey'den sorulduğunda zanlı Ahmet'in polise teslim edildiğini ancak soruşturmada böyle bir olayın asılsız olduğu ortaya çıktığı için serbest bırakıldığını söylemiştir. Bu durum Yunan subayına bildirildiğinde, katiyen doğru değildir, bu işi kapatmak istiyorlar, ben Ahmet'i İstanbul'a göndereceğim, şahitlerim de mevcut, orada muhakeme ettireceğim, demesi üzerine şahitleriniz tabi buralı olacak, onlar her kim ise burada biz de halka açık olarak dinleyebiliriz. Şimdi isimlerini beyan ediniz, dememe mukabil bir iki Rum ismi verdi. Ben ise bir iki isim ile yetinmeyerek hakikatin ortaya çıkması için çeşme civarındaki esnaf ve tüccardan cins ve mezhep ayrımı yapmadan inceleme yapılması hususunu polise havale ettim. İki Müslüman, dördü Rum olan ve içlerinde... altı kişiden olay sorulmuş ve altısı da böyle bir olayın gerçekleşmediğini söylemişlerdir. Zabıtname Atkinson'a ve Agayabakis'e bildirildi, ancak Agayabakis kaymakamın baskısı altında ifade verildiğini söyleyerek soruşturma sonucuna yine karşı çıktı. Zabıt bunların kaymakamın baskısıyla olduğunu tekrar iddia edince, o halde hepsini şimdi buraya çağırarak biz sorgulayalım, hiç birimiz

⁶⁸ *Trakya Paşaili*, 21 Mayıs 1919, S. 25, s. 2.

şüphede kalmayalım dedim, kabul ettiler. Altı kişi yeniden dinlendi, hepsi de zabıtnamedeki ifadeleri tekrar ettiler ve böyle bir olayın gerçekleşmediğinde ısrar ettiler. Ve her ihbara bu kadar önem vermemesini, kendisi iyice soruşturmadan olayı iddia makamı ve icraya götürmemesini söyledim. Mahcubiyetini inkâr için, daha başka şahitler de vardır, ileride onları da burada dinleriz, diyerek yanımdan ayrıldı. İşin sırf Müslümanlar ve hükûmet aleyhine tertip edilen hayali bir Yunan entrikası olduğu İngiliz zabıtine de anlatıldı. Merhum Ahmet tabii ki serbest bırakıldı.”⁶⁹

Suçlanan Ahmet'in serbest bırakıldığı gece, İngiliz Yüzbaşı Atkinson ve İstanbul'dan dönen Tekirdağ'daki İngiliz temsilcisi Sakfadiyen (?) ile Tekirdağ Mutasarrıfı akşam yemeğinde iken yeni bir olay meydana gelmişti. Çorlu jandarma kumandanı yemek esnasında gelerek olay hakkında bilgiler vermişti. Buna göre, perşembe günü iki Yunan askeri Çerkezköy İstasyonu'nun güney tarafında bir armut ağacı altında Değirmenköylü dört Müslüman yolcuyla soyarak saat ve paralarını almışlardı. Yine aynı mevkide ikisi silahlı ve dördü silahsız altı Yunan askeri sekiz yolcuyla soyarak darp etmişlerdi. Birinin üzerinde bulunan 11 tane Osmanlı altını almışlar, yolcular arasında bulunan bir Rum çocuğunun yalvarışları karşısında 5'ini iade etmişlerdi. Daha sonra Çerkezköy İstasyonu'na giderek orada Yunan askeri koğuşuna girmişlerdi.

Bu olayın ardından cumartesi günü sabah Metropolithane'ye gidilmiş, kasabadaki Rumlara, Müslümanlara karşı Yunan tahriklerine kapılmamaları için nasihatler edilmişti. Ardından belediye dairesindeki toplantılar hakkında önceden tebligat yapılan belediye eşrafı ile görüşmek üzere belediye dairesine gidilmişti. Eşrafa Yunanlıların bu gibi hareketlerine karşı alınan tedbirler konusunda açıklama yapılmıştı. Eşraf teşekkür etmiş ve her ne olursa olsun hükûmete desteğe hazır olduklarını dile getirmişti. İngiliz Temsilcisi Atkinson da oraya gelmişti. Rumlara Müslümanlar ile eskiden olduğu gibi huzur ve refah içinde yaşamalarını tavsiye ettiklerini belirterek mutasarrıftan aynı tavsiyeleri Müslümanlara yapmasını istemişti.⁷⁰ Tekirdağ Mutasarrıfı da, buraya geliş amacının zaten bu olduğunu söylemişti.

Toplantıya katılan eşraftan Arnavut Ali adlı bir kişi iki gün önce şahit olduğu bir olayı anlatmıştı. Çiftliğinde ot biçen bir adamın yanına yaklaşan bir Yunan askeri atını zorla almak istemiş, başaramayınca çantasından bir el bombası çıkartarak adama atmıştı. Bomba adama isabet etmemiş, adam kaçmayı başarmıştı. Bombanın isabet ettiği yerde büyük bir çukur açılmıştı. Bomba parçaları olay yerinde duruyordu.

Eskiden Muratlı telgraf memuru olan Haşim Efendi de yaşadığı bir olayı anlatmıştı. Buna göre Muratlı Yunan müfrezesinden İzmirli Onbaşı Mihal adında birisi kendisinden 200 lira istemiş, bu nedenle Çorlu'ya taşınmak zorunda kalmışlardı. Aynı şahıs şimdi kendisinden 40 lira talep ediyordu. Bu tür baskılar nedeniyle zor durumdaydı.

⁶⁹ BOA.DH.EUM.AYŞ.20/6-4,5.

⁷⁰ BOA.DH.EUM.AYŞ.20/6-6.

Bölgedeki asayiş olayları İngiliz subaylarının dikkatini çekiyordu. İngiliz subayları, Yunan subayları ve metropoliti ile yaptığı temaslardan sonra Tekirdağ Mutasarrıfının zihninde oluşan kanı şuydu: Bölgede tren yolu hattındaki Yunanlıların tamamı Trakya ve İzmir çevresinden firar eden ve Türklere karşı nefret dolu kişilerden oluşuyordu. Amaçları buralarda sürekli olay çıkarmak, Osmanlı Devleti'ni siyasi bakımdan zor duruma sokmaktı. Ayrıca muvazzaf askerler dışında, firar ettikten veya terhis edildikten sonra, askeri elbise giyerek silahlı olarak bölgeye dönenler vardı. Bunların çoğu pasaportla deniz yoluyla önce İstanbul'a gelirken bir kısmı da demiryoluyla karadan bölgeye gönderiliyordu. Metropolite göre terhis edilen Yunan askerleri altı ay boyunca askeri elbise ile gezebilirdi. Bu durumda bölgede başında subayı olmayan Yunan asker sayısı her geçen gün artıyordu. Asker kaçaklarının elebaşları da daha önce Girit ve Makedonya'da çetecilik yapmış kimselerdi. Bölgede asayişi sağlamak güçtü. İngiliz müfrezeleri de yaşanan olaylara kayıtsız kalıyorlardı. Bu nedenle bu birliklerin hat boyundan kaldırılmaları konusunda Osmanlı Hükûmeti'nin girişimlerini arttırması gerekiyordu.⁷¹

Asayişi sağlamak amacıyla Tekirdağ, Çorlu, Muratlı, Hayrabolu, Malkara, Uzunköprü, İpsala ve bağlı köylerde bütün sivillerin kanunun izin verdiği haller dışında silah taşınması yasaklanmıştı.⁷² Eylül 1919'da Uzunköprü, Hayrabolu, İpsala, Malkara, Lüleburgaz, Keşan, Babaeski ve Tekirdağ'da Müslümanlara karşı gasp, cinayet, eşkıyaya yataklık ve dağa adam kaldırma gibi olaylar artmıştı.⁷³ Rum çetelerine dahildeki faaliyetlerini arttırmaları için Patrikhane tarafından para gönderilmekteydi. Patrikhane'de toplanan Sen Sinod Meclisi bir rahibi Malkara'ya göndermişti, metropolit Trakya'nın Yunanistan'a ilhakını sağlamak için faaliyette bulunuyordu.⁷⁴

Tekirdağ'da kayıtlara geçen bazı asayiş olayları şunlardı:

"7 Eylül gecesi Hayrabolu'nun Karaburçak Köyü'nden Dağlı Mehmet'in hanesine silahlı sekiz Rum ile bir Kıpti gelerek Mahmut ile biraderi Gaffur'u bıçakla yaralamış ve bir miktar paralarını ve eşyalarını alarak kaçmışlardı.

17 Eylül Perşembe günü Malkara halkından Dimitrioğlu Hristaki ile Anagnosti oğlu Hırstaki Uzunköprü'ye giderlerken yolda Tulu ve Harmanlı köyleri arasında İngiliz tüfekli üç kişi tarafından kurulan pusuda katledilmişlerdi. Aynı gece Hayrabolu'nun Çit karyesi sığırları dağınık olarak merada oldukları sırada 18 atın kaybolduğunun duyulması üzerine Hayrabolu, Malkara, Keşan jandarmaları tarafından tahkikat ve araştırmalara başlanmıştı.

19 Eylül gecesi Babaeski kazasının Burunsuz köyüne bir saat uzaklıkta, Çorlu'da jandarmalarla beş şahıs arasında yirmi dakika ve köye varışlarında köy kenarında iki silahlı şahıs ile on dakika kadar çarpışma olmuş ise de şahıslar kaçmayı başarmışlardır.

⁷¹ BOA. DH.EUM.AYŞ. 26/6-10.

⁷² BOA. DH.EUM.AYŞ. 10/46-4.

⁷³ BOA. DH.EUM.AYŞ. 19/34.

⁷⁴ BOA. DH.ŞFR. 104-13.

Ayrıca Hayrabolu kasabasının Rum mahallesi kenarında polis devriyesi kasabadan çıkan on silahlı Rum ile karşılaşmış ve çarpışmak zorunda kalmışlar, bir süre sonra Rumlar kaçmıştı.

24 Eylül gecesi Malkara kazasının Şahin köyünden Andon Kahya ile eşi bu köyde Panayot oğlu Yanko tarafından katledilmişti.

Çorlu kazasının Velimeşe köyü çevresinde bu köyden Adil oğlu Muhammed başı gövdesinden ayrılmış olarak bulunmuştu. Yapılan soruşturma sonucunda katili olduğu anlaşılan o civardaki kiremithane arabacısı Demirköylü Kosti oğlu Dimitri tutuklanarak adliyeye teslim edilmişti.

28 Eylül'de Dimetokalı Fahri Efendi bir arkadaşı ile beraber araba ile Keşan'dan gelmekte iken İliç köyü yakınında önlerine altı silahlı şahıs çıkararak Fahri efendinin 100 lirasını, saatini ve arkadaşının da 50 ve arabacının 16 liralık kâğıt parasını alarak kaçmışlar, takiplerine başlanmıştı.

29 Eylül'de pazardan köylerine dönmekte olan Tekirdağ'ın Hacısungur köyü halkından Hüseyin oğlu Ali ile Ahmet oğlu Mustafa ve Hayrabolu'nun Umur Bey Köyü'nden Ali Ağa Elçili köyü civarında Karapınar mevkiinde pusu tutmuş olan kimliği belirsiz kişiler tarafından katledilmişti. Aynı günde Havsa'nın Şerbettar köyünden Mehmet oğlu Arif'in yolculuk esnasında 45 lirasıyla bir çift mandasını ve bazı eşyasını gasp eden 8 şahıs takip edilmiş, Bulgaristan sınırında Söğütlük'te oldukları anlaşılmıştı. Üzerlerine ateş açılmış, ikisi Rus tüfekleri ve bazı değersiz eşya ve mandaları bırakarak Bulgaristan'a kaçmışlardı.

İpsala kazasında eşkıyalık yapan Hasan ve Halil Emin adlı kişiler silah ve cephaneyle İpsala'nın Kumdere köyünde tutuklanmışlar, Babaeski çevresinde eşkıyalık eden Abdullah Pehlivan adındaki şahıs yakalanmıştı.⁷⁵

1920 yılı Mart ayının ilk haftasında Çorlu'da bulunan Yunan askerleri kasaba kenarında her gün mitralyöz ve bomba atış talimleri yapıyorlardı. "Türk'ü Bulgar'ı keseriz" sözcüklerini içeren marşlar söyleyerek mahalle ve çarşılarında süngülü yürüyüşler yapıyorlardı. Müslümanlara saldırma, soyma gibi davranışlarda bulunuyorlardı. Müslümanlara taarruz yapacakları fikrini ima ederek Hristiyanlara cesaret veriyorlardı. Çorlu Cemaat-i İslamiyesi, Yunan askerlerinin bu tahriklerinden kötü olaylar meydana geleceğini, bunun acilen giderilmesini, aksi halde Müslümanların hiçbir mesuliyet kabul etmeyeceğini Dâhiliye Nezareti'ne bildirdi.⁷⁶

5 Mart'ta Yunanlıların harp yortusu olduğu için bütün Hristiyan dükkânları Yunan kumandanının emriyle kapatılmıştı. Hristiyan ticarethaneleri ve evleri Yunan bayraklarıyla donatılmıştı. Yunan bölüğünün tamamı silah ve süngüleriyle kasabanın Hristiyan mahallesinden başlayarak Balıkpazarı caddesinden resmigeçitle Rum kilisesine gitmişler, Hristiyan halkın katılımıyla bir ayın yapmışlardı. Yunan kumandanı

⁷⁵ BOA. DH.EUM. AYŞ. 23/109-3.

⁷⁶ BOA. DH.EUM.AYŞ. 34/53-1.

Yunan kuvvetinin takviye edilerek getirileceğini, gelecek olan Yunan asker ve subaylarının ikametleri için evleri uygun olan Hristiyanların evlerinin birer veya ikişer odasını boşaltarak hazırlamalarını söylemişti.⁷⁷

Yunan subayları asayiş ihlal için her yola başvuruyorlardı. Alışveriş yaptıkları bakkallara yırtık para kabul ettirmek isteyen dört Yunan subayına Muratlı Jandarma Tabur Kumandanı müdahale etmek istemiş, Yunan subaylarından birisi kumandana süngü çekmişti. Kumandanın jandarmalara ateş emri vermesi üzerine Yunan subayları kaçmak zorunda kalmışlardı.⁷⁸

Asker firarilerine Türk yetkililerin müdahalesi engelleniyordu. Malkara Paşaköy'den asker firarilerinden Kiryako oğlu Hristo ile Kostanaki oğlu Haralambo 17 Mart'ta Kırkkilise'deki 9. Fırka emrine verilmek üzere sevk edilmişlerdi. Gündüzlü Jandarma Karakolu askeri tarafından Muratlı hükûmet konağına teslim edilecekleri sırada, kahvede oturan yaklaşık yirmi kadar Yunan askeri gelerek jandarmaların silahlarını ve kasaturalarını zorla alarak firarileri koğuşlarına götürmüşlerdi. Olaya tanık olan jandarma karakolu erlerinden Mustafa, asker firarilerinin neden alındığını sorması üzerine, iki tokat atılarak darp edilmişti. Yine Muratlı jandarma takım onbaşlarından Ferhat oğlu Hasan Onbaşı firarilerin sevk evrakıyla Muratlı'da bulunan Yunan subayına başvurmuş ve bu durumu şikâyet etmişti. Türk jandarması elinde Rum görüldüğü takdirde alınması hususunda kendilerine emir verildiğini, konuyla ilgili istediği yere başvurabileceğini ifade etmişti.⁷⁹

16 Mart'ta Çorlu'da Yunan işgal kuvvetleri kasaba haricinde silah ve bomba ile yürüyüş talimleri yapmaktaydı. Talimden sonra borular çalıyor, hep bir ağızdan Yunan şarkıları söyleniyor, mahalleler arasından gösteri yaparak koğuşlarına gidiyorlardı. Bu gösteriler sırasında Hristiyan halk herhangi bir taşkınlık ve şımarıklık yapmamıştı ancak 1 Mart gecesi saat 3 sıralarında Çorlu'da Balıkpazarı mevkiinde Abacı Niko adında birisi silah atmış, devriye memurları tarafından tutuklanacağı sırada, Yunanlılar Rum olduğu gerekçesiyle Türk polisine müdahale etmiş ve şahsı kendi karargâhlarına götürmüşlerdi. Türk yetkililer Yunan kumandanından kanuni işlem yapılması için zanlı Niko'nun kendilerine teslim edilmesini istemişti. Bunun üzerine Yunan kumandanı şunları söylemişti: "Silah endah eden şahıs karargâhta mevkuftur. Bunun hüviyetini tahkik edeceğim, sarhoşlukla silah atmış ve muteber bir kimse ise salıvereceğim. Hırsız veya serseri bir kimse ise cezasını çektireceğim. Asayiş için her suretle size muavenet etmek isterim. Hristiyan diye kendilerini katiyen müdafaa ve himaye etmem. Fena adamlar terbiye olmalıdır. Vazifemiz müşterektir, rica ederim emniyetinizi kesmeyiniz."⁸⁰ Zanlı daha sonra iki Yunan çavuşu eşliğinde ve Hristiyanlara örnek oluşturacak tarzda Türk polisine teslim edilerek adliyeye sevk edilmişti. Yunan kumandanının kural tanır bu tutumu az rastlanan durumdu.

⁷⁷ BOA.DH.EUM.AYŞ. 35/38-1.

⁷⁸ BOA. DH.EUM. AYŞ. 65/41-12.

⁷⁹ BOA. DH. EUM. AYŞ. 65/41-15.

⁸⁰ BOA. DH.EUM. AYŞ. 35/38-1

Aynı günlerde İngilizlerin bir kruvazör ve bir zırhlısı Tekirdağ limanına gelmişti. Zırhlıdan iskeleye çıkan kolağası rütbesindeki bir kumandan ile ona eşlik eden üç subay ve iki asker İngiliz temsilcisi tarafından karşılanmıştı. Tüccar Atinaderos'un evine gitmişler ve bir saat sonra zırhlıya geri dönmüşlerdi. Ertesi gün beş sandal içerisinde 200 silahlı askerle kasabaya çıkarak iskele ve hükümet caddesini takiben Peştemalci varoş mahallesinden kasaba dışındaki Mahiko'nun fabrikası civarına gidip bir saat sonra gemiye dönmüşlerdi. Gelme nedenlerini Rum ve diğer milletlerin Kuvâ-yı Millîye tarafından katledilmekte olduğu hakkında aldıkları bilgilere dayandırmışlardı. Daha sonra İngiliz zırhlısının Gelibolu, kruvazörün de Bandırma yönünde hareket ettiği görülmüştü.

Bu dönemde bazı asayiş olaylarının mahkemeleri de sürmekteydi. Daha önce Tekirdağ'da şehit edilen polis Hasan Efendi'nin katilleri Leonidan ve suç ortağı Yorgi oğlu Aleko dört aydan beri tutuklu olarak Divan-ı Harb-i Örfî'de yargılanmaktaydı. Yorgi oğlu Aleko'nun Yunanlı olması nedeniyle Yunan subayı İngiliz temsilcisinden tahliyesini istemiş, bunun üzerine zanlı serbest bırakılmış ve mahkemede bulunmamıştı. Dolayısıyla mahkeme sonuca varamamış ve Leonidan'ın da beraatine karar verilmişti.⁸¹

Takip eden haftada Lüleburgaz'daki Yunan kıtaları Hadımköy'e hareket etmek üzere hazırlıklara başlamış, depolanmış tahıl ve eşyaları istasyona taşımışlar, ambarlarda kalan artık malzemeyi de istasyon yakınında yakmışlardı. 12 Mart gecesi Yunan komutanı Velopulos yerli Ruamları kilisede toplamıştı. İki güne kadar Hadımköy'e gitme emri aldıklarını söyleyerek herhangi bir olaya meydan vermemek için Müslümanlarla dostça geçinmelerini öğütlemişti. Bunun üzerine kilisede bulunan Metropolit Vekili Papadori Yunan askerinin buralardan ayrılmasından dolayı üzüntüsünü ifade etmiş ve bu konudaki nasihatler çerçevesinde askerinin yokluğunda Müslümanlarla iyi geçinilmesi gerekliliğini vurgulamıştı. Toplantının sonunda kutsal değerler ile Rum milletinin bundan böyle refah ve huzur içinde yaşaması ve Yunanistan'ın her husustaki millî emellerine ulaşması için papaz tarafından ayin düzenlenmişti. 14 Mart 1920 tarihinde söz konusu birlikler trenle nakledilmişlerdi.⁸²

16 Mart'ta saat 13.30 sıralarında Tekirdağ limanından Marmara Ereğlisi'ne bir İngiliz torpido gemisi gelmişti. İskeleden az açıkta duran torpidodan ufak bir sandal ile bir çavuş ve dört silahlı asker köye çıkarak İngiliz temsilcisinin evine gitmişler, bulamayınca da gemiye dönmüşlerdi. Bir süre sonra gemi süvarilerinden bir yüzbaşı ve bir silahlı asker karaya çıkarak mutasarrıfı ziyaret etmişlerdi. Daha sonra mutasarrıf vekili beraberinde belediye başkanı ile gemiye giderek iade-i ziyarette bulunmuşlardı. Geminin gelme nedeni olarak yine Müslümanların Ruamlara uyguladıkları mezalim konusunda kendilerine yapılan şikâyetler olduğu ifade edilmişti.⁸³

⁸¹ BOA.DH.EUM.AYŞ.35/38.

⁸² BOA.DH.EUM.AYŞ.35/38-1.

⁸³ BOA.DH.EUM.AYŞ.38/18.

Konuyla ilgili 1. Kolordu Kumandanlığına verilen bilgiler şöyleydi: “Belediye heyeti ve Ermeni murahhasıyla Rum metropoliti yanlarında bir Ermeni tercüman ile beraberce zırhlıya giderek kasaba adına gemi kumandanını ziyaret talebinde bulunmuşlardır. Heyet geminin ikinci kaptanı tarafından nezaketle karşılanmıştır. İkinci kaptan amiralin önce murahhas efendi ile metropoliti kabul edeceğini ve bu süre zarfında diğer heyet üyelerinin gemiyi gezebileceklerini söylemiştir. Gemi gezildikten sonra belediye heyeti, konsolos vekilleri, murahhas ve metropolitle beraber bütün heyet üyeleri tekrar amiral tarafından kabul edilmiş ve ziyaret maksatları sorulmuştur. Heyet adına belediye başkanı ziyaretlerinin amacının kasaba adına hoş geldiniz demek olduğunu söylemiş ve amiral bilmukabele teşekkür etmiştir. Amiral gemi hakkında bilgi vermiş ve İngiliz hükûmetinin Marmara sahilinde meydana gelecek her türlü olaya pek kısa sürede müdahale edeceğini söylemiştir.” Görüşmeyi orada bulunan Balkacıyan adlı kişi de şöyle aktarmaktadır: “Sefine kaptanı Hristiyanların Müslümanlar tarafından katledileceği hakkında Tekfurdağ’dan İstanbul’a ihbar-ı keyfiyet olduğu ve bunun üzerine buraya geldiklerini bildirmiş ve önce Ermeni delegesine bu konudaki malumatın bildirilmesini tebliğ etmiştir. Murahhas böyle bir rivayet şehirde yayılmış ise de bunun katiyen yalan olduğunu ve fırka kumandanlığınca kendilerine teminat verildiğini bildirmiş, buradaki Müslümanlar ile kardeş gibi geçinmekte olduklarını söylemiştir. Bu tür rivayetlerin Rumlar ve Ermenilerin bölgeden göç etmelerini isteyen, bunu teşvik eden komiteler tarafından planlı ve maksatlı olarak yayıldığı, buna izin verilmeyeceği ifade edilmiştir.”⁸⁴

1920 Mart’ında Yunanistan Salib-i Ahmer yöneticilerinden bir miralay ve bir yüzbaşı Yunan torpidosuyla Tekirdağ iskelesine gelmişti. Rum metropoliti daha önce İstanbul’dan aldığı emir üzerine kilisede toplantı yaparak halkı örgütlemişti. Miralay, yüzbaşı, mülazım rütbesinde üç çavuş ve 15 kadar sivil sandal ile iskeleye yanaşmıştı. Elllerinde Yunan ve çeşitli devletlere ait bayraklarla bir araya gelen Hristiyan halk ve öğrenciler tarafından karşılanmışlardı.⁸⁵ Sayıları 400’e varan topluluk Aya Yorgi Kilisesi’ne gitmiş ve akşam geç saatlere kadar orada kalmışlardı.⁸⁶ Ertesi gün Tekirdağ’daki İngiliz askerî temsilcisinin eşliğinde, tabur ve bölük kumandanları, hükûmet tabibi ile hapishaneyi teftiş ederek kayıtları incelemişlerdi. Hapishanede bulunan yaklaşık altı katil ile yargılanacak Rum mahkûmların hapis süreleri, neden hapse girdikleri ve işleri hakkında bilgi almışlardı. Rumca “Biz sizleri yakında kurtaracağız” gibi açıklamalar yapmışlardı. İngiliz temsilcisi beş aydan beri tutuklu olup henüz mahkemeleri görülmemiş olan 21 mahkûmun 12 saat içerisinde tahliyesini talep etmişti. Torpido daha sonra Mürefte’ye doğru hareket etmişti.⁸⁷ Tekirdağ Hapishanesi’nde katil ve ırza geçme suçlarından mahkûm 6 kişi İngiltere hükûmetinin Edirne temsilcisinin talebi üzerine tahliye edilmişlerdi.⁸⁸

⁸⁴ BOA.DH.EUM.AYŞ. 35/32-3.

⁸⁵ BOA.DH.EUM. 5 ŞB. 79/21-2.

⁸⁶ BOA. DH.EUM. AYŞ. 12/10-21.

⁸⁷ BOA.DH.EUM. 5 ŞB. 79/21-2.

⁸⁸ BOA. DH.EUM.AYŞ. 7/122-1.

Bu arada savaş döneminde adi suçlardan dolayı başka yerlere sevk edilen Ermeniler, Tekirdağ'a dönmeye devam ediyorlardı. Adeta bir çete tarzında her akşam Müslümanlardan birkaç kişiyi katletmekte, yaralamakta ve hayvanlarını çalmaktaydılar. Bu karışıklıklardan cesaret alarak Müslümanların dini hassasiyetlerini rencide ediyorlardı. Bu konuda 1918'de kurulan Divan-ı Harpler kendilerine cesaret veriyordu.⁸⁹ Müslümanlar aleyhinde mahkemelere suçlamalarda bulunuyor ve bunlar için sahte belge düzenleniyordu. Tekirdağ tehcirinde etkili olan bazı kişilerin Ermenilerin tehcir edilmesi olayında faaliyette buldukları gerekçesiyle yargılanmaları Ohannes Papazyan ve arkadaşları tarafından talep edilmişti.⁹⁰ Yaşanan bu gibi olaylar üzerine Tekirdağ Müslümanları tehcirde bölge halkının bir dahli olmadığını ifade ederek Divan-ı Harbin Edirne'de olduğu gibi Tekirdağ'dan da kaldırılmasını talep ediyorlardı.⁹¹

Tekirdağ'a gelen Yunan askerleri iç kısımlara ilerlemekte, meyhanelerde silah atmakta, gayrimüslim gençleri tahrik ve teşvik etmekteydiler. Bu şekilde içerideki huzur ve asayiş bozuyor, işgale zemin hazırlıyorlardı. 19 Şubat'ta üç Yunan askeri Çiftlik önündeki Soytürk Meyhanesi'nde içki içmiş ve etrafa dört el ateş açmışlardı.⁹² Tekirdağ Muhacirîn Kâtibi Mehmet Efendi Muratlı İstasyonu'nda Yunan askerlerinin saldırısına uğramıştı. Bu gibi olaylar sık sık meydana geliyordu. Bu olaylarla ilgili olarak Edirne Valiliği İngiliz askeri temsilciliği nezdinde teşebbüste bulunmuştu.⁹³

Yunanlılar Tekirdağ'da Rumları Türk boyunduruğundan kurtaracakları yolunda çeşitli propagandalar yapıyorlardı. Beyoğlu'nda Kalyoncu Kulluğu Mahallesi 90 numaralı evde oturan Kani oğlu Nikola adında bir Rum elinde İstanbul'un manzarası, Venizelos'un resmi ve sol tarafında zincirlerle bağlı bir kız ve kızın zincirlerini koparan bir Yunan askerini, sağ tarafta ise İstanbul ve Ayasofya üzerine hücum eden bir bölük Yunan askerini tasvir eden, Türklerin dinî ve millî hislerini rencide eden resimleri Babaeski'ye getirerek kasaba Hristiyanlarına dağıtmıştı. Nikola bölge polis müdürü tarafından yakalanmış, sorgulanmak üzere karakola sevk edilmişti. Karakol önüne gelen bazı Rumların kapıdaki polis Sadık Efendi'ye bağırıp çağrılmaları üzerine, sesleri duyan komiser yardımcısı dışarı çıkmış ve "Ne istiyorsunuz?" diye sorduğunda tutuklu şahsı zorla almak üzere geldiklerini söyleyerek, "Venizelos için bu kadar kan döktük ve yine dökeceğiz. Senin de kanını içeceğiz." diyerek oradan uzaklaşmışlardı.⁹⁴

30 Mart'ta Babaeski'de bir Yunan askerinin nikâh töreninde Yunan askerî birliği, bölük komutanı, subayları, erleri ile ellerinde büyük bir Yunan bayrağı ve arkalarında halktan kadın erkek bir grup, Yunan şarkıları çalan çalgıcılar eşliğinde iki kez hükûmet konağı

⁸⁹ BOA. DH.EUM. 66/51/4.

⁹⁰ BOA. DH.KMS. 52/45-1.

⁹¹ BOA. DH.EUM. 66/51/4.

⁹² BOA. DH. EUM. 5 ŞB. 77/63.

⁹³ BOA. DH.EUM. AYŞ. 65/41.

⁹⁴ BOA. DH.EUM.AYŞ. 65/41.

önünden geçmişlerdi. Aralarındaki subaylardan birisi havaya altı el ateş etmiş, bunu atılan çok sayıda ateş takip etmişti. Gösteri bir saat kadar sürmüştü. Bu durum Müslümanlar arasında korku ve tedirginliğe sebep olmuştu.⁹⁵

Bu sıralarda Edirne'den İstanbul'a kaçan Edirne Valisi Salim Paşa ile Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey'in⁹⁶ hafta sonuna kadar dönecekleri ve Tekirdağ'ın işgali için ayrılan İngiliz kuvvetlerinin de hazırlandıkları haberi bölgeye ulaşmıştı. Bunun üzerine Tekirdağ Tümen Komutanlığı gereken önlemleri alarak bölgedeki silahlı kuvvetleri barakalara toplamış ve nasıl hareket edileceğini Edirne'ye bildirmişti.⁹⁷

23 Mart 1920'de Edirne Valisi'nin verdiği bilgilere göre, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Uzunköprü'deki İngiliz temsilcileri İstanbul'a hareket etmişti. Vilayet dâhilinde hiçbir İngiliz temsilcisi kalmamıştı.⁹⁸ 3 Aralık 1920'de Çorlu'da Yunanlılar Venizelos'un doğum günü dolayısıyla *Sevda* adıyla bir piyes hazırlamışlardı. Biletler kasabadaki Rum ve Ermenilere bir liradan satılmıştı. Müslümanların, polis ve jandarmanın tiyatroya girişlerine izin verilmemişti. Yalnız polis komiserinin girmesine izin vermişlerdi. Aynı gün ellerinde Yunan bayraklarıyla dolaşmışlar, kasabadaki bütün Rum kadın ve çocuklar onlara katılmıştı.⁹⁹

6. Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Tekirdağ Şubesi

Trakya Paşaeli Cemiyeti kuruluş döneminde her livadan (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Gelibolu) ikişer olmak üzere sekiz kişilik merkez heyeti seçmişti. Merkez kaza ve nahiyelerde teşkilatlanan cemiyetin Tekirdağ'daki teşkilatlanması şöyleydi:

Tekirdağ: Mümessil, Eşraftan Adil; Reis, Müftü Ömer Râci Efendi; Azalar, Belediye Reisi Halis Bey, Emin Bey, Hacı Hüseyin Ağazade Mehmet Efendi.

Çorlu: Mümessil, İhsan Bey; Reis, Müftü Şaban Sırrı Efendi; Azalar, Müderris Hafız Şükrü Efendi, Müftü-i Sabık Hafız Aşur Efendi, eşraftan Münib Bey, eşraftan Hulusi Beyzade Ali Bey, bakkal Mustafa Mazhar Efendi; Sandık Emni, Uncu Ahmet Efendi; Kâtip, Rüştüye Mektebi Başmuallimi Hüsnü Efendi.

⁹⁵ BOA. DH.EUM. AYŞ. 65/41.

⁹⁶ Edirne Valisi Salim Paşa, Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin Edirne'deki örgütlenmesine karşı çıkıyordu. Edirne ve bütün Doğu Trakya'da gittikçe güçlenen millî hareketlerin düşmanca gösterilere sebep olacağını düşünmüş ve 6 Ekim 1919'da İstanbul'a kaçmıştı. Kâmil Erdeha, *Millî Mücadele'de Vilayetler ve Valiler*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1975, s. 426-427. Doğu Trakya'daki millî örgütlenmeye karşı gelen bir diğer kişi Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey idi. Firuzan Bey, 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali üzerine 1. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey'in seferberlik emrine uymadı. İlçelere *Dahiliye Nezareti vasıtasıyla bir irade-i seniyye olmadıkça* seferberlik yapılamayacağını bildirdi. Bunun üzerine Cafer Tayyar Bey, Edirne Valisi Cemal Bey'e mutasarrıf ve kaymakamlara seferberlik işlerine yardım etmeleri emrini verdirdi. Valinin bu emri üzerine Firuzan Bey birlikte çalışamayacağını bildirmiş ve limandaki İngiliz gemisine sığınarak İstanbul'a kaçmıştı. Firuzan Bey 15 Nisan 1920'de yine bir İngiliz gemisi ile Tekirdağ'a döndü. Tekirdağ Tümen Komutanı Alaaddin Bey de seferberlik emrine karşı emri karşı çıkarak İstanbul'a gitmiş yerine Kurmay Yarbay Cemil (Uybadın) gönderilmişti. Erdeha, *Millî Mücadele'de Vilayetler*, s.440.

⁹⁷ ATASE. ISH/423-31.

⁹⁸ BOA. DH.EUM.AYŞ. 36/4-2.

⁹⁹ BOA. DH.EUM. AYŞ.30-11-3.

Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi'nin Çorlu şubesi, 23 Mayıs 1919'da Fatih Camii'nde 20 bin kişinin katıldığı bir miting düzenledi. İzmir'in işgalini protesto ederek işgalin sonlandırılması için İtilaf devletleri temsilcilerine başvurdu.¹⁰⁰

Malkara: Mümessil, Ali Bey; Heyet-i Maliye ve Reisi, Eşraftan Hacı Rakım Beyzade Ali Bey; Azalar, Şeyh Ali Efendi, Müftü Kazım Efendi; Sandık Emni, Şakir Efendi.

Saray: Mümessil, Emirzade Sadık Bey; Reis, Müftü Ahmet Nuri Efendi; Aza, Saatçızade Hüseyin Basri Efendi; Veznedar, Kırımızade Kamil Efendi, Murad Giray ve Süleyman Beyler.

Babaeski: Hurşid Bey, Sultan Efendi, Şevket Bey, Adil Bey, Hüsnü Efendi, Hulusi Efendi.

Hayrabolu: Hafız Hasan Efendi, Osman Efendi, Zeynel Bey, Mehmet Tefvik Bey, İsmail Efendi.¹⁰¹

Beş kongre düzenleyen Trakya Paşaeli Cemiyeti, ilk kongresini 10 Temmuz 1919 tarihinde Edirne'de topladı. Kongrenin amacı, cemiyetin merkez teşkilatındaki açık bulunan reis ve aza mevkilerine yenilerini seçmek, o güne kadar yaptıkları çalışmalarını gözden geçirmek ve bu konuda halkı bilgilendirmek idi. Kongreye Tekirdağ Sancağı'ndan davet edilenler şu kişilerdi:

Tekirdağ merkez: Cemal, Şerif, Fuad, Bakkalbaş Emin Efendiler.

Mürefte: Davavekili Şeref ve Şevket Beyler.

Çorlu: Mestan, Şevket, Cemal, İsmail ve Avukat Şeref Beyler.

Kongre, Yunan askerlerinin Türklere karşı işledikleri cinayet ve katliamlara son verilmesini ve bir haftaya kadar demiryolu hattından çekilmelerini talep eden bir telgrafi İtilaf devletleri temsilcilerine gönderme kararı aldı.¹⁰²

Trakya Paşaeli Cemiyeti İstanbul'un resmen işgalinden sonra (16 Mart 1920) 1. Kolordu'nun aldığı kararları görüşmek üzere Lüleburgaz'da bir kongre toplamaya karar verdi. Edirne Müdafaa-i Hukuk Heyeti geçici reisi, 27 Mart'ta Tekirdağ'daki Cemil Bey'den Tekirdağ merkez ve bağlı yerlerden birer delegenin Lüleburgaz'da toplanacak kongrede bulunmaları için gerekli hazırlıkları yapmalarını ve isimlerin Edirne'ye bildirilmesini istedi.¹⁰³ 67 delegenin katıldığı Lüleburgaz Kongresi'ne (31 Mart-2 Nisan 1920) Tekirdağ'dan 55. Tümen komutanı Cemil Bey'in ve cemiyetin çabalarına rağmen birkaç delege katıldı. Bu durumda Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey'in Millî Mücadele karşıtı tutumu etkiliydi. Kongre Merkez Heyeti için yapılan seçimde Şarköy'den Mustafa Asım Efendi (müftü) çoğunluk oyunu aldı. Malkara'dan Nazmi Bey, Çorlu'dan Niyazi Bey, Tekirdağ Merkez'den Adil Bey ikinci derecede çoğunluğu kazandıklarından yedeğe bırakıldılar. Kongre dışarıdan gelebilecek her türlü tehlikeye karşı silahlı savunma kararı aldı.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Recep Çelik, *Millî Mücadele'de Din Adamlarının Rolü*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1998, s. 127.

¹⁰¹ Arıkan, *Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin*, s. 21-23.

¹⁰² Arıkan, *Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin*, s. 71-73.

¹⁰³ Atatürk Belediye Kitaplığı, Bel_Mtf_047737.

¹⁰⁴ Arıkan, *Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin*, s. 115-117.

9-13 Mayıs 1920 tarihleri arasında Edirne’de toplanan Edirne Kongresi’nde de Tekirdağ Sancağı’nı temsilen delegeler yer aldı. Kongre tutanaklarından tespit edebildiğimiz kadarıyla kongrede şu isimler Tekirdağ’dan katılarak konuşma yapmışlardır: Çorlulu İhsan Bey, Çorlulu Ali Bey, Hilmi Efendi, Âdil Bey, Saray Müftüsü Ahmet Efendi, Babaeski Müftüsü ve Necati Bey.

Kongre’de silahlı mücadele ve diğer savunma teşebbüsleri üzerinde görüşüldü. Hilmi Efendi, 1. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey’in Trakya’nın silahlı müdafaaı konusundaki açıklamaları sırasında Yunanlıların İngiliz donanması eşliğinde Tekirdağ’a denizden yapacakları bir saldırıda ne yapılacağını sordu ve İngilizlerin kasabayı yakma tehditlerinden bahsetti.¹⁰⁵

Kongreye katılan bazı kişiler, Trakya’da Yunanlılara karşı padişahın onayı olmaksızın silahlı mücadele yapılamayacağını, Paris Konferansı’nın kararlarını beklemek gerektiğini, aksi hareketin padişaha karşı gelmek olacağını savunuyordu. Saray Müftüsü Ahmet Efendi bu fikirde değildi. Edirne Kongresi’nde bu konudaki düşüncelerini şöyle açıkladı: “Bizim üzerimize düşen vazife bu kuvvetlerin nüfuzu altında memleketimizi muhafaza ve müdafaa etmektir. Padişahımıza, sevgili halifemize müdafaa hareketiyle isyan etmiş olacak mıyız? Hayır, hâşâ hiçbir ferd-i Müslim bunu hayâlınden bile geçirmez.... Düşman tehlikesi melhuz olan bir mahalde o mahal ahalisine cihat farz-ı ayndır... kadınlara bile farz-ı ayn olur... Ey nâs, biz de sizden rica ederiz, cihat için bezl-i mal ve nefis etmekten çekinmeyiniz. Bugün çekinirsek yarın Yunanlılar cümlemizi kahren ve cebren asker alırlar ve yine işlerimize karşı bizi istimal ederler... ben Makedonyalıyım oradaki mezâlimi arz edersem ürkersiniz...”¹⁰⁶

Edirne Kongresi’nin üçüncü oturumunda Trakya’nın hukuku ve çıkarlarını müdafaa amacıyla Avrupa’ya bir heyet gönderilmesi konusu görüşüldü.¹⁰⁷ Galip Kemalî, Edirne mebusu Galip Bahtiyar, Lüleburgaz eşrafından Salih Cevdet Bey’in görevlendirildiği heyette yer alan bir diğer kişi Çorlu eşrafından Ziya Bey idi.¹⁰⁸ Edirne Kongresi Saray Müftüsü Ahmet Nuri Efendi’nin duası ile sona erdi.¹⁰⁹ Ahmet Nuri Efendi, 1. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey’e yaptığı ziyarette onun emrinde olduklarını söylemişti. Çorlu’da Cemaat-i İslamiye adıyla kurduğu teşkilat ile Türkleri ve Müslümanları toplayarak köylere kadar örgütledi ve mahallelere bekçi görevlendirerek güvenliği sağlamaya çalıştı. Ahmet Nuri Efendi’nin çalışmalarından rahatsızlık duyan Tekirdağ Mutasarrıfı bu durumu Damat Ferit Paşa’ya şöyle bildirmişti: “Mıntıkam dahilindeki müftüler tamamen tebdil edilmedikçe, imamların camilerde halka mütareke ahkâmına riayet etmeleri teminat altına alınmadıkça mukavemetin tasfiyesi gayr-i mümkündür.”¹¹⁰

¹⁰⁵ Bıyıklıoğlu, *Trakya’da Milli*, s. 257.

¹⁰⁶ Mustafa Toker, *Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Kongre Tutanakları (9 Mayıs 1920-13 Mayıs 1920)*, Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, 2016, s. 75-77.

¹⁰⁷ Toker, *Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin*, s. 99-108.

¹⁰⁸ Ziya Bey (Cezzarzade) ve arkadaşlarının Trakya Paşaeli Cemiyeti tarafından Avrupa’ya görevlendirilme belgesi için bkz. Levent Güngör, *Çorlu Kent Tarihi*, Edirne: Ceren Yayıncılık, 2021, s. 155.

¹⁰⁹ Toker, *Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin*, s. 151.

¹¹⁰ Çelik, *Millî Mücadele’de Din*, s 128.

Trakya Paşaeli Cemiyeti şubelerinin gelir kaynağının önemli bir kısmını halktan toplanan yardımlar oluşturuyordu. Tekirdağ'daki cemiyet şubeleri Yunan askerî kuvvetlerinin bölgeye gelmesiyle Rumların gerçekleştirdiği gasp olaylarından olumsuz etkilendi. Bu olaylardan birisi Çorlu'da yaşanmıştı. Cemiyet adına Çorlu pazarından öküz almak üzere Çorlu'ya gitmekte olan Muratlı'nın Yukarı Sevindikli Köyü İhtiyar Heyeti ile Cemaat-i İslamiye üyelerinin yolu Poyraz Çiftliği ile Sarılar mevki arasında, Yarı Okul Çatağında yüzleri boyalı beş meçhul şahıs tarafından kesilmiş, üzerlerinde bulunan nakit paraları gasp edilmişti.¹¹¹

Bu gibi olumsuzlukların yanı sıra asker kaçakları önemi bir sorundu. Cemiyetin Tekirdağ şubesi üyeleri halkın vatan savunmasına katılması için bölgede seferber olmuştu. Şube halkı işgalcilere karşı örgütlemek, asker kaçaklarının orduya katılmalarını sağlamak konusunda çalışıyordu. İrşad Heyetleri de faaliyetliydi. Trakya Müdafaa-i Hukuk-ı Millîye Heyet-i Merkeziyesi 6 Mayıs 1920'de 1. Kolordu Kumandanlığına ülkenin içinde bulunduğu tehlikeli durumu hakkında halkı bilgilendirmek için Saray kazasından köylere gönderilen İrşad Heyeti'nin başarılı olduğunu bildiriyordu. Gayretler çoğu zaman olumlu sonuç veriyordu. 1314 ve 1315 doğumlu asker firarileri orduya katılmışlar, vergi borcu olanlar borçlarını ödemişlerdi. Her koşulda vatan savunmasında hükûmete yardım edeceklerini bildirmişlerdi. Tekirdağ ve çevresinde firari askerler kıtalarına katılmamaya devam ederlerse bu durum diğer askerler üzerinde kötü etki oluşturacaktı. Yeniden asker sevki zorlaşacaktı.¹¹²

1920 yılının Haziran ayında olası bir Yunan işgaline karşı Tekirdağ ve çevresinde cemiyetin hazırlıkları devam ediyordu. Kazalarda asayişini sağlamak ve jandarmaya destek olmak amacıyla ordudan verilen 80 asker kayıtları yapılarak kazalara dağıtılmışlardı. Bunların yaşları 55. Fırka tarafından verilmiş olup, asker başına günlük 500 kuruş olarak hesap edilmişti. Ayrıca daha iyi hizmet etmelerini sağlamak için mükellef jandarmalara olduğu gibi bunlara da 700 kuruş verilmesi firkadan talep edilmişti. Askerlerin maaşlarının bağlı oldukları kaza jandarma kumandanlığından verilecek mühürlü ve onaylı esas deftere göre cemiyetin topladığı paradan ödenmesi uygun görülmüştü.¹¹³

Harbiye Nezareti 12 Temmuz 1920'de Malkara'da Trakya Cemiyeti tarafından yirmi askerden bir süvari birliği oluşturmuştu.¹¹⁴ İstanbul'dan bunun nedeni sorulduğunda, Fırka Ahz-ı Asker Kalemi Reisi tarafından aynı gün verilen cevapta, Malkara'da jandarmaya güç katmak üzere gönüllü olarak yirmi süvarinin seçildiği ancak askeri görevini yerine getirecek olup henüz askere alınmayan 290 ile 299 doğumlulardan hayvan ve yaşları kendilerine ait olmak üzere sağlanan bu süvarileri askerlik şubesinin

¹¹¹ ATASE.ISH/777-26.

¹¹² ATASE. 774-102.

¹¹³ ATASE. 778-91ag.

¹¹⁴ ATASE. 778-91.

seçmediği, Trakya Heyet-i Merkeziyesi'nden aldıkları emir gereğince Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından istihdam edildikleri¹¹⁵ ifade edilmişti. Eski Tekirdağ Mebusu Rahmi Bey de İstanbul'da Trakya Yardım Cemiyeti'nde görev almıştı.¹¹⁶

Cemiyetin Tekirdağ'daki yapılanması hakkında cemiyet üyesi Mehmet Şeref Bey (Aykut) şu bilgileri vermektedir: "Tekirdağ' da Adil Bey'in şaşmaz ve sarsılmaz imanı, temkin ve cesareti sayesinde değerli bir teşekkül meydana gelmişti. Tekirdağ'ında yalnız Hayrabolu Kadısı Hilmi Efendi, bilmem neden Hürriyet ve İtilafçı kafasıyla hareket ediyor, alay ediyordu... İşte bu şahıs komiteye karşı ikiyüzlü bir siyaset takip etmiş ve zavallı Adil Bey'e çok ıstırap vermiştir. Bereket versin Tekirdağ'daki kişiler sağlamdı. Çerkezköylü Molla Mehmet teşkilatın kuvvetlenmesi için çok gayret eden bir adamdı. Orada komitenin temsilciliğini başarı ve dirayetle yerine getiriyordu. Saraylı Tarık Bey ciddi surette cemiyetin tutunması ve gelişmesi için çalışıyor, destek ve yardım hususunda hemen hiçbir fırsatı kaçırmıyordu..."¹¹⁷

Şeref Bey Tekirdağ'ın gerekli desteği vermediğini söylüyor ve bu durumdan duyduğu rahatsızlığı şöyle ifade ediyordu: "Artık sarahaten anlaşılıyor ki memleketin müdafaasında lakaydisiniz. İaneden bekçiden her şeyden vaz geçtik. Hafiyen teşkilat yapmaya ve beyne'l-müslim celbe ne gibi mani görüyorsunuz. Memleketimiz için kati mukarrerat ittihaz olunduğu sırada bunu istimâdan (duymaktan) sizleri men eden esbap nedir?... Hasılı vatani ve millî işlerde sizden ve cümlenizden metanet ve salahiyet görmek arzusunu tekrara mecbur olmadığımı arz ederim."¹¹⁸

Tekirdağ'da cemiyete verilen desteğin zayıf kalmasında Mutasarrıf Firuzan Bey'in cemiyetin faaliyetlerini engellemeye çalışması etkili olmuştu. Onun etkisiyle halktan bazıları Yunan işgaline karşı yapılan örgütlenmeye katılmada tereddüt ediyordu. 55. Tümen Kumandanı Kaymakam Cemil Bey, 1. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'e gönderdiği 28 Mart 1920 tarihli şifrede, Tekfurdağı Cemaat-i İslamiyesi Reisi Hilmi, mebuslardan Adil, Belediye Reisi Halis, eşraftan Cevad, Emin ve Mehmed Beyler ve Müftü Osman Nuri Efendi¹¹⁹ ile temas ve fikir alışverişinde bulunduğunu bildiriyor ve görüşmeleri hakkında şunları söylüyordu: "Mutasarrıf Firuzan Bey'in fikirlerinin üzerlerinde yarattığı tesir dolayısıyla Trakyalıların her türlü müzakere ve hareketlerine katılmaktan uzak durmaktadırlar. Ve kongreye gönderecekleri murahhasın İngilizler tarafından bilahare tevkif edilmek ihtimalini ileri sürüyorlardı."¹²⁰

¹¹⁵ ATASE. 778-91aa.

¹¹⁶ *Doğu Trakya'da Yunan Zulümleri*, Çev. Mehmet Ali Işıkgör, Edirne: Ceren Yayınevi, 2020, s. 44.

¹¹⁷ Mehmet Şeref Aykut, *Trakya Millî Mücadele Tarihi, Malta Hatıratı ve Malta'da Türkler*, Yay. Haz. Hasan Berke Dilan, İstanbul: Alfa Yayınları, 2010, s. 76.

¹¹⁸ Atatürk Belediye Kitaplığı, Bel_Mtf_047736.

¹¹⁹ Müftü Osman Nuri Efendi, Yunanlılara hizmet etmediği için Atina'ya sürgün edilen Türkler arasındadır. Tekirdağ'da işgalden önce ve sonraki dönemde müftülük görevlerinde bulundu. Çelik, *Millî Mücadele'de Din*, s. 127.

¹²⁰ Atatürk Belediye Kitaplığı, Bel_Mtf_047735.

Doğu Trakya'da *manevi cephe* bozukluğu en fazla 55. Tümen'de ve Tekirdağ'da hissediliyordu. Tümen komutanı Alaaddin Bey, kumandanının emirlerinden çok İstanbul'un etkisi altında kalmıştı. Alaaddin Bey'in yerine tümene vekil olarak kumanda eden Cemil Bey, Tekirdağ'daki durum hakkında şu bilgileri veriyordu: "Mutasarrıf Firuzan'ın fesatçı ilkaatı ve cihet-i askeriyenin ilk zamanlardaki tereddüt ve savsaklaması, ahali ve tümen birlikleri arasında çok fena tesir bırakmıştır. Bugün, hemen herkeste esefle az edeyim ki, Trakya'daki millî harekâtın muvaffak olmayacağı fikri hâkimdir. Bir aylık çalışmamdan ve fikrî mücadelemden müspet bir netice elde edemediğimi görmekle müteessirim. Zararlı propagandalar son günlerde büyük ölçüde arttı. Bütün dikkatlerimize rağmen, erler arasında yıkıcı ve bozguncu fikirler yayılmakta ve kaçaklar dikkati çekecek bir derecede artmaktadır."¹²¹

Mehmet Cemil Bey, 20 Nisan 1920'de 1. Kolordu Kumandanlığına, Tekirdağ'dan ayrılan Firuzan Bey'in geri döneceği haberini aldıklarını, İngiliz kuvvetlerinin bölgeyi işgale hazırlandıklarını bildiriyordu. Cemil Bey hazırlıksız yakalanmamak için harekete geçerek emrindeki askeri birliklerin hepsini barakalara çekeceğini ve bu konuda 1. Kolordu'dan gelecek emri beklediğini söylüyordu.¹²² Cafer Tayyar Bey cevaben Firuzan Bey'in geri dönüşü ve göreve başlaması durumunda, fırsat olduğunda tutuklanarak Edirne'ye gönderilmesini bildirdi.¹²³

7. Tekirdağ'ın İşgali

16 Mart 1920'de İstanbul'un resmen işgali üzerine Cafer Tayyar Bey İstanbul ile bütün irtibatı keserek seferberlik kararı aldı. Seferberlik emri aynı gün tümenlere bildirildi. Kolordu ilk seferberlik emriyle 298'den 315 doğumlulara kadar erleri silahaltına çağırıyordu. Ayrıca Trakya'daki silah ve cephaneye depolarına el konularak silahların kullanılması emrediliyordu. 1. Kolordu Edirne Vilayeti'nin İstanbul ile irtibatını tamamen kesti. İstanbul'dan gelecek her türlü gazete, mektup ve haberleşmenin sansür edilmesi kararlaştırıldı. Mal Sandıkları, Tapu ve Evkaf İdareleri ile Ziraat Bankası'ndaki devlet paralarına el konulmuştu. Aşar ambarlarında hükûmete ait zahire askerî idareler tarafından devralındı. Daha önceden Kolordu para ve yiyeceklerini İstanbul'dan sağlamaktaydı. İstanbul hükûmetiyle bağlantının kesilmesiyle bu tedbirlerin alınması zorunluydu.

Seferberlik emri 1. Kolordu'ya bağlı olup Tekirdağ'daki 55. Tümen'e de bildirildi. Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey seferberlik emrine uymayarak İstanbul'dan herhangi bir emir almadıkça seferberlik ilan etmeyeceğini duyurdu. Kolordu kumandanına da hükûmete itaat edilmesi konusunda uyarılarda bulundu. Firuzan Bey Dâhiliye Nezareti vasıtasıyla kazalara "Padişah emri olmaksızın seferberlik yapılamayacağını" tebliğ etti. Çatalca Mutasarrıfı Fevzi Bey (Toker) de bazı gerekçelerle seferberlik emrini yerine getirmek istemiyordu. 55. Tümen Kumandanı Yüzbaşı Alaaddin Bey, ileride daha büyük

¹²¹ Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, C I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1992, s. 337.

¹²² Atatürk Belediye Kitaplığı, Bel_Mtf_447750.

¹²³ Atatürk Belediye Kitaplığı, Bel_Mtf.047738.

güçlüklerle karşılaşmamak ve bir anlaşmazlık durumunda kasabanın İngilizler tarafından topa tutulmaması için Tekirdağ'da seferberlik emrinin İstanbul'un durumu netleşinceye kadar uygulanmamasının daha uygun olacağını Cafer Tayyar Bey'e bildirdi. Cafer Tayyar Bey verdiği cevapta şunları ifade etti: "İstanbul'da hükümet yoktur. Ben, vatanın bu kısmının kumandanı olarak, tarih karşısında vazifemi yapmak isterim. Burada asayiş korumak ve gayri meşru işgale karşı mukavemet için arkamdan gelecek tek bir millet ferdiyle vatani vazifemi yapacağım."

Alaaddin Bey'in seferberliğe karşı olan fikrinde ısrar etmesi üzerine, Cafer Tayyar Bey çözüm olarak emrini şöyle değiştirdi: Tekirdağ'da asayiş bozacak hallere sebebiyet vermemek için, kıyıya pek yakın olmayan yerlerde seferberlik ilan ediniz. Alaaddin Bey bu teklifi de kabul etmeyerek istifa etti. Yerine Kolordu Kurmay Başkanı Yüzbaşı Cemil Bey (Uybadın) gönderildi. Bu tür gelişmeler askerin moralini bozdu, bu gibi tesirlerin etkisiyle düşman çıkarması başladığında 55. Tümen hiç savaşmadan geri çekilecekti.¹²⁴

7 Nisan 1920'de Tekirdağ'daki 55. Tümen Kumandanı Cemil Bey, Edirne'deki 1. Kolordu Kumandanlığına gizli kaydıyla gönderdiği şu yazıda şöyle diyordu:

1. "Trakya coğrafi konumu itibariyle her türlü savunmadan mahrum, etrafı düşmanlarla çevrilmiş bir adadan farklı değildir. Bölgedeki askeri birliklerden ülke ve millet için bilfiil silahlı savunmadan faydalanmak ancak şu siyasi seçeneklerden herhangi biri ile mümkündür:
 - a. Bolşeviklerin Romanya'yı geçerek Bulgaristan'a sarkmaları ve Bulgarların da birlikte faaliyete geçmeleri.
 - b. İngilizler ve Fransızların çıkarlarının çatışması nedeniyle Fransızların Müslüman direnişine yardım etmeleri.
 - c. Nüfusunun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu ve Osmanlı'dan ayrılması mümkün olmayan Doğu Trakya'nın açık ve net olarak yalnız Yunanlılar tarafından işgaline teşebbüs edilmesi.
2. Ortaya çıkan son durum ise yukarıda bahsettiğimiz durumla kıyas edilemez. Her ne kadar İngiliz ve Fransızlar arasında Trakya meselesi hakkında anlaşmazlık varsa da bu henüz açık değildir. Bundan başka Doğu Trakya ve bütün Trakya hakkında barış konferansının kesin kararı henüz bilinmemektedir. Bu nedenle bu duruma karşı tedbir olarak bekleme siyaseti izlenmeli ve Müslümanların bölgedeki hakları Avrupa'ya duyurulmalıdır. Türkler hakkında kesin karar verilinceye kadar onlarda güvensizlik oluşturacak hareketten uzak durulmalıdır. Aksi halde İngilizler bölgeyi işgal edebilirler.
3. Bu vaziyette mukavemet imkânı olup olmadığı ile silahlı direnişten bir netice alınıp alınmayacağını tartışalım. Karşı koymak için acilen ihtiyaç duyulan pek çok şeyden vaz geçerek öncelikle Kolordu için silah, para ve özellikle istenilen bölgede bol miktarda topçu istihdamı acilen sağlanmalıdır. Münasip bir yerde buluşularak durum incelenmelidir."¹²⁵

¹²⁴ Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli*, s. 212-215.

¹²⁵ Atatürk Belediye Kitaplığı, Bel_Mtf. 047733.

Bu toplantının yapılıp yapılmadığı konusunda bir bilgiye rastlayamadık. Bu arada İstanbul Hükûmeti'nin Trakya'daki otoritesi tamamen yok olmuştu. Trakya'yı tekrar İstanbul'a bağlamanın yolunun Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey'i kazanmak olduğunu düşünen İstanbul Hükûmeti harekete geçti. Çatalca ve Tekirdağ Mutasarrıflıklarından yararlanma yoluna gidildi ancak başarılı olunamadı. İstanbul Hükûmeti son olarak Fransızların aracılığına başvurdu ve Cafer Tayyar Bey bir Fransız subayının eşliğinde İstanbul'a gitmeye ikna oldu. 20 Nisan 1920 tarihinde trenle İstanbul'a gitti. Trakya hakkında görüşmelerde bulunmak üzere Fransız kumandanın eşliğinde İstanbul'a gideceği konusunda Heyet-i Temsiliye'yi de bilgilendirdi.¹²⁶

Cafer Tayyar Bey'in yerine 1. Kolordu Kumandanlığına Albay Muhiddin Bey (Kurtiş) atandı.¹²⁷ İstanbul'da 14 gün kalan Cafer Tayyar Bey, 2 Mayıs'ta Edirne'ye döndü. 3 Mayıs 1920 tarihli raporu ile İstanbul'daki temasları hakkında Heyet-i Temsiliye'yi bilgilendirdi.¹²⁸

Cafer Tayyar Bey İstanbul'da iken Edirne Valisi tarafından daha önce görevinden uzaklaştırılan Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey de görevine dönmüştü. 55. Tümen Kumandanlığına vekâlet eden Yüzbaşı Cemil Bey ile görüşen Alaaddin Bey tümen kumandasını yeniden ele almıştı. Cemil Bey 25 Nisan'da İstanbul'a gitmiş, İstanbul ile haberleşme ağı eskisi gibi serbestçe yapılmaya başlanmıştı.¹²⁹

Tekirdağ'a dönen Firuzan Bey bölgedeki durumla ilgili bir rapor kaleme almıştı. 17 Nisan 1920 tarihinde İstanbul'a gönderdiği raporda bölgedeki durum hakkında şu bilgileri veriyordu: "Cafer Tayyar Bey'in İstanbul'a çağrılmasıyla Edirne Vilayeti rahat bir nefes almıştır. Daha önce de bildirdiğim gibi bu şu anki hükûmet için büyük bir başarıdır. Bu durumdan vakit kaybetmeden yararlanılmalıdır. Padişahımıza tamamen sadık ve bağlı olan halkın endişesi bir an önce giderilmelidir. Çünkü Cafer Tayyar Edirne'ye İstanbul'dan gönderdiği bir mektupta yakında dönebilirim şöyle yaparız, böyle yaparız kaydıyla propagandasına devam etmekte olduğu bilgisi 1. Kolordu Komutanlığına vekâlet eden Erkân-ı Harbiye Binbaşısı İsmail Hakkı Bey'den öğrenilmiştir. Vilayetin başında hükûmetin talimatlarına uyan aidiyet sahibi bir kişinin olmaması ve yeni kolordu komutanının atanmamış olması belirsizliğe neden olmaktadır. Emin olunuz ki tayin edilecek bu kişi 10 kişilik maiyetiyle herhangi bir engelle karşılaşmadan Edirne'ye giderek idareye hâkim olabilirler. Aksi haberlerin hiçbir etkisi yoktur. Edirne harekâtını organize eden Cafer Tayyar ele geçirildikten sonra, geriye kalanların hiçbir etkisi olmaz. Nitekim yokluğumda Saray ve Çorlu kazalarının sadık ve yetenekli kaymakamları görevden alınmış, yerine kendi düşüncelerine uygun kişiler görevlendirilmiştir. Bu durumu fark ettiğim zaman bu şahısları Edirne'ye geri gönderip kaymakamları

¹²⁶ Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli*, s. 235.

¹²⁷ Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli*, s. 237.

¹²⁸ Cafer Tayyar Bey'in yokluğunda tekrar Tekirdağ'a dönen ve muhalefet çalışmalarında bulunan Firuzan Bey 1. Kolordu Kumandanlığına atanan Muhiddin Bey'in isteği üzerine görevinden çekilmiştir. Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli*, s. 238-239.

¹²⁹ Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli*, s. 236-237.

görevlerine iade ettim. Şunu demek isterim ki yetki verilen yerlerde hükûmetin emirlerini yerine getirip nüfuzunu gösterdiğim gibi, İstanbul'un uygun görerek tayin ettiği kişiler de bu gücü gösterip kullanabilirler."¹³⁰

Firuzan Bey bölgede parasızlığın had safhada olduğunu, gelirlerin askeri giderleri karşılayamadığını bildiriyor, Cafer Tayyar yönetimini askeriye'nin bütün kaynaklarına el koyarak mali dengeyi iyice bozmakla suçluyordu. Bu nedenle Şubat ayından beri öğretmenler, dul ve yetimler dâhil olmak üzere memur maaşları ödenmemişti. Acilen 50 bin liraya ihtiyaç duyuluyordu. Asker firarilerinin sayısı artmıştı. Memurlar görevlerini yapmıyorlardı. Anadolu'dan bölgeye mülteciler gelmişti. Bu durumun kontrol altına alınması için herkesin maaşının zamanında ödenmesi gerekiyordu. İhtiyaç duyulan para gönderilemeyecekse daha önce askerler tarafından gasp edilmesini önlemek için Gelibolu Ziraat Bankası'ndan Osmanlı Bankası'na aktarılan 32 bin liranın, daha sonra gönderilecek miktardan düşülmek üzere kullanılmasına izin verilmeliydi.¹³¹

Türk cephesinde bu gelişmeler yaşanırken Trakya'yı Yunanistan'a bırakan San Remo Konferansı (18-26 Nisan 1920) kararlarının ardından İstanbul'daki Yunan temsilciliğinden Tekirdağ'daki gayrimüslimlere tavsiye niteliğinde bir yazı gönderilmişti. Rum ve Ermeni kiliselerinde okunan yazıda yerli Rumlara ve Ermenilere şu tavsiyelerde bulunuluyordu: "Trakya Çatalca'ya kadar Yunanistan'a verilmiştir. İşgal zamanı henüz belirlenmemiştir. Yunan askeri geldiğinde Rumlar diğer unsurlardan bir tek ferde dahi saldırıda bulunmamalıdır. Bunu yaptıkları takdirde hükûmet tarafından yer altına saklansalar dahi bulunup çıkarılacaklar, ağır cezalara çarptırılacaklardır. Siyasi menfaatlerini kaybetmek ihtimaline karşı diğer unsurları rencide edecek her türlü harekâttan sakınmalıdırlar. Hatta asker geldiğinde karşılama ve alkış gibi tören yapılmamalı, evlere Yunan bayrağı asılmamalıdır."¹³²

Bununla birlikte Tekirdağ ve çevresindeki Rumlar hazırlıklarını sürdürmekteydi. Birinci Dünya Savaşı sırasında Ereğli'de düşürülen bir Yunan uçağı Ereğli eşrafından Nuri Bey'in peynirhanesinde tamir edilmiş, bir süre önce Ereğli sahiline gelmiş olan bir Yunan vapuruna nakledilmişti. Uçağın kanatları peynirhanede bulunuyordu. Bir ay önce Ereğli'ye bir Yunan askeri heyeti gelmiş, Ereğli Manastırı ile dağlarını gezerek keşif yapmıştı. Bu konuda nahiye müdürlükleri kendilerine kolaylık göstermişti. Silivri'den memurlara ve askerlere yardım edenler dışında kalan Müslümanlar genel olarak İstanbul'a göç etmişlerdi.

Tekirdağ sahili kesiminde Çanta köyündeki Rumlara bir Yunan vapuru tarafından silah dağıtıldığı haber alınmıştı. Silivri'ye bağlı Çanta köyü halkının hepsi Çatalca yönündeki Yunan müfrezesi tarafından silahlandırılmıştı. Bölgede Hristiyan çeteleri de faaliyet göstermekteydiler. Çanta köyü ile Silivri arasında 40 askerden oluşan bir Hristiyan çetesi silahlı olarak serbestçe eylemlerini sürdürüyordu. Çetenin bölgedeki Müslümanlara

¹³⁰ BOA. DH.İUM. 3/1-1/69-2.

¹³¹ BOA. DH.İUM. 3/1-1/69-2.

¹³² BOA.DH.İUM. 20-23/14-61/2.

zarar vermesini engellemek amacıyla bölgede uygun bir askerî müfrezenin bulundurulması gerektiği ve bu konuda gerekli tedbirlerin alınarak, neticenin bildirilmesi Edirne Valisi tarafından Çorlu Kaymakamlığı'na tebliğ edilmişti.¹³³

30 Haziran 1920 tarihinde 1. Kolordu Kumandanı Muhiddin Paşa, Dâhiliye Nezareti'ne, beş zırhlının himayesinde Silivri, Tekirdağ ve Hasköy'e Yunan askeri ihracına başlanacağını, aynı gün Batı Trakya'dan Doğu Trakya'ya taarruza geçileceği haberinin alındığını bildiriyordu. Patrikhane'den Rum köylerine Yunan bayrakları gönderilmişti.¹³⁴

Tekirdağ'ın Yunanlılar tarafından işgal edileceği söylentileri şehirdeki Museviler arasında da yayılmıştı. İşgal doğrudan Yunanlılar tarafından yapılırsa kan dökülmesinin kaçınılmaz olduğu anlaşılıyordu. Tekirdağ'daki Rum metropoliti bölgenin Fransız veya diğer müttefikler tarafından işgal edildikten sonra Yunan askerine devredilmesini Tekirdağ'daki itilaf devletleri temsilcilerinden istemişti.¹³⁵

Bu arada 17 Mayıs 1920'de BMM Trakya'nın Yunanlılara karşı müdafaası hakkında Lüleburgaz ve Edirne Kongresi'nin verdiği kararı onaylamış ve bir Yunan taarruzu halinde İzmir Cephesi'nden yapılacak girişimlerle Trakya'ya yardım edileceğini bildirmişti.¹³⁶

Trakya'da 49., 55. ve 60. Tümenlerden oluşan 1. Kolordu¹³⁷ vardı. Mondros Mütarekesi'ne göre kolordu fazla askerini terhis etmiş, fazla silah, malzeme ve cephaneyi de kontrol altında bulunan depolara koymuştu. Trakya'da Türkler duruma hâkim olduktan sonra buradaki Yunan taburu da Hadımköy'e çekilmişti. 1. Kolordu seferberlik ilan etmiş 1298 ve 1310 doğumlu erata askere almıştı. Fakat elde yeterli miktarda silah olmadığından askerlerden bir kısmının köylere gönderilmesi gerekmişti. Tekirdağ'ın korunması ile 55. Tümen görevlendirilmişti. Tümenin başında Cemil Bey bulunmaktaydı.

1 Temmuz 1920 yılı itibarıyla 55. Tümenin durumu şöyleydi: 168. Piyade Alayı, alay karargâhı ve ona takviye sağlayan 3. Tabur ile Çerkezköy'de, takviyeli 1. Tabur Çatalca'da, 2. Tabur da Çorlu'da bulunuyordu. Tekirdağ'ın doğusundan Silivri çevresine kadar olan kıyı kesiminde 168. Alay'dan gözetleme postaları/erleri yerleştirilmiş ve ayrıca tümen süvari bölüğünden bir müfreze Silivri'ye gönderilmişti. 170. Piyade Alayı başlangıçta topluca Hayrabolu bölgesinde tümen ihtiyatı olarak bulundurulmuş, 10 Temmuz'da alayın 2. Tabur'u, yine ihtiyat olarak Malkara bölgesine kaydırılmıştı. 172. Piyade Alayı Tekirdağ ve çevresinde muhtemel bir çıkartmayı önlemek göreviyle tertiplenmiş ve gerekli yerleşme işlerine başlamıştı. 55. Tümen emrinde bulunan altı

¹³³ BOA.DH.EUM.AYŞ. 42/6-1.

¹³⁴ BOA.DH.EUM.AYŞ. 69/3-2.

¹³⁵ BOA.DH.EUM.AYŞ.43/4-2

¹³⁶ Fahri Belen, "İstiklâl Harbinde Trakya Harekâtı", *Askeri Mecmua*, VII/S 101 (1936) s. 275.

¹³⁷ 1. Kolordu'nun karargâhı Edirne idi. 49. Tümen Kırklareli ve Edirne Vilayeti'nin kuzey bölgesinin güvenliğini sağlayacak ve kuzeydeki sınırları Bulgaristan'a karşı gözetleyecekti. 60. Tümen Şarköy, Malkara ve Keşan bölgesinde asayiş sağlayacak ve Yunanistan ile olan batı sınırını örtecekti. 55. Tümen Tekirdağ'da, 61. Tümen Bandırma-Balıkesir bölgesinde bulunuyordu. Bkz. *Türk İstiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1962, s. 176.

toplu dağ topçu taburu ile 150 mm. lik ağır obüs bataryası, kıyı bölgesini yakından görecektir¹³⁸ şekilde Tekirdağ sırtlarında mevzilendirilmişti. 55. Tümen, karargâhı ile birlikte Tekirdağ'da bulunmaktaydı. 168. Piyade Alayı'na Tümen Komutanlığı tarafından 10 Temmuz'a kadar Çorlu'da toplanması emredilmişti. Yunan kuvvetleri ile kıyas edildiğinde Yunanlıların üç tünden fazla kuvveti karşısında Türklerin eksik mevcutlu ve bütün Trakya'ya dağılmış üç tümeni vardı. Fakat bunların disiplini bozuk ve eğitimi noksandı. Giyecek ve yiyecek darlığı çekiliyordu.

Yunanlıların taarruz haberleri duyulduca 1. Kolordu Kumandanı Albay Muhiddin, Marmara denizi kıyılarını korumakla görevli 45. 55. ve 60. Tümen kumandanlıklarına 26 Haziran 1920'de şu emri vermişti: Düşmanın Dedeğaç'a yaptığı yığıntıktan sonra Marmara kıyılarına bir çıkarma yapması ihtimali vardı. Karaya ayak bastırılmamalı, askerî geri çekilmeler mutlaka emirle olmalıydı. 17 Temmuz 1920'de 55. ve 60. Tümen Komutanlıklarına verilen ikinci bir emir, düşman donanmasının kuvveti ne olursa olsun ateşle karşılanması, bu konuda müfrezelerin her türlü zorluğu göze almaları şeklindeydi.¹³⁹

Doğu Trakya'da Yunan taarruzu Tekirdağ, Uzunköprü ve Karaağaç olmak üzere üç cepheden gerçekleşti. 20 Temmuz 1920 sabahı bir Yunan gemisi Tekirdağ'ı bombalamaya başladı. İngiliz uçaklarıyla desteklenen Yunan birlikleri karşısında¹⁴⁰ Marmara kıyılarını savunmakla görevli 55. Tümen birlikleri Yunan taarruzun birinci gününde dağıldılar ve tümen kumandanının kontrolünden çıktı. Yunanlılar Ereğli ve Tekirdağ'a girdiler. 1. Kolordu Kumandanı sabahın erken saatlerinde Marmara kıyılarında başlayan Yunan taarruzunu İstanbul'a bildirdiği raporda şunları yazmıştı: "20 Temmuz 1920 saat beşte, Yunanlılar Marmara kıyılarında, Ereğli'yi bombardıman etmişler ve Sultan Çiftliği cihetine asker çıkarmaya başlamışlardır. Diğer bir filo da Tekirdağ'a gelerek şehrin doğu sırtlarına ateş etmiştir. Arkalarındaki nakliye gemileri yavaşmaktadır. Bize karşı, tayyare taarruzu vesaire ile takındıkları yarı harp durumunu fiiliyata döktüklerinden Cenab-ı Hakk'ın tevfiğine ve peygamberimizin ruhaniyetine ve padişahımızın temiz duasına dayanarak muharebeye başlanmıştır. Saat 07.30'da, Yunanlılar Tekirdağ'ın hemen doğusunda Kösedere ağzına da asker çıkarmaya başlamışlardır."¹⁴¹

Rapor Meclis-i Vükela'da okunduktan sonra, İstanbul Hükûmeti tarafından 1. Kolordu'ya şu emir verildi: "Yunanlıların, Tekirdağ'a asker çıkardıklarına ve hudutta çarpışmaların devam etmekte olduğuna dair telgrafnameniz vasıl oldu. Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgali, konferansın kararları icabından olmakla, faydasız kan dökülmesine ve Müslüman ahalinin perişanlığına yol açacak muharebelere meydan verilmeyerek harekâtınızın ona göre tanzimi ve muharebeden katiyen kaçınılması tavsiye olunur."¹⁴²

¹³⁸ "Mehmet Serez, *Atatürk ve Millî Mücadele'de Tekirdağ*, Tekirdağ: Tekirdağ Valiliği Yayınları, 2004, s. 75.

¹³⁹ Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli*, s. 348-349.

¹⁴⁰ Veysi Akın, *Trakya'nın Türklere Devir ve Teslimi*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1996, s. 6.

¹⁴¹ Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli*, s. 356-357.

¹⁴² Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli*, s. 357.

Yunan askerlerinin Ereğli'ye çıktıkları ve Tekirdağ'ın bombardıman edildiği Edirne'ye bildirildi.¹⁴³ Tekirdağ'daki alay tamamen dağılmıştı.¹⁴⁴ İşgalin ardından Osmanlı Hükûmet Konağı'na Yunan bayrağı çekildi, konuşmalar ve kutlamalar yapıldı. Kral Aleksandros, Tekirdağ ve Ereğli'nin işgali sırasında çıkarmaya destek olan Averof Zırhlısı'ndan Yunan çıkarma harekâtını izliyordu. Ertesi günü Tekirdağ iskelesinden karaya çıktı. Kralın karaya çıkmasıyla karşılama töreni yapıldı, göndere Yunan bayrağı çekildi.¹⁴⁵

Tekirdağ'ın İşgali Üzerine Hükûmet Konağında Yapılan Kutlama Töreni (Dimitris A. Mavridis, İstanbul'dan Tekirdağ'a Çağdaş Yunan Kimliğinin Arayışında, Tekirdağ: Tekirdağ Belediyesi Yayınları, 2017, s. 126-127.)

İşgal kuvvetleri tarafından belediye başkanı seçimleri yapıldı, belediye başkanları Yunan hükûmeti tarafından belirlendi. Merkezi Edirne'de bulunan Trakya Umumi Valiliği idaresinde Doğu ve Batı Trakya'da yeni mülkî teşkilatlar kuruldu. Umumi Valilik Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Gelibolu, Meriç (Dedeoğlu), Rodop (Gümölcine) adlarıyla altı sancağa ayrıldı. Tekirdağ Sancağı'nda, Tekirdağ (Merkez), Hayrabolu, Malkara, Çorlu, Mürefte ve Silivri bulunuyordu.¹⁴⁶

Yunan işgalini fırsat bilen Ermeniler de harekete geçmişlerdi. Çiftlik bölgesindeki Ermeniler 20 Temmuz sabahı geri çekilen Türk askerlerine saldırarak birini şehit etmişlerdi. Askeri arkadan ateş ederek şehit eden Sağak oğlu komitacı Ağya Tekirdağ'ın alınmasından sonra yakalanmış ve İstanbul'a getirilerek harp divanına verilmiş ise de kaçmış ve Bulgaristan'a sığınmıştır.¹⁴⁷

¹⁴³ BOA.DH.EUM.AYŞ., 44/11-3.

¹⁴⁴ Atatürk Belediye Kitaplığı, Bel_Mtf_047731.

¹⁴⁵ A. Mavridis, *İstanbul'dan Tekirdağ'a*, s. 125.

¹⁴⁶ Serez, *Atatürk ve Milli*, s. 92-93. Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli*, s. 377-378.

¹⁴⁷ Çevik, *Tekirdağ Tarihi*, s. 52.

Tekirdağ'ın işgalini aynı gün Çorlu ve Mürefte'nin işgali izledi. 20 Temmuz sabahı Çorlu halkı top sesleriyle uyandı. Halk şaşkın bir halde ne olduğunu birbirine soruyordu. İki saat sonra Yunanlıların Marmara sahilindeki Ereğli'den karaya çıktıkları ve Trakya'yı işgale başladıkları anlaşılmıştı. Çorlu halkı telaş içerisinde ne yapacağını şaşırmış, esnaftan bazıları dükkânlarını açarken bazıları açmamıştı. Saat 09.30'da civarında çok az bir kısmı resmî kıyafetli olan 150 kişilik bir Türk kuvveti Yunanlılara doğru harekete geçmişti.

Yunanlıların bir saat içerisinde Çorlu'ya girecekleri haberini duyan Rumlar ve Ermeniler taşkınlıklara başlarken, Müslümanlar korku ve telaş ile evlerine koşuyorlardı. Esnaf dükkânlarını kapatmış, çarşıda ve pazar yerlerinde her şey ortalıkta kalmıştı. Saat 13.30 gibi Çorlu'da silah sesleri duyulmaya başlamıştı. Çorlu'da kalan bir yüzbaşı birkaç askerle bir makineli tüfeği cami çeşmesi önüne yerleştirmiş çarşıdan gelecek Yunanlılara karşı şehri savunmak istemişti. Çorlu eşrafından Ziya Bey kasabanın etrafının sarıldığını, kalabalık Yunan kuvvetine karşı burada patlayacak birkaç silahın Çorlu halkının katline neden olacağını söyleyerek makineli tüfeğin kasaba dışına çıkarılmasını önermişti. Yüzbaşı onu haklı bulmuş ve tüfeği alarak istasyona gitmişti. Yunan kuvvetlerini karşılamak için içerisinde metropolitin de yer aldığı bir heyet oluşturulmuştu. Yunan askerleri Belediyeye girerek bir yüzü Türkçe diğer yüzü Rumca olan beyannameyi kapının her iki tarafına yapıştırmıştı. Beyannameye ırk, din ve mezhep ayrımı yapılmaksızın herkese eşit davranılacağı ifade ediliyordu.

Saat 14.30'da Yunan Generali Zimirakis beyaz bir at üzerinde şehre girdi. Ermeni ve Rumlar "Zito Venizelos!" diye haykırarak sevinç gösterisinde bulunuyorlardı. Ertesi gün saat 16.00'da Rum Metropolitini öncülüğünde Belediye Binası önüne gidildi. Belediye başkâtipliğine Rum Dimustakli getirildi. Binadaki Türk bayrağı bir Ermeni tarafından indirilerek yerine Yunan bayrağı asıldı. 10 Ağustos 1920'de yapılan törenle hükûmet binasına el konuldu. Törene Çorlu müftüsü ile az sayıdaki Türk'ün zorla katılımı sağlanmıştı. Çorlulu Trosolos'un damadı İspiridis kaymakam ve belediye başkanı olarak atandı.¹⁴⁸

Altı gün devam eden çarpışmalardan sonra Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgali tamamlandı. 22 Temmuz'da Lüleburgaz, 23 Temmuz'da Hayrabolu, 24 Temmuz'da Babaeski ve Meriç (Kavaklı), 25 Temmuz'da Uzunköprü, Pınarhisar, Havsa, 26 Temmuz'da Malkara, Kırkkilise, Lalapaşa, Edirne işgal edildi. Bu işgalleri 27 Temmuz'da sırayla Demirköy, Vize, Şarköy, İpsala'nın işgali izledi. 28 Temmuz'da Enez, 30 Temmuz'da Keşan, 1 Ağustos'ta Midye, 4 Ağustos'ta Gelibolu ve 6 Ağustos'ta Saray işgal edildi.¹⁴⁹

Doğu Trakya'nın işgali ile Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin faaliyetleri yavaşladı. Cemiyet Başkanı Şevket Bey Edirne'de kalmıştı. Eski Tekirdağ Mebusu Süleyman Faik Bey İstanbul'a giderken, merkez heyetinin diğer üyeleri Bulgaristan'a geçtiler. Filibe,

¹⁴⁸ Serez, *Atatürk ve Milli*, s. 86-87.

¹⁴⁹ Akın, *Trakya'nın Türklere*, s. 7.

Kızanlık, Sofya'da örgütlenme faaliyetinde bulundular. Merkez Heyeti'nden Şakir (Kesebir), Hayrettin (Eski Çatalca Milletvekili) ve Süleyman Faik beyler İstanbul'da bir araya geldiler. Cemiyet kurucularından Kasım (Yolageldili) ve Şakir (Kesebir), Mustafa Kemal Paşa ile irtibata geçtiler. İstanbul'dakiler Tekirdağlı Avukat Arif (Kocabaş) Bey'in yazıhanesini merkez olarak kullandılar.¹⁵⁰

8. Tanıkların İfadeleriyle Tekirdağ'da İşgal Günleri

Araştırmacı Mehmet Serez, Tekirdağ'ın işgaline tanıklık eden kişiler ile röportaj yapma şansına sahip olmuştur. Yaptığı mülakatlara *Atatürk ve Millî Mücadele'de Tekirdağ* adlı eserinde yer vermiştir. Çalışma şehrin durumu hakkında belgelerde ve gazetelerde bulamadığımız bilgileri ihtiva etmesi bakımından önemlidir. Kitapta yer verilen işgal günlerinin şahitlerinden birisi Eski Cami Mahallesi'nden Kabakların Nail Çavuş'tur. Nail Çavuş işgal gününü şöyle anlatmıştır:

“Mehmet Bey evladım ben o zaman sahil kışlasında (Göğüs Hastanesi) Cafer Tayyar gönüllü bekçi korucusuydum. Akşamları eve yatmaya geliyordum. Sabah kıtama gitmek üzere yanımda yüzbaşının sefer tası, Bakkal Kemal Hocanın dükkânına geldim ki birden güm güm diye güller atılmaya başladı. Kömürpazar'dan aşağı (Cengiz Topel Meydanı) millet koşuşmaya, kaçışmaya başladığında ne oluyor diye sordum. Yunan gemileri gelmiş, oraya sahile gidiyoruz dediler. Ben kışlaya gittiğimde kimseyi bulamadım. Ben bir yere kaçmadım ama bir kurşun da atamadım.”

İkinci şahit işgal olayının geçtiği Sandalcı Mahallesi sakinlerinden Kayıkçı Hüseyin'in oğlu Sıdkı Sayıklıdır. Sayıklı şu bilgileri vermiştir:

“Mehmet Bey kardeşim ben Yunan gemileri geldiğinde 13-14 yaşındaydım. Sandalcı Mahallesi sakinlerindenim. O gün babam balığa çıkmak için sabah erkenden evden ayrıldı. Ben de sabah namazı vakti iskeleye (o zaman gümrük iskelesi vardı ve sandallar orada dururdu) gideyim dedim. Evden çıktığımda denizde birtakım gemiler gördüm. Zaten birkaç gündür mahallemizdeki Rum çocuklarının çenesi açılmış yakında Yunan işgali olacağını söylemişlerdi. Hepsi bayraklarını hazırlamıştı. Gazhaneye doğru yürüdüm havranın önüne geldim. (Havra yeri Londra asfaltı) Rum ev ve dükkânlarına Yunan bayraklarının asılı olduğunu gördüm. Derken ortalık gemilerden atılan güller ve gemilere atılan mermilerle ateş deryasına döndü. Ben babama uğradım. Babam eve dön dedi. İskeleye baktım ki Rumlar bayrakları kaldırıyorlar, meğer onlar ateş açılacağını dahi düşünmemişler, neyse eve dönerken Kargalık'ta makineli de sustu. Sonra anladık ki erler şehit olmuş (Kargalık eski İstanbul yolu üzerinde eski mezbaha üstü) Öğleden sonra Rumlar bayrakları gene astılar, bizler eski iskeleye gittik. Saat 16.00 sıralarında Yunan Hahamı ve cemaat ileri gelenleri Kral'ı karşıladılar. Rum Şiloz kulübüne kadar (halen Astsubay Orduevi) yerlere halı döşendi. Kral çan sesleri ve ilahiler altında kulübe gitti. Fakat bu arada belirteyim ki sabahleyin bizim topçunun mermisinin düştüğü gemi tamir için Tekirdağ'ı terk etmişti.”

¹⁵⁰ Serez, *Atatürk ve Milli*, s. 93.

Çiftlikönü Mahallesi sakinlerinden Nurettin Kahvecioğlu ise şunları söylemiştir:

“20 Temmuz 1920 Salı günü sabah 7.50 sıralarında, İğriler dirseğinde arkadaşım İbrahim Gülderen ile demet arabalarını yüklemiş harman yerine giderken üzerimizden top mermileri geçmeye başladı. Dirseği dönmezden evvel makineli sesleri duymuştuk. İbrahim’e dedim ki; bu adamlar bizim demet arabalarını hedef aldılar, hemen buradan kaçalım. Arabaları çeken hayvanları çözdük ve saldık, tepenin yanından sıyrılarak evlere döndük. Akşam üzeri ortalık yatıştı. Arabaları almaya giderken top ve makineli tüfek başında şehit olan Mehmetçikleri gördüm. Arkadaşlarla birlikte derin olmayan bir kabre şehitleri koyduk. Allah milletimize bir daha böyle acı dolu günleri göstermesin.”

Zafer Mahallesi’nden o sırada bekçi-korucu olarak görev yapan Hüseyin Şirin (Nami Gacal Hüseyin) işgal gününü şöyle anlatmıştır:

“Mehmet Bey evladım 18 yaşında filiz gibi delikanlı idim. Amcam oğlu Ferhat ile birlikte jandarma askeri olarak Uzunköprü’ye dağıtım gittik. Bizi Suriye, Şam birliğine verdiler. 3 yıl askerlikten sonra Hasan Tahsin Paşa’nın maiyetinde İstanbul’a geldik. Paşa İzmir’e tayin oldu. Bizi terhis ettiler. Tekirdağ’ına döndük. Cafer Tayyar Paşa seferberlik ilan edince Tekirdağ jandarma birliğine bekçi-korucu oldum. Altınova semtine siper kazdık. Birliğimde Pısırikların Kara Kemal’de vardı. Başçavuşum Çorlulu Mehmet Çavuş, birlik komutanı Yüzbaşı Derviş Bey idi. Mehmet Çavuş bana bir mavzer verdi. 20 Temmuz 1920 Salı akşamı Şabanoğlu bayırından inerken top sesleri duydum. Kaçışmalar oldu. Şabanoğlu camisinin minaresine çıktım. Bir de bakayım ki deniz gemi dolmuş, Mehmet Çavuş’a gittim. Kaybol dedi eve döndüm. Mavzerin kundağını yaktım. Geri kalan kısımlarını kuyuya attım. Benden evvel eve gelip sormuşlar. İki çift mandam vardı ki üstüne manda yoktu. Meğerse benim mandaları Ermeni Kasap Andon almış. Bilahare anlatacağım çete savaşlarına katıldım.”

Eski Cami Mahallesi Kolordu Caddesi’nde oturan Trakya Paşaeli Cemiyeti üyesi Bahaddin Çetinel ise Tekirdağ’ın o günleri hakkında şu bilgileri vermiştir:

“Ben Trakya Paşaeli Cemiyeti üyesi idim. İsataki Manidi adındaki tüccar bana dedi ki: Oğlum Bahaattin öteye beriye çok saldırıyorsun. Metropolithane seni kara listeye aldı. Yakında Yunanlılar buraya geliyor. Başının çaresine bak. Hakikaten bir sabah seslerini duyduk, uyandık, işgal başlamıştı. Yerli Rumlar ve Ermenilerin bir kısmı para karşılığı İstanbul için pasaport sağlamaktaydılar.”¹⁵¹

Mehmet Serez’in görüştüğü bu kişiler dışında bilgisine ulaşabildiğimiz, işgalin tanıklarından bir diğer kişi de Hikmet Çevik’tir. Çevik, *Tekirdağ Tarihi* adlı eserinde 20 Temmuz sabahını şöyle anlatmaktadır:

“Çok güzel bir yaz sabahı idi... hava ılıktı... yaprak bile oynamıyordu... denizin açık ufkunda açık mavi birçok harp gemisinin sıralanmış olduğunu gördüm. Hepsinin başları Tekirdağ’ına dönmüştü. Süreğe çıkmış avcılar gibi eşit aralıklarla yaklaşıyorlardı. İşte hayatımda ilk defa gördüğüm harp gemileri bunlardı... Topların menziline girince ateş

¹⁵¹ Serez, *Atatürk ve Milli*, s. 84-85.

açtılar. Namluların ağzından çıkan alevler belli oluyordu. Bir uçak şehrin üzerinde alçaktan uçmaya başladı. İçindeki adamlar iyice seçiliyor ve elleriyle kaçınız diye manalandırdığım işaretler yapıyorlardı. Ateş sıklaşınca tehlike karşısında küçük elleriyle gözlerini kapayan yavrucaklar gibi ahşap evimizin altına kaçtım ve yattım. Bir müddet sonra üst kata çıktım ve manzarayı seyre başladım. Gemiler kıyıya oldukça yaklaşmışlardı. İndirilen filikalar, motorbotlar ve kayıklar Yaylar bölgesine asker taşıyorlardı. Gemiler Kayı ve İsmail Yazıcı sırtlarını ateş altında bulunduruyordu. Çıkarma bu koruma altında yapılıyordu. Yunan kuvvetleri karşısında Cafer Tayyar komutasında bir miktar derme çatma Türk askeri vardı. Düşman Kayı istikametinde yayılarak gemilerin açtığı ateş yardımı altında ilerliyordu. Tarlalarda koşuşan Yunan askerlerini iyice görüyorduk. Muharebe iki üç saat sürdü. Top ve tüfek sesleri kesildi. Şehri bir ıssızlık bürüdü. Sokaklarda kimse yoktu. Az sonra bir Yunan bölüğünün talim adımları ile Muratlı Caddesi'nden Kömür Pazarı'na doğru geçtiğini gördük. Herkesin işine gücüne gitmesini söylemişler.”¹⁵²

Tekirdağ mutasarrıfı ise şehrin işgali ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

“20 Temmuz 1920 tarihinde Salı akşamı saat 06.00'da evimde uykuda olduğum sırada iki üç top sesi duyulmasının ardından telefonla kumandanı aradım. Ancak karargâha gittiğini haber aldım. Bunun üzerine jandarma kumandanına telefon ettim. Topların gece Tekirdağ limanına gelmiş olan üç kıta İngiliz ve iki kıta Yunan savaş gemisi tarafından atıldığı duyularak kasabanın doğu tarafından yarım saat uzaklığa Yunan askeri sevk edildiği haber alınmıştır. Ereğli'ye Yunan askeri çıkarıldığı da o sırada Ereğli Kaymakamlığı tarafından haber verilmiştir. Gece ezani saat 06.00'da Tekirdağ'ın doğusuna çıkarıldığı sonradan anlaşılan ve durumu ve ihraçları ile ilgili zamanında haber alınmayan askerlerden bir kısmı kasabaya bir kısmı da kasabanın diğer taraflarına sevk edilmiştir. Kasaba yoluna devam Yunanlılar gelmekte iken jandarma kumandanı maiyeti, subaylar ve askerler çekilerek memleketi boş bırakmışlardır. Ve sayıları on iki askerden ibaret olan polisler kendi karakollarında kalmışlardır. Memleketçe yapılacak şey, Müslüman ve Hristiyan arasında olaylar çıkmaması için bekçi muhafızları tayin etmektir. Bu durum her iki tarafın halkına ve polis komiserine tebliğ edilmiş ise de bunun faaliyetine başlanmadan Yunan askerleri kasabaya girmişlerdir. Bunların gelmesinden önce jandarmaların çekilmeleriyle korumasız kalmış olan mahkûmlar fırsattan istifade ederek hapishane kapılarını kırmış, köyelerine ve hanelerine doğru kaçarak kasabada hiçbir olay çıkarmamışlardır. Ancak bazı Ermeniler kasabanın jandarmasız kalmasından istifade ederek 4 hane ve 3 dükkânı yağma etmişlerdir. Yunan askerlerinin gelmesinden sonra, bunların Yunan kumandanı tarafından tutuklanarak cezalandırılmalarına tevessül edilmiştir. Yunanlılar Tekirdağ'a bir mutasarrıf ile bazı memurlar getirerek ikame ettikleri gibi geriye kalan memurların da peyderpey gelecekleri haber alınmıştır. Ve bizim idare tarzımızı değiştirmeyerek şimdilik bu şekilde idare edecekleri anlaşılmıştır. Yerel memurlardan geri dönmek isteyenlerin gidebilecekleri ve kalmak isteyenlerin da

¹⁵² Çevik, *Tekirdağ Tarihi*, s. 226-227.

kalabilecekleri Yunan mutasarrıfı ve bölge kumandanı tarafından beyan edilmiş, bunların birer defteri talep edilmiştir. Bunun üzerine gereken defter düzenlenerek adliye ve maliyeye mensup bazı memurlar ile birlikte Yunanlıların vesikalarıyla İstanbul'a dönüldüğü gibi memurların bir kısmı da gelmek üzere idiler.”¹⁵³

Yunan Başkumandanı Paraskevopulos ise 20 Temmuz 1920 günü Ereğli ve Tekirdağ'a yapılan Yunan çıkarmasını hakkında şunları söylemektedir:

“Ereğli ve Sultan Çiftliği kıyılarına çıkarma, İngiliz ve Yunan filolarının himayesinde yapılmıştır. Ereğli'de, hiçbir mukavemet görmeyen Yunanlılar, buradan Çorlu'ya ilerlemişler ve aynı günde burasını ele geçirmişlerdir. Tekirdağ'a yapılan çıkarma çok zayıf bir mukavemet görmüştür. Tekirdağ çıkarmasını, İngiliz zırhlısıyla Yunan kralı Aleksander'in (Aleksandros) bindiği Averof zırhlısı ve iki Yunan torpido muhribi himaye etmişlerdir. Karadaki Türk kuvvetlerini keşif için birkaç sandalla karaya çıkarılan Yunan askerlerine civardaki bir Türk topundan birkaç mermi atılmasından başka bir mukavemet gösterilmemiştir. İngiliz ve Yunan harp gemileri, ateş eden Türk topunu tahrip etmişlerdir. Birinci çıkarma kafilesinden sonra, ikinci ve üçüncü kâfilerle Yunan çıkarması devam etmiş ve Türkler, kısa bir çarpışmadan sonra çekilmişlerdir. Öğleyin, Yunan askerleri, Tekirdağ kasabasına girmişlerdir. Asayiş ve inzibat, bir an için bozulmuş ise de, hemen düzeltilmiş ve çarşıda dükkânları yağmaya koyulan üç Ermeni ile iki Rum tevkif edilmişlerdir. Az bir müddet sonra, Kral Aleksander, karaya çıkmış ve Yunan kuvvetlerinin kumandanıyla Rum metropoliti ve cemaat reisleri tarafından karşılanmıştır. Tekirdağ'a çıkan Yunan askerleri, kuzeye doğru ilerleyerek küçük bir mukavemetten sonra Muratlı İstasyonu'nu da işgal etmişlerdir. Ereğli'den hareket eden bir Yunan müfrezesi de Silivri'ye girmiştir.”¹⁵⁴

O sırada 1. Kolordu Kumandanı eski Kurmay Başkanı olan Abdurrahman Nafiz Bey de sonraki zamanlarda Ahmet Emin'e (Yalman) verdiği mülakatta, Tekirdağ'da Yunanlılara karşı gösterilen direnişin neden çok kısa sürdüğü hakkında şu açıklamayı yapmıştır:

“20 Temmuz sabahı düşman, donanma yardımıyla Tekirdağ'ın doğusuna ve Ereğli'nin Batı kuzeyinde Çanta deresi ağzına asker çıkarmıştır. Bu çıkarma ihtimali düşünüldüğü için Çorlu-Gündüzlü müdafaa hattı hazırlanmıştı. Fakat gösterilen mukavemete rağmen, çıkarma yapıldı, Tekirdağ'daki alay da Muratlı ile Tekirdağ arasındaki Gündüzlü hattına çekildi. Diğer taraftan Çorlu Alayı kısa bir ateş muharebesinden sonra dağıldı. Çorlu, Saray ve Vize ahalisinden olanlar köylerine çekildiler. Alay kumandanı yanında kalan birkaç subayla cüzi bir kuvveti ve makineli tüfeği alıp çekildi. Çorlu'nun kaybı Gündüzlü hattını tehdit ettiğinden tümen döküntülerini toplayıp, Karıştıran sırtlarını müdafaaya karar verdi. Tekirdağ'da çekilirken Hristiyanların taarruzu vesair sebeplerle, toplar, nişan aletleri ve kamaları alınarak yolda bırakıldı. Temmuzun 21'inde Karıştıran'daki tümen birlikleri düzene koyuldu. Aynı günde, Saray kasabasında bulunan süvari takımının silahlarını ve hayvanlarını Saraylıların aldıkları ve müdafaaya taraflılarını

¹⁵³ BOA. DH.EUM.KLH. 4/42-2.

¹⁵⁴ Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli*, s. 358.

hapsettikleri duyuldu. Saray'a kuvvet gönderildi. Her tarafta karışıklık başlamıştı. Fakat bu arada şecaatle mukavemette bulunanlar yok değildi. Mesela, 154. Alay Kumandanı Aydınlı (Çallı) İbrahim Bey Edirne önünde, kahramanca mukavemet gösterdi. 22 Temmuz'da, Saray isyanını bastırmaya giden bölüğün maksadına muvaffak olamadığı ve müdafaa taraflısı olanların hapsedildiği duyuldu. Diğer taraflarda görülen bozgunluk eserlerine rağmen, mukavemet kararında sebat edildi..."¹⁵⁵

9. İşgal Altında Tekirdağ (Sosyo-Ekonomik ve Askeri Durum ile Asayiş Meseleleri)

Yunan işgal kuvvetleri, Tekirdağ'ın işgalinden sonra, halka günlük hayatlarına devam etmelerini bildirdi. Yerli Rumlar tarafından hükûmet binasına mavi beyaz bayraklar çekilmişti. Ertesi gün Yunan askerleri silah arama bahanesiyle evlere girmeye başladılar.¹⁵⁶ Türk ve Müslümanların İstanbul ile iletişim kurmaları engellendi. İstanbul'da yayımlanan gazetelerin şehre girişi yasaklandı. Tekirdağ'a gelen yolcular aranıyor, hangi milletten olursa olsun 33 yaşına kadar olan erkeklerin şehirden dışarı çıkmalarına izin verilmiyordu. İstanbul'a gitmek isteyenlere de zorluk çıkarılıyordu. Şehrin işgalinin ilk günlerinde görülen ucuzluk çok kısa süreli oldu. Tekirdağ'da yaşamak İstanbul'dan daha zor hale gelmişti. Yerel ürünlerin fiyatları dahi oldukça yükselmişti.¹⁵⁷

Yerli Rumlar silahlanarak çete teşkilatı oluşturmuştu. Hayrabolu ve Çorlu çete teşkilatının örgütlendiği yerler arasındaydı.¹⁵⁸ Burada dört alay oluşturulmuştu. Bu alaylar Anadolu'ya cepheye gönderilmeyi bekliyorlardı. Tekirdağ'da ikamet eden Ermeni doktorlar Yunan ordusuna katılmaya davet ediliyorlardı.¹⁵⁹ İşgalin ardından okullara Rumca dersler konuldu. Müslüman ve Türk çocukları Rumcayı öğrenmeye zorlanıyorlardı.¹⁶⁰

Babaeski'nin Mandıra Pomak köyünden yedi Müslüman Yunanlılar tarafından dayak atılarak feci şekilde öldürülmüşlerdi. Aynı köyden 10 Müslüman kadın Yunanlılar tarafından asılarak idam edilmiş ve köy topa tutulmuştu. Rumlar Yunan hükûmeti tarafından silahlandırılmıştı. Yunan tüfekleriyle donatılmış şapkalarında Yunan arması olan Rum çeteleri Çilingöz Çiftliği'ni toplantı yeri olarak kullanıyorlardı.¹⁶¹

Tekirdağ'da Yunan idaresi altında Müslümanlara baskı ve zulüm uygulanmaya devam etti. Yaşadıkları baskılar nedeniyle çoğu Tekirdağ'ı terk ediyordu. Silivri'den üç, Çorlu'dan bir ve Marmara Ereğlisi'nden dört kişi Akviran üzerinden Bulgaristan'a iltica etmişlerdi.¹⁶²

¹⁵⁵ Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli*, s. 373-374.

¹⁵⁶ Çevik, *Tekirdağ Tarihi*, s. 226-227.

¹⁵⁷ "Tekfurdağı'nda Vaziyet", *Vakit*, 6 Şubat 1921, 1136, nr. s. 2.

¹⁵⁸ ATASE.ISH/28-51.

¹⁵⁹ *Tevhid-i Efkâr*, 11 Haziran 1921, nr. 3036, s. 4.

¹⁶⁰ Çevik, *Tekirdağ Tarihi*, s. 227.

¹⁶¹ BOA. DH.KMS. 60/70.

¹⁶² BOA.DH.EUM.AYŞ. 76/70.

Çerkezköy ve çevresinde, İslam Cemaati'nin önde gelenleri darp ve işkence ile toplanmış, Edirne'ye sevk edilmişlerdi. Çorlu eşrafından Ali Bey üç gün abdesthanede tutuklu kaldıktan sonra Edirne'ye sevk edilmişti. Çakıllı Manov idaresindeki 400 kişilik çete Polahiye korucusunu katletmişlerdi. Kadıköy çevresine gittiklerinde buradaki gümrük muhafaza memurlarının görevlerini yapmaları imkânı kalmamıştı.¹⁶³

Türk ordusunun Sakarya Zaferi'nden sonra, İtilaf devletlerinin Trakya'yı Türklere vereceğine dair haberlerin Atina'ya ulaşması üzerine, 13 Kasım 1921'de büyük bir miting yapılmıştı. Mitingde Yunan hükûmetinin gayet adil bir idare oluşturduğu ifade edildi. Müslümanlara bu idareden memnun olduklarına dair zorla belge imzalatılmış ve bu belgeler İtilaf devletleri temsilcilerine sunulmuştu. Pasaport almak üzere müracaatta bulunanlardan da belge alındığı, aksi takdirde Müslümanlara pasaport verilmeyeceği haber alınmıştı.¹⁶⁴

Yunan Hükûmeti Tekirdağ ve çevresinden 35 yaşına kadar olan Rumları askere alarak Selanik yoluyla Arnavutluk sınırına sevk etmişti. Sevk esnasında birçoğunun Selanik'e varmadan firar etmeleri nedeniyle Tekirdağ sahilinde bazı noktalar tel örgü ile çevrilmişti.¹⁶⁵ Yunan Hükûmeti daha önce silahaltına aldığı askeri kısım kısım Muratlı yoluyla Tekirdağ'a ve oradan da İzmir'e sevk etmeye başlamıştı. Türk kuvvetlerinin İzmir'in 30 km yakınına kadar sokulmaları dolayısıyla halk arasında genel bir heyecan oluşmuştu. Kırklareli taraflarında Bulgar çetelerinin faaliyetinin son günlerde arttığı, bir kısım kuvvetin de oraya sevk edilmekte olduğu haber alınmıştı.¹⁶⁶

Yunan hükûmeti gerektiğinde Anadolu'ya göndermek üzere Yunanistan'dan Tekirdağ'a 10 bin kadar asker sevk etmişti.¹⁶⁷

¹⁶³ BOA. DH.EUM.SSM. 46/30.

¹⁶⁴ BOA. DH.KMS. 60/3-22.

¹⁶⁵ BOA. DH.EUM.SSM. 46/8.

¹⁶⁶ BOA. DH.KMS. 60-2/33.

¹⁶⁷ BOA.DH.KMS. 60-3/33-7.

Anadolu'ya gitmek üzere yola çıkan ve ağırlıklarıyla Tekirdağ iskelesinde kamp kurmuş Yunan askerleri (Dimitris A. Mavridis, İstanbul'dan Tekirdağ'a Çağdaş Yunan Kimliğinin Arayışında, Tekirdağ: Tekirdağ Belediyesi Yayınları, 2017, s. 115.)

Yunanlılar 1921 yılı Temmuz'unda Gümölcine'deki bir fırka kuvveti Tekirdağ'a nakletmişlerdi. Kırkkilise'de bir alaya yakın kuvvetleri olduğu ve Gümölcine'nin bazı köyleri ileri gelenlerini darp ederek tutukladıkları, işkenceyle öldürdükleri duyulmuştu. Bütün bu saldırıların Fransızların Trakya'yı boşaltacakları ve buraları Türklere bırakacakları, silah ve zahirenin dışarıya ihracı gibi nedenlerle yapıldığı haber alınmıştı.¹⁶⁸

17 Ağustos 1921'de Kuleliburgaz-Uzunköprü arasındaki Urla Köprüsü bir Yunan askerî treninin geçişi sırasında havaya uçurulmuştu. Suikastın birçok can kaybına sebep olduğu ve trende bir Yunan generalinin de bulunduğu bildirilmişti.¹⁶⁹ Bu olaydan sonra Yunanlılar köprü güzergâhındaki halka baskılarını artırmışlar ve tren hattı üzerindeki köprüleri tel örgü içine almaya başlamışlardı. 19 Ağustos 1921'de pasaportu olmadan bu hattı geçerek Selanik'e gitmek isteyen iki İngiliz askeri Fransızlara teslim edilmişti.¹⁷⁰

Tekirdağ Yunanistan'ın Anadolu harekâtı boyunca Anadolu cephesine ve oradan cephe gerisine yönelik ulaşımında bir kavşak noktasıydı.¹⁷¹ 1921 yılı Haziran ve Ağustos aylarında 12. Yunan Tümeni, 2. Kolordu'yu takviye etmek, Kütahya-Eskişehir ve Sakarya Meydan Muharebelerine katılmak amacıyla askeri teçhizatları ile Tekirdağ sahilinde kamp kurmuşlardı. Tekirdağ'ın büyük ahşap iskelesinden gemiye bindirilmişlerdi.¹⁷²

¹⁶⁸ BOA.DH.KMS. 60-2/49.

¹⁶⁹ BOA.DH.KMS. 61-2/10.

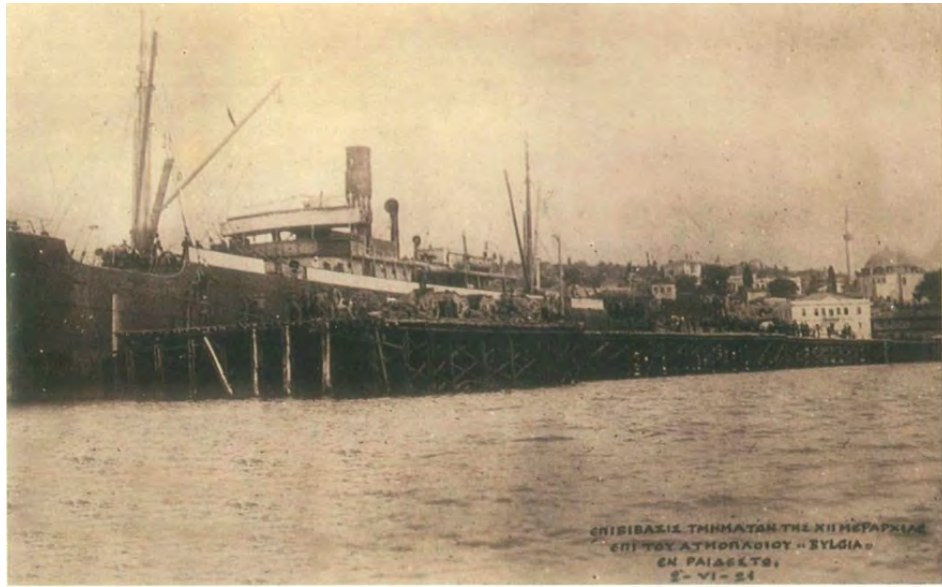
¹⁷⁰ BOA. DH.KMS. 61-2/10-6.

¹⁷¹ A. Mavridis, *İstanbul'dan Tekirdağ'a*, s. 118.

¹⁷² A. Mavridis, *İstanbul'dan Tekirdağ'a*, s. 115-116.

(Anadolu'ya sevk edilmek üzere Tekirdağ sahilinden gemilere bindirilmek için bekleyen Yunan askerleri. Kaynak: Dimitris A. Mavridis, İstanbul'dan Tekirdağ'a Çağdaş Yunan Kimliğinin Arayışında, Tekirdağ: Tekirdağ Belediyesi Yayınları, 2017, s. 115.)

2 Haziran 1921'de 12. Tümen'e ait birliklerin Anadolu'ya gönderilmek üzere Tekirdağ limanından gemiye bindirilmeleri. Kaynak: Dimitris A. Mavridis, İstanbul'dan Tekirdağ'a Çağdaş Yunan Kimliğinin Arayışında, Tekirdağ: Tekirdağ Belediyesi Yayınları, 2017, s.117.

Yunan askerî birliklerinin Tekirdağ rıhtımından nakledilişleri. Kaynak: Dimitris A. Mavridis, İstanbul'dan Tekirdağ'a Çağdaş Yunan Kimliğinin Arayışında, Tekirdağ: Tekirdağ Belediyesi Yayınları, 2017, s. 118.)

12. Tümen, General Trikupis'in komutasında savaşmış, arta kalan birlikler 19 Ağustos 1922'de esir düşmüşlerdi.¹⁷³ 1922 yılı Temmuz'unda 4. Kolordu'nun karargâh merkezi Tekirdağ oldu.¹⁷⁴ Bu dönemde Tekirdağ'daki Müslümanlara yönelik öldürme, yaralama, hapsedme ve gasp olayları arttı. Şark hattı kumandanı Yüzbaşı Şükrü'nün verdiği 10 Haziran 1922 tarihli rapora göre bölgedeki durum şöyleydi:

1. "Laz elbisesi giymiş ve ceplerinde birer fes bulunan 30 Yunan askeri hatt-ı fâsılın meçhul bir noktasından bugün yarın tecavüzle taarruz ve icra-yı şekavet eyleyeceklerdir. Bu çete bugün Çorlu'dadır.
2. Cafer Tayyar'ın harekâtına gönüllü müfreze ile iştirak eden Edirne eşrafından Ahmet Bey 18 arkadaşıyla birlikte Karabağ karyesi Hristiyanlarına mezalimde buldukları iddiasıyla Atina'ya sürgün olarak gönderilmişlerdir.
3. Trakya'da mevcut emlakın bedelleri Yunan hükûmetince belirlenip üçte ikisinin sahiplerinden fetih hakkı olarak alınması, ödemeye gücü yetmeyenlerin varlıklarını ipotek ettirerek ödeme yapmaya zorlanmaları söz konusuydu. Bu uygulamaya Hristiyanların dâhil olup olmadıkları belirsizdi.
4. Ramazan'ın 27. günü gecesi Edirne Yediyol Ağzı'ndaki mescitte teravih namazı sırasında dört sarhoş Yunan askeri kasatura ile halka saldırmıştır.
5. Tekfurdağı'nda Yunan emellerine hizmet etmeyen meclis müftüsü görevden alınmış ve yerine taraftar birisi tayin olunmuştur.
6. Doğu ve Batı Trakya arasındaki haberleşme engellenmiştir.

¹⁷³ Mavridis, İstanbul'dan Tekirdağ'a, s. 117.

¹⁷⁴ Mavridis, İstanbul'dan Tekirdağ'a, s. 118.

7. Edirne’de 3 bin ve Bulgar hududu yakınındaki Kadın köyünde de 2 bin Yunan askerinin mevcudiyeti istihbar edilmiştir.
8. Tekirdağ ve çevresine asker çıkarıldığı ve sınır bölgesindeki birliklerin yer değiştirmesi haberleri araştırılmaktadır.
9. Yunanlıların İstanbul’u işgal için harekete geçecekleri hakkında Kurfalı köyünden yayılan söylentiler halkı heyecana düşürmüştür. Ancak bir olay meydana gelmemiştir.”¹⁷⁵

Tekirdağ merkez, Çorlu, Saray, Hayrabolu ve Çerkezköy mahalle ve köyleri halkından bazıları Yunanistan veya Yunan kontrolü altındaki yerlere sürgün edildiler. İskeçe, Selanik, Milos, Hanya ve Atina sürgün yerleri arasındaydı. Tekirdağ merkez, Çorlu ve Saray’dan sürgüne gönderilen ve isimleri tespit edilebilen bazı kişiler şunlardır:

Tekirdağ eşrafından Ali Hüseyin, Ali Necmeddin (Seri), İbrahim Nazım, Abdi, Hüseyin, Numan İskeçe Polostro’ya; Avukat Cavit Bey, Rahmi (Apak), Hacı Adil Bey, Hersekli Zaim Bey, Hoca Esad Efendi, Mehmet Adil Bey Atina’ya; Ali ve oğlu Refik, Hacı Ali Tevfik Edirne’ye sürgün edildiler.

Çorlu’dan Cavit Hoca Efendi, Akif Efendi, Musa Kaptan, İzzet Efendi, Bedri Efendi, Hakkı (Özden), Bakkal Mehmet Ağa, Hoca Hasan Efendi, Müezzın Halit Efendi, Müftü Şaban Efendi, Doktor Sabri Bey, Müftüzade Emin Efendi, Vasa Hüseyin Efendi, Kurfalı Mustafa Efendi, Tahir Ağa, Muallim Ferhat Bey, Muzaffer Efendi, Talıkacı İzzettin Emin Ağa, Yusuf Ağa, Yeniçiftlik’ten Mehmet Ağa Atina’ya; Emirzade Halit Efendi İskeçe Polostro’ya sürüldüler.

Saray Kazası eşrafından, Eczacı Hicri, Mustafaoğlu İbrahim Ağa, Mustafa oğlu Refik Efendi, Doktor Hüsnü Efendi Milos’a; Saray Pazarcık Mahallesi’nden Abbas Ağa ve ailesi Hanya’ya; Şems Mahallesi’nden Sarı Nazıroğlu ve ailesi de Selanik’e; Kızılıkdere köyünden Ahmet Efendi ve Yundalan köyünden Ahmet ise İskeçe’ye gönderilmiştir. Yine Saray-Büyük Yoncalı’dan 310 kişi Dedeğaç’tan vapurla Milos adasına sürgün edilmiştir. Mustafa Ağa, abisi Osman, Kutucu İbrahim, İbrahimoglu Kamil, Bekir Ağa, Muallim Hilmi ve Fakihullah Faik, Cafer Ağa, Kamil (Doğan), Zaim’in Ali, Tınmaz Mustafa köyden sürgün edilenler arasındaydı.¹⁷⁶

Edirne Vilayeti ve bağlı yerlerde Yunan idaresi altında Müslümanlara ve Türklere yönelik zulüm ve işkenceler karşısında yapılan şikâyetler dikkate alınmıyordu. Sinekli Hudut Müfettişliği’nden gönderilen 14 Haziran 1922 tarihli yazı şöyleydi:

1. “Ramazan ayının 28. gecesini bir Yunan subayı emrindeki sekiz askerle Edirne’de Yediyol Ağzı’nda Katırcılar Camii’ne gelmiştir. Ellerindeki kasaturalar ile kandilleri kırdıktan sonra namaz kılan cemaati dışarı çıkarmış ve işkence

¹⁷⁵ BOA. DH. KMS. 62/27.

¹⁷⁶ Serdar Sarısır, *Demografik Oyun Sürgün (1919-193)*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006, s. 291-294.

yapmışlardır. Cemaat-i İslamiye Reisi Ahmet Bey ile ilmiyeden müftü efendi hükûmete giderek şikâyetle bulunmuşlarsa da hiçbir sonuç alınmamıştır.

2. Malkara'ya bağlı Araplar Köyü Camii Ramazan ayının 7. gecesini Yunan eşkıyaları tarafından basılmıştır. Cemaatten iki kişinin kulağı kesilmiş, sonra fidyeye olarak 250 Osmanlı lirasını almışlar ve cemaati döverek dağıtmışlardır.
3. Lalapaşa kazasından 12 kişiyi alarak köyün haricinde bir mahalle götürmüşlerdir. Bu kişiler çıplak halde dikenli tel ile Yunan jandarmaları tarafından darp edilmişler, üç kişi vefat etmiştir.
4. Hiçbir suçları olmadığı halde Yunan jandarmaları tarafından yapılan darptan cinnet geçirenler olmuştur. Tımarhaneye sevk edildikten sonra verilen doktor raporunda şiddetli darbin cinnete neden olduğu yazılmıştır.
5. 7 Haziran 1922'de Havsa'ya bağlı Burunsuz köyü eşkıya tarafından basılmış, birkaç saat süren bir çarpışmadan sonra, Yunan müfrezelerinin yetişmesi üzerine eşkıyalar kaçmıştır. Bu esnada halktan birkaç kişi vefat etmiştir. Burunsuz olayı ile alakası olduğu bahane edilen Edirne eşrafından Kasım Efendi'nin oğlu Cevat Bey kayıplara karışmış, hayatından haber alınmamıştır. Bu olayın ardından Yunan asker ve jandarmalarından oluşan bir kabile köyü basmışlardır. Hiçbir tutuklama nedeni olmadan yakaladıkları Müslümanları hapisanelere sevk etmiş ve yaşamaları için gerekli her şeyden mahrum bırakmışlardır. Bunlardan bir kısmı açlıktan vefat etmiş, bir kısmı da Epir'e sevk edilerek çeşitli cezalara çarptırılmışlardır. Bu tarih itibarıyla Epir'e sevk edilen Müslüman sayısı 430'a ulaşmıştır.
6. 18 yaşından 55 yaşına kadar olan herkes yol inşasında çalışmaya mecbur tutulmuş, çalışmayanların ceza olarak 15 drahmi ödeyecekleri ilan edilmiştir.¹⁷⁷

15 Haziran 1922'de alınan istihbarata göre, Trakya Rumları kiliselerde toplanarak Trakya'yı tahliye ederken Gemlik ve çevresi gibi her tarafı yakacaklarına yemin etmişlerdi. Rum ve Ermenilere silah dağıtılıyordu.¹⁷⁸ Çorlu'da 60 yaşına kadar olan Rum ve Ermeniler gönüllü olarak askere yazılmaktaydılar. Çorlu Türklere bırakılırsa Gemlik'teki tahribatı Çorlu'da da yapacaklarına dair kilisede yemin etmişlerdi.¹⁷⁹ Sınır karakollarına mevcut asker sayısından çok fazla sayıda piyade silahı dağıtmakta ve depolamaktaydılar. Yunan askeri bu silahları herhangi bir tehlike anında karakolları takviye etmek için kullanacaklarını söylemişlerse de Müslüman yerleşim yerlerindeki Rum köylerine kaçırmak amacıyla yaptıkları bilinmekteydi. Silahlar farklı zamanlarda Çorlu'dan sınırdaki Yunan bölük merkezine gönderilmişti. 14 Haziran 1922 tarihinde posta treniyle 7 çuvalda çeşitli silahlar, Çorlu'dan Çerkezköy'e sevk edilmişti. Öncesinde Çorlu'dan Çerkezköy'e 10 adet makineli tüfek gönderildiği haber alınmış ise de bunların ağır mı yoksa hafif mi oldukları ve ne için getirildikleri anlaşılmamıştı.¹⁸⁰

¹⁷⁷ BOA.DH.KMS. 62/27-5.

¹⁷⁸ BOA.DH.KMS. 62/27-14.

¹⁷⁹ BOA.DH.KMS. 62/27-18.

¹⁸⁰ BOA.DH.KMS. 62/27-10,13.

6 Temmuz 1922'de Çorlu'da Yunan alay kıtalarından kaçarak Sinekli hudut jandarma hattına iltica eden iki Bulgar askerinin verdiği bilgilere göre; Yunanlılar Tekirdağ'dan Kocaeli'ne 10 bin kişilik kuvvet nakletmişlerdi. Trakya'da Müslümanların hayvanları Yunanlılar tarafından gasp edilmişti. Makedonya ve Trakya Rumları başlangıçta savaş yanlısı iken artık bazıları subaylar dâhil savaş aleyhine dönmüşlerdi.¹⁸¹

10. Mudanya Mütarekesi ve Tekirdağ'ın BMM Hükûmeti'ne Devir ve Teslimi

İzmir ve Bursa'nın Yunan işgalinden kurtarılmasından sonra, Türk ordusu İstanbul ve Çanakkale boğazları istikametinde harekete geçti. Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında bir çatışma ihtimalinin belirmesi üzerine Fransız Fevkalade Komiseri General Pelle İzmir'e giderek 19 Eylül 1922'de Başkomutan Mustafa Kemal Paşa ile görüştü. İstanbul Hükûmeti ile İtilaf devletleri arasında yapılan anlaşma gereğince boğazlar bölgesinin tarafsız hale getirildiğini, Türk birliklerinin bölgeye girmesinin çatışmaya neden olabileceğini söyledi. Mustafa Kemal Paşa böyle tarafsız bir alandan bilgileri olmadığını, Yunanlıların Anadolu'yu işgaline izin veren İtilaf devletlerinin Mondros Mütarekesi'ne uymadıklarını belirtti. Türk kuvvetlerinin Edirne ve Trakya'yı Yunanlılardan temizlemek için harekâtı sürdüreceğini söyledi. Akabinde süren temaslar neticesinde Mustafa Kemal Paşa İzmir konusunda kendilerine teminat verilmesiyle Boğazlara yönelik askerî harekâtı durdurmayı kabul etti.¹⁸² Meriç nehrine kadar Trakya'nın Türkiye'ye iadesi konusunu müzakere etmek için Mudanya'da müttefik devletler generalleriyle görüşmeyi kabul etti.

Görüşmeler 3 Ekim 1922'de başladı. Türk tarafını temsilen İsmet Paşa Yunan askerî kuvvetlerinin Meriç nehrinin soluna çekilmesini talep etti. Yunan temsilcisi ve İtilaf devletlerinin temsilcileri bu teklifi kabule yanaşmadılar. Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa'ya Doğu Trakya'nın hem Yunanlılar hem de müttefik devletler tarafından boşaltılmasını, bu istek kabul edilmezse 6-7 Ekim'de derhal İstanbul'a dönmesini bildirdi. Temsilcilerin bu konuda hükûmetlerine danışmadan karar veremeyeceklerini söylemeleri üzerine, 5 Ekim 1922'de görüşmeler kesildi. 7 Ekim'de görüşmeler yeniden başladı, İtilaf devletleri, Türk heyetinin Yunan kuvvetlerinin Meriç'in sol tarafına çekilmesi talebini uygun buldular. 11 Ekim'de Yunanistan'ın temsilcisi dışında taraflar arasında 11 maddeden oluşan Mudanya Mütarekesi imzalandı. Doğu Trakya savaş yapılmadan Türklere bırakıldı.¹⁸³

BMM'nin Doğu Trakya'yı devir ve teslim işiyle görevlendirdiği Refet Paşa 19 Ekim'de İstanbul'a geldi ve Trakya'nın teslimi için İtilaf devletleri temsilcileri ile ilk görüşmeyi 20 Ekim'de yaptı. İngiliz, Fransız ve İtalyan generalleri Trakya'nın Yunanlılar tarafından

¹⁸¹ BOA.DH.KMS. 62/27-6-7.

¹⁸² Orhan Hülâgü, "Mudanya Mütarekesi", <https://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Orhan-H%C3%9CLAG%C3%9C-Mudanya-M%C3%BCtarekesi-3-11-Ekim-1922.pdf>. 761-762.

¹⁸³ Ömer Faruk Kırmıt, "Lozan'a Giden Süreçte Mudanya Ateşkes Antlaşması", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21/1 (2021), s. 155-158.

boşatılması sırasında sebep oldukları zararları önlemeye çalıştıklarını, Türk hükûmetinin de göç halinde olan Hristiyan halka güvenlikleri konusunda teminat vermesini istediler. Refet Paşa, Yunanlıların sebep oldukları zarar ve ziyanları ödemesi gerektiğini, Hristiyanların can güvenliğinin kanunlarla koruma altında olduğunu ifade etti.¹⁸⁴

Refet Paşa'nın Trakya'ya geçecek Türk jandarmalarının İstanbul'dan geçmeleri talebi kabul edildi. 21 Ekim'de İtilaf devletleri generalleri Refet Paşa'yı ziyaret ettiler ve Doğu Trakya'nın teslimi hakkında imza edilecek protokol konusunda görüşüldü. 23 Ekim'de ilgili protokol imzalandı.¹⁸⁵

Müttefik devletler generalleri arasında Türk idaresine bırakılacak ilk yerin Trakya'nın ilk kasabası olan Çerkezköy olması kararlaştırıldı.¹⁸⁶ Şehri teslim alacak BMM görevlilerini taşıyan tren Çerkezköy'e geldiğinde, çevre köylerden koşan ve ellerinde bayraklar ve şekerler olan halk tarafından karşılandı.¹⁸⁷ 31 Ekim'de kasaba Türk idaresine teslim edildi.¹⁸⁸ Vali Şakir Bey ve beraberindeki heyet aynı gün Çerkezköy'den Çorlu'ya geçtiler. Heyet halk tarafından törenle karşılandı. Vali Bey aynı gün Trakya Paşaeli Cemiyeti üyelerinden Galib Bahtiyar ile birlikte İtalyan karargâhına gitti, taraflar arasında devir teslim tutanağının imzalanmasıyla tüm Doğu Trakya'nın BMM'ye teslimine kadar vilayet merkezi seçilen Çorlu Türklere devir ve teslim edildi. Kasabada yaşayan Museviler sinagogda yaptıkları bir ayinle yeniden Türk idaresine girmekten duydukları memnuniyeti ifade ederek Hilal-i Ahmer Cemiyeti yararına yardım kampanyası başlattılar.¹⁸⁹

Türk jandarmaları 31 Ekim'de İngiliz mıntokasında bulunan Marmara Ereğlisi'ne girdi. Aynı gün demiryolu güzergâhında bulunması hasebiyle ivedilikle tahliyesi önem arz eden Muratlı'nın devir ve teslimi için harekete geçildi. 3 Kasım'da saat 18.00'de Muratlı'ya Türk bayrağı çekildi.¹⁹⁰ 1 Kasım'da Saray, 2 Kasım'da Vize BMM idaresi altına girdi.¹⁹¹

Tekirdağ merkezinin 14 Kasım'da tahliyesi kararlaştırılmıştı. 12 Kasım'da şehirdeki bütün hazırlıklar tamamlanmıştı. Bu nedenle devir teslim işleminin 13 Kasım'da yapılması uygun görüldü. Vali Şakir Bey'in başkanlığında Jandarma Mıntoka Müfettişi Cemil Cahid (Toydemir), Şakir (Yorulmaz) ve Trakya Cemiyeti azası Avukat Hüseyin Rahmi (Ertin) beylerden oluşan heyet 13 Kasım sabahı Çorlu'dan hareket ettiler.¹⁹² Heyet Tekirdağ'da halkın sevinç gösterileri ve tezahüratı ile karşılandı. Kasabadaki son

¹⁸⁴ Hüseyin Kalemli, *İstanbul'un Son İşgal Yılı ve Tahliyesi*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2013, s. 145.

¹⁸⁵ Kalemli, *İstanbul'un Son*, s. 151-152.

¹⁸⁶ Akın, *Trakya'nın Türklere*, s. 126.

¹⁸⁷ "Trakya'ya Girerken", *Tanin*, 4 Kasım 1922, nr. 22, s. 2.

¹⁸⁸ Akın, *Trakya'nın Türklere*, s. 126.

¹⁸⁹ Akın, *Trakya'nın Türklere*, s. 127-131.

¹⁹⁰ Akın, *Trakya'nın Türklere*, s. 146-147.

¹⁹¹ Akın, *Trakya'nın Türklere*, s. 127.

¹⁹² Akın, *Trakya'nın Türklere*, s. 146-147.

Yunanlılardan olan bir miktar jandarma ve halk 14 Kasım'da bir Yunan vapuru ile şehirden ayrılmışlardı. Tekirdağ ve çevresinde asayiş korumakla görevli olan müttefik devletler komisyonu başkanı Miralay Emery ile Vali Şakir Bey arasında Tekirdağ ve çevresinin Türklere devir ve teslimi hakkında bir mazbata hazırlandı. Teslim işlerinin ardından vali ve Trakya mebusları 15 Kasım 1922'de Malkara ve Hayrabolu'yu, 17 Kasım'da Mürefte ve Şarköy'ü BMM adına teslim aldılar.¹⁹³

Devir ve teslimin tamamlanmasından sonra Edirne Valisi Şakir Bey müttefik devletler heyetine 13 Kasım 1922 tarihli bir mektup gönderdi. Bölgeden yaşanan yoğun Rum ve Ermeni göçünün nedenleri ve Türk yönetim anlayışı hakkında şu bilgileri verdi:

"Hepinizin dikkatine sunmayı bir borç bilirim. Trakya'daki Rum ve Ermenilerin çekip gitmeleri ve göç etmeleri nedeniyle biz de üzgünüz. Ülkenin ekonomisinde etkili olduğu gibi, onlar için sefalet olan bu durumun sorumlusu bizce Yunan Hükûmeti'dir. Eldeki bazı bilgi ve belgelere göre, Rum ve Ermenilerin göçüne Yunan memur ve jandarmaları kasten sebep olmuşlardır. BMM Hükûmeti Trakya'da adalet ve eşitliği prensip edinmiştir ve sınırların dâhilinde yaşayan tüm unsurlara karşı aynı şefkat hissiyle doludur. Hangi cins ve millete mensup olursa olsun herkes kanunla koruma altındadır. Ve bütün hukuki haklardan istifade edebilir. Ancak bu istifade her yerde olduğu gibi devlet ve ülkenin kanunlarına uymakla mümkündür.

Teslim ettiğiniz Trakya mıntkasında kalmış olan Rum ve Ermenilerin buldukları yerlerde rahat ve güven içinde yaşayacakları, iş ve güçleriyle meşgul olabilecekleri ve bu hususta en üst düzeyde hükûmetin koruma ve himayesinde olacakları şüphesizdir. Teslimle beraber Türk idaresine girmiş olan halka karşı cins ve mezhep ayrımı yapmadan görevimizi bilmekteyiz. Şimdiye kadar idaremize aldığımız bölgede asayiş bozacak hiçbir olay meydana gelmemesi bu husustaki görüşlerimizi teyit etmektedir. Trakya'da kalan Rum ve Ermenilerden bundan sonra gitmek isteyenler hareketlerinde serbesttirler. Bu serbestliğin aleyhimize yorumlanarak yeniden bazı propagandalar yapılmasının önüne geçmek ve bu konuda bazı zorunlu tedbirler almak durumundayız. Mesela Tekirdağ'da kalan Rum ve Ermenilerden şimdi gitmek isteyecekler olursa bunların hiçbir baskı olmadan kendi istekleri ile ülkeyi terk ettiklerine dair komisyonunuzdan bir mektup talep etmek zorundayım."¹⁹⁴

İstanbul'u BMM adına teslim alan Refet Paşa Trakya Umum Kumandanı olarak Trakya'da asayiş sağlamakla görevlendirildi ve karargâhı ile birlikte 24 Aralık 1922'de Tekirdağ'a gitmek üzere Sirkeci'den hareket etti. 25 Aralık'ta Tekirdağ'a varan karargâh hemen göreve başladı. Refet Paşa bu görevini 8 Ekim 1923'e kadar sürdürdü.¹⁹⁵

¹⁹³ *Tevhid-i Efkâr*, 15 Kasım 1922, s. 1.

¹⁹⁴ *Tevhid-i Efkâr*, 16 Kasım 1922, s. 2.

¹⁹⁵ Akın, *Trakya'nın Türklere*, s. 157-158.

11. Yunanlıların Tahliyesinden Sonra Tekirdağ

Yunan ordusunun Anadolu'da yenilmesiyle vapurlar Batı Anadolu sahillerinden binlerce göçmeni Tekirdağ'a nakletmiş, şehrin nüfusu artmıştı. 3. Kolordu bitkin ve yorgun düşmüş, 60 bin asker ile 80 bin Rum muhacir Eylül 1922'de Tekirdağ iskelesinden karaya çıkmışlardı¹⁹⁶.

3.Kolordu Birliklerinin 5 Eylül 1922'de Tekirdağ Limanından Karaya Çıkışları (Dimitris A. Mavridis, İstanbul'dan Tekirdağ'a Çağdaş Yunan Kimliğinin Arayışında, Tekirdağ: Tekirdağ Belediyesi Yayınları, 2017, s. 130)

Anadolu'daki yenilginin ardından yollara düşen Rum muhacirler, 8 Eylül 1922, Tekirdağ. Dimitris A. Mavridis, İstanbul'dan Tekirdağ'a Çağdaş Yunan Kimliğinin Arayışında, Tekirdağ: Tekirdağ Belediyesi Yayınları, 2017, s. 131

¹⁹⁶ A. Mavridis, İstanbul'dan Tekirdağ'a, s. 130.

Anadolu'dan Yunanistan'a doğru yaşanan yoğun Rum göçü karşısında Yunan hükûmeti Rum göçmenleri Türk evlerine yerleştirmiş, Türkler evlerini bu göçmenlerle paylaşmak zorunda kalmıştı. Böylece birbirine düşman gözüyle bakan Türk ve Rum aileler aynı çatı altında yaşamak zorunda kaldılar. Anadolu'yu terk eden Rumlar, bu durumun sebebi olarak Türkleri görüyor ve evlerine yerleştirdikleri Türklere şiddet uygulayarak onları sokağa atıyorlardı.¹⁹⁷

Rumların Anadolu'yu terk süreçlerinde Tekirdağ'da toplanan Rum muhacirler şehirde anarşi ve kaos ortamı oluşturdu. Anadolu'dan kaçan Yunan askerleri yolları kesiyor, köylere saldırıyor, Türk ve Müslümanları öldürüyorlardı. Rum ve Çerkez çeteleri evleri ve dükkânları basıyor, Türk ve Rumlara ait olduğuna bakmaksızın yağma ediyorlardı.¹⁹⁸ Yunanlılar halktan 4 bin kişiyi ve mevcut hayvanlardan yarısından fazlasını götürmüşler, bazı köyler yakılmış, az sayıda Hristiyan kalmıştı. Karmaşa ortamından istifade etmek isteyen bazı Bulgarlar sınırı geçerek Trakya'ya yerleşmek istemişler ancak buna izin verilmeyerek ülkelerine iade edilmişlerdi.¹⁹⁹

1922 yılında bazı kasabalarda ekmek ve temel gıda maddeleri kıtlığı başlamış, fiyatlar fahiş artmıştı.²⁰⁰ Tekirdağ Memleket Hastanesi de geri çekilen Yunan yağmasından nasibini almıştı. Hastanedeki bütün eşya ve aletleri aldıkları gibi, binanın kapı ve pencerelerini de sökerek beraberlerinde götürmüşlerdi. Yunan işgali nedeniyle Tekirdağ merkezde zarara uğramayan sadece üç mahalle bulunuyordu. Bunlardan birisi Musevilere ait iken diğer ikisi emval-i metruke haneleriydi.²⁰¹

Bu durum Tekirdağ'ın Mudanya Mütarekesi ile tahliyesine kadar devam etti. Mütareke ile Doğu Trakya'nın Türklere iade edildiğini öğrenen Rumlar, Tekirdağ-Selanik arasında trenler ve başka çeşitli vasıtalarla göç ettiler. Bir ay içerisinde Yunanistan'a göç eden yaklaşık 650 bin Rum'un büyük bir kısmını Doğu Trakya'dan göç edenler oluşturuyordu.²⁰² Bölgeden ayrılan Rumlardan bazıları özellikle bir gün geri dönebilecekleri düşüncesiyle Tekirdağ'a yakın yerlere yerleşiyorlardı.

Tekirdağ'dan göç eden Rumlardan biri olan Dorothea Mavridis o sıradaki durumla ilgili şu bilgileri vermektedir: "Nihayet bir gün gitmemiz gerektiğini öğrendik. Civardaki köylerden köylüler eşyalarını arabalara doldurarak Redestos'a (Tekirdağ) gelmeye başladılar. Her taraf hınca hınç doldu. Biz eşyalarımızı paketlemeye başladık. Nereye gideceğimizi bilemiyorduk. Babam tüccardı. İlk başta gemiyle Romanya'nın Köstence Limanı'na gitmemizi önerdi. İşinin orada revaçta olduğunu duymuştu. İki kardeşim

¹⁹⁷ Semih Çınar, "Mübadele Yıllarında Tekirdağ ve Çevresinde Mesken Sıkıntısı", *Mübadele Türk Yunan Nüfus Değişimi I*, İstanbul: Rumeli Üniversitesi Yayınları, 2021, s. 220.

¹⁹⁸ Çevik, *Tekirdağ Tarihi*, s. 229.

¹⁹⁹ *Tevhid-i Efkâr*, 16 Kasım 1922, s. 2.

²⁰⁰ Akın, *Trakya'nın Türklere*, s. 128-131.

²⁰¹ Semih Çınar, "Mübadele Yıllarında", s. s. 227-228.

²⁰² Kırmıt, "Lozan'a Giden", s. 158.

Yunanistan'a Atina'ya gitmemizi istiyordu. Ama Atina'nın Küçük Asya göçmeniyle dolu olduğunu duymuştuk. Ne yapacaktık? Sonuçta Drama kentine gidecek olan amcamız, Kavala'ya gidecek gemiye binmemiz yolunda bizi ikna etti. Onun Drama'da işleri vardı, yöreyi tanıyordu, Kavala'nın güzel şehir olduğunu hatta Redestos'a benzediğini söyledi. Ben Kavala'nın Redestos'a yakın olduğunu, geri dönebileceğimizi düşündüm..."²⁰³

30 Ocak 1923 tarihli Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi ile Tekirdağ limanına büyük göçmen akını gerçekleşti.²⁰⁴ 17 Temmuz 1923'te mübadiller için iskân bölgeleri belirlendi. Tekirdağ ikinci mıntıkanın merkeziydi. Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale ve Gelibolu da bu mıntıka içerisindeydi. 13 Ekim 1923'te mübadele işlerini yürütmek için Mübadele İmar ve İskân Vekâleti kuruldu. İskân bölgesinde görev yapmak amacıyla Trakya İmar ve İskân Mıntıkası Müdürlüğü görevlendirildi.²⁰⁵

Tekirdağ en fazla göçü Selanik ve Manastır Vilayeti'nden almış olmakla birlikte, Girit, Midilli ve Limni adalarından da göç aldı. Mübadele gereğince Yunanistan'dan Tekirdağ'a gelen mübadiller farklı yerlere yerleştirildiler. Kesriye, Kozani, Naslıç, Kayalar gibi mübadil yerleşim yerlerinden gelenler Çorlu ve Şarköy'e, bir kısım Kozani'den gelenler de Saray'a ve Hayrabolu'ya iskân edildiler. Selanik'e bağlı yerlerden Tekirdağ merkeze ve Çorlu, Şarköy, Mürefte, Hayrabolu, Saray, Malkara, Barbaros, Kumbağ, Yeniçiftlik, Ereğli, İncecik gibi ilçe ve nahiyelere de mübadiller yerleştirildi.²⁰⁶

Gelen mübadiller, Yunan işgal ve tahribatına uğramamış evlere iskân edilirken, Rumların geride bıraktıkları evlerden tamiri söz konusu olanların tamiratına başlandı. Ayrıca onarımı mümkün olan kışlalar da mübadil ve muhacirler için geçici ikamet yerleri olarak tasarlandı.²⁰⁷ İmar ve İskân Mıntıkası Müdürlüğü'nün hazırladığı rapora göre, Tekirdağ Vilayetindeki emval-i metrukelerin sayısı 4 bin 667'yd. Bu evlerin 656'sı tamire muhtaç iken 4011'i iskâna uygun durumdaydı.²⁰⁸

Muhacirîne Yardım Cemiyeti, Tekirdağ'a çeşitli yerlerden gelen yaklaşık 8-10 bin muhacire iâşe ve diğer konularda yardım amacıyla Türk Ocağı ve eşrafı davet etmiş, bu iş için bir komisyon oluşturulmuştu. Komisyonun başkanlığını Tekirdağ Müftüsü yapıyordu. Diğer üyeler ikişer kişilik gruplara ayrılarak çevredeki halkı yardıma teşvik etmek için harekete geçmişlerdi. Halk bu çağrıya olumlu cevap veriyordu. Muhacirler için heyetler vasıtasıyla toplanan bağışlar tahminen 700 kile mısır, 200 kıyye tarhana ve 80 lira nakit paraydı. Buğday ve arpa bağışının da 2-3 bin lira değerinde olduğu tahmin edilmekteydi. Tekirdağ'da halk muhacirlere ellerinden gelen her türlü yardımı

²⁰³ "Stavros Anestidis, "Tekirdağ'ın Rum Ortodoks Nüfusu: Eğitim ve Kültüre Önem Veren Bir Toplumdan Görüntüler", *Uluslararası Mübadele Sempozyumu ve Mübadele'nin 94. Yılına Anma Etkinlikleri*, Tekirdağ: Tekirdağ Belediyesi Yayınları, 2017, s. 484-485.

²⁰⁴ Kırca, "Belgelere Göre", s. 493.

²⁰⁵ Çınar, "Mübadele Yıllarında", s. 202.

²⁰⁶ Kırca, "Belgelere Göre", s. 518-519.

²⁰⁷ Kırca, "Belgelere Göre", s. 513-514.

²⁰⁸ Çınar, "Mübadele Yıllarında", s. 226.

sağlıyordu. Sakarya Vapuru Selanik'ten 2 bin 500 muhaciri Tekirdağ'a nakletmişti. Vapur sahiplerinin hükûmetin izniyle yolcuların her birinden 50 kuruş nakliye ücreti alacağı haberleri yayılmıştı. Hükûmet konunun araştırılmasını, bu türlü davranışlarda bulunanlar var ise cezalandırılmalarını istedi.²⁰⁹

Bu dönemde hükûmetin karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi de fuzulî işgal konusuydu. Trakya bölgesinde fuzulî işgalin en çok yapıldığı yer Tekirdağ idi. Bölgeden ayrılan Rumların emval-i metrukelerine Yunan işgali sırasında saldırıya uğrayan yerli halk, memurlar ve mübadele dışı kişiler yerleştirildiği için Tekirdağ'a gelen mübadillerin bir kısmı Kırklareli'ne sevk edilmişlerdi.²¹⁰ Tekirdağ'da görevli İmar, Mübadele ve İskân Müdürü Ali Bey bu konuyla ilgili yaptığı açıklamada şunları söylüyordu: "Tekirdağ'nda emval-i metrukeden harap bir bina tamir edildikten sonra misafirhane haline getirilmiştir. Muhacirlerin sevki için Gelibolu, Kırklareli, Çanakkale vilayet merkezlerinde iki bin kişilik misafirhaneler kurulmuştur. Muratlı'da 700, Lüleburgaz ve Alpullu istasyonlarında, Uzunköprü ile Keşan arasında Paşayığit köyünde, Keşan ile Gelibolu arasında Adil Han köyünde 200'şer kişilik konaklama yeri yapılmıştır. Uzunköprü'de 1750 kişilik misafirhane olacak binaların tamiri için bölgeye 400 liralık havale verilmiştir. Edirne Karaağaç'ta 2 bin kişilik bir misafirhanenin tesisi için gerekli tamirata karşılık olarak bölgeye 800 lira tahsisat verilmiştir. Çanakkale'ye Giresun Vapuru ile gelen 2 bin 200 kişilik muhacir kafilesi misafirhanelere yerleştirilmiş ve yaşeleri temin edilmiştir."²¹¹

Tekirdağ'da bulunan muhacirlerin iskân yerleri Babaeski, Pınarhisar, Kırkkilise, Lüleburgaz idi. Buraya yerleşen muhacirler Kalkış ve Langaza halkından olup çiftçilikle uğraşmakta ve tütün ticareti yapmaktaydılar. I. Dünya Savaşı sırasında iskân edilen Langazalılar Trakya mıntıkasında hakiki birer çiftçi oldukları için muhacirlerin az zamanda hemşerileri ile aynı seviyeye ulaşmaları temenni ediliyordu.

Tekirdağ'a iskân edilen muhacirler hayvan ve ziraat aletleri temin edilinceye kadar imece usulü ziraat yapmayı taahhüt ettiler Diğer kazalar halkının da aynı şekilde hareket etmeleri beklenmekteydi. Tekirdağ'da muhacir misafirhaneleri müteferrik mahallerde olduğu için dört mıntıkaya ayrılmıştı. Her mıntıkaya Hilal-i Ahmer, Hükûmet, Hastane ve Belediye doktorları her sabah uğrayarak muhacirîni ve misafirhaneleri teftiş ediyor, hastaları muayene ederek tedavi altına alıyorlardı.

Hilal-i Ahmer İmdad-ı Sıhhiye Heyeti Hastanesi 40 yataklı bir sağlık merkezine dönüştürülmüştü. Memleket Hastanesi'nde muhacirler için 30 yatak sağlanmıştı. Buraya gelen muhacirler Selanik'te aylarca sokak ortasında soğuk havaya maruz kalmış, bundan

²⁰⁹ Paşaili, 26 Aralık 1923, s. 2.

²¹⁰ Çınar, "Mübadele Yıllarında",s. 226.

²¹¹ Paşaili, 27 Ocak 1924, s. 2.

dolayı sağlık durumları bozulmuştu. Selanik'ten gelen muhacirler arasında dizanteri yaygındı. Bu nedenle hükûmet bölgeye gelen muhacirlere dizanteri aşısı tatbik ettirdi. Tekirdağ'daki muhacirler için kolera, veba ve dizanteri aşısı getirilerek kazalara dağıtıldı.²¹²

Muhacirlerin gıda ihtiyacını sağlamak amacıyla Marsilya'dan 500 torba, her bir torbası 50 şer kilo olmak üzere, toplam 25 bin kilo patates satın alındı. Bu patateslerin 1000 kilosu Çorlu'ya, 250 kilosu Tekirdağ'a, 750 kilosu Kırkkilise'ye, 750 kilosu Uzunköprü'ye 750 kilosu İpsala'ya, 4000 kilosu Edirne'ye gönderilerek muhtaç durumda olan çiftçilere dağıtıldı. Geriye kalan 17 bin kilo patates ziraata yardım olmak üzere Edirne merkez kazasına gönderildi.

Üzüm bağları floksera (asma biti) nedeniyle harap olmuştu. Bağların yeniden ihyası için bağcılara gönüllü Amerikan asma çubukları dağıtıldı. Dünya Savaşı ve Balkan Savaşları döneminde fazlasıyla zarar gören ipek böceği sanatını canlandırmak, harap olmuş dutlukları ihya etmek amacıyla bağcılara köklü ve işli Amerikan asma çubukları temin edildi. Edirne merkez ve çevresine 13 bin adet dut fidanı dağıtılarak dikim için arazi sağlandı.²¹³

Selanik ve çevresinden Tekirdağ'a Ocak 1924'e kadar mübadele ile 11 bin 370 muhacir gelmişti. Şehrin mübadele ve iskân müdürü ile eski Edirne Muhacirîn Müdürü Ali Bey muhacirlerin iskân ve iaşeleri konusunda yoğun çalıştılar. Misafirhaneleri Ali Bey her gün bizzat kendisi teftiş ediyor ve gereken ihtiyaçları sağlamak için çabalıyordu. Tekirdağ iskelesine çıkan muhacirlerden 104 kişi Tekirdağ'a, 487 kişi Saray'a, 139 kişi Mürefte'ye, 852 kişi Hayrabolu'ya, 1259 kişi Çorlu'ya, 3 bin 884 kişi Malkara'ya, 249 kişi Kırkkilise'ye, 2 bin 226 kişi Kırkkilise ve çevresindeki kazalara iskân edilmek üzere sevk edildiler. Muratlı'da muhacir sevkiyatında kullanılmak üzere bir misafirhane inşa edilmiş ve muhacirlerle ilgilenmek üzere bir memur görevlendirilmişti. Bu memur muhacirleri Muratlı'da tahsis edilen vagonlara bindiriyor ve muhacirlerin iâşe ihtiyaçları karşılanıyordu.²¹⁴

1924 yılının ilk aylarına gelindiğinde Tekirdağ'a gelen muhacirlerin sayısı artmaya devam ediyordu. Muhacirlerin ikameti için tahsis edilen binalar yeterli gelmedi. Okullar geçici bir süre eğitim ve öğretime ara verdi ve muhacirlerin bir kısmı okullarda misafir edildiler.²¹⁵

²¹² Paşaili, 27 Ocak 1924, s. 2.

²¹³ Trakya Paşaili, 9 Nisan 1923, s. 2.

²¹⁴ Paşaili, 23 Ocak 1924, s. 2.

²¹⁵ Paşaili, 20 Ocak 1924, s. 1.

12. Sonuç

Mondros Mütarekesi'nin ardından tüm yurttaki olduğu gibi Tekirdağ'da da Türk halkı için acı günler başladı. Yunan kuvvetlerinin bölgeye gelmesiyle bölgedeki asayiş sorunları arttı. Müttefik devletler, Yunan subayları ve onlarla birlikte hareket eden Rum çetelerinin Türklerin can ve mallarına yaptıkları saldırıları görmezden geldiler. Tekirdağ Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti millî örgütlenme ve direniş konusunda yetersiz kaldı. İstanbul Hükûmeti'nin Tekirdağ'daki vali, mutasarrıf ve memurlarının işgal kuvvetlerine ve özellikle de Yunanlılara karşı direnişin faydasız olduğu şeklindeki düşünceleri ve bu doğrultudaki çalışmaları etkili oldu. Bu kişiler İstanbul'dan aldıkları talimat doğrultusunda halkın Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne destek vermesini engellediler. Tekirdağ'da 1. Kolordu'ya bağlı 55. Tümen gerekli askeri ve ekonomik desteği alamadı. Tekirdağ'da Yunan işgal kuvvetlerine sınırlı sayıda asker ve mühimmat ile karşı konuldu. Esaslı bir örgütlenme ve savunma yapılamadı.

İstanbul'un işgali Trakya'nın Anadolu ile irtibatını kopardı. Yunanlılar Anadolu'ya asker ve mühimmat sevkini Tekirdağ İskelesi'nden gerçekleştirdiler. Bölge işgal kuvvetleri arasında sıkıştı. Yunan propagandası, zulüm ve işkenceleri nedeniyle Tekirdağ halkının büyük bir kısmı bölgeden göç etmek zorunda kaldı.

Tekirdağ'ın BMM'ye devir ve teslimine kadar devam eden iki yılı aşkın dönemde, Tekirdağ halkı umudunu Anadolu'dan gelecek zafer haberlerine bağladı. Yunanlılar bölgeyi tahliye ederken de şehre maddi ve manevi olarak zarar verdiler.

Kaynaklar / References

Arşivler

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) ve Denetleme Başkanlığı Arşivi

ATASE.ISH/777-26.

ATASE.ISH/774-102.

ATASE.ISH/778-91ag.

ATASE.ISH/778-91.

ATASE.ISH/778-91aa.

ATASE.ISH/28/51.

ATASE.ISH/423-31.

ATASE.ISH/172-128.

ATASE.ISH/115-32.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, Osmanlı Arşivi

BOA. DH.EUM.AYŞ. 10/46.

BOA. DH.EUM.ECB. 24/6-4.

BOA. DH.KMS. 52/13.

BOA. DH.EUM. 2 ŞB. 39/30-9.

BOA. HR.SYS. 2144/24-5.

BOA. DH.KMS. 51/2-3-22, 23.

BOA. DH.EUM. 5 ŞB. 77/55-3.

BOA. DH.EUM. 5 ŞB. 77-24.

BOA. DH.EUM. AYŞ. 65/41-12.

BOA. DH.EUM.AYŞ. 9/45-1.

BOA. DH.UMVM. 159/60-5.

BOA. DH.EUM.AYŞ. 20/6-4,5.

BOA. DH.EUM.AYŞ. 20/6-6.

BOA. DH.EUM.AYŞ. 26/6-10.

BOA. DH.EUM.AYŞ. 10/46-4.

BOA. DH.KMS. 52-/2-13.

BOA. DH.ŞFR. 104-13.

BOA. DH.EUM.AYŞ. 23/109-3.

BOA. DH.EUM.AYŞ. 34/53-1.

- BOA. DH.EUM.AYŞ. 35/38-1.
BOA. DH.EUM.AYŞ. 65/41-12.
BOA. DH. EUM.AYŞ. 65/41-15.
BOA. DH.EUM.AYŞ. 35/38-1.
BOA. DH.EUM.AYŞ. 38/18.
BOA. DH.EUM.AYŞ. 35/32-3.
BOA. DH.EUM. 5 ŞB. 79/21-2.
BOA. DH.EUM.AYŞ. 12/10-21.
BOA. DH.EUM. 5 ŞB. 79/21-2.
BOA. DH.EUM.AYŞ. 7/122-1.
BOA. DH.EUM66/51/4.
BOA. DH.KMS. 52-1/45.
BOA. DH.EUM. 66/51/4.
BOA. DH. EUM. 5 ŞB. 77/63.
BOA.DH.EUM.AYŞ. 10/46-3.
BOA. DH.EUM.AYŞ. 65/41.
BOA. DH.EUM.ECB. 24/6-2,3.
BOA. DH.EUM.AYŞ. 36/4-2.
BOA. DH.EUM. 30-11-3.
BOA. DH.EUM. KLH.4/42-2.
BOA. DH.EU.MMH. 210/37-1.
BOA. DH.EUM.AYŞ. 44/11-3.
BOA. DH.KMS. 60/70.
BOA. DH.EUM.AYŞ. 76/70.
BOA. DH.EUM.SSM.46/30.
BOA. DH.KMS. 60/3-22.
BOA. DH.EUM.SSM. 46/8.
BOA. DH.KMS. 60-2/33.
BOA. DH.KMS. 62/27.
BOA. DH.İUM.3/1.
BOA. DH.İUM. 20-23/14-61/2.
BOA. DH.EUM.AYŞ. 42/6-1.
BOA. DH.EUM.AYŞ. 69/3-2.

BOA. DH.EUM.AYŞ. 43/4-2.

BOA. DH.KMS. 60-3/33-7.

BOA. DH.KMS. 60-2/49.

BOA. DH.KMS. 61-2/10.

BOA. DH.KMS. 61-2/10-6.

BOA. DH.KMS. 62/27-5.

BOA. DH.KMS. 62/27-6-7.

BOA. DH.KMS. 62/27-10,13.

BOA. DH.KMS. 62/27-14.

BOA. DH.KMS. 62/27-18.

Atatürk Belediye Kitaplığı

Atatürk Belediye Kitaplığı, Bel_Mtf_047736.

Atatürk Belediye Kitaplığı, Bel_Mtf_047737.

Atatürk Belediye Kitaplığı, Bel_Mtf_047735.

Atatürk Belediye Kitaplığı, Bel_Mtf_447750.

Atatürk Belediye Kitaplığı, Bel_Mtf.047738; Bel_Mtf. 047733.

Atatürk Belediye Kitaplığı, Bel_Mtf_047731.

Marmara Üniversitesi Taha Toros Arşivi

Milliyet, 30 Mayıs 1981. Taha Toros Arşivi, 1516592006.

Gazeteler

Paşaili, 26 Aralık 1923, 20 Ocak 1924, 27 Ocak 1924, 23 Ocak 1924.

Tanin, 4 Kasım 1922.

Trakya Paşaili, 21 Mayıs 1919, 9 Nisan 1923.

Tevhid-i Efkâr, 11 Haziran 1921, 15 Kasım 1922, 16 Kasım 1922.

Vakit, 6 Şubat 1921, 8 Mart 1921.

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

Anestidis, Stavros. "Tekirdağ'ın Rum Ortodoks Nüfusu: Eğitim ve Kültüre Önem Veren Bir Toplumdan Görüntüler". *Uluslararası Mücadele Sempozyumu ve Mücadele'nin 94. Yılına Anma Etkinlikleri*. Tekirdağ: Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2017:467-488.

Akın, Veysi. *Trakya'nın Türklere Devir ve Teslimi*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1996.

Arıkan, Zeki. *Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1998.

Ateş, Hacer. *Kuzey Marmara Sahilleri ve Ard Alanında Şehirleşmenin Tarihi Süreci: XVI.-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2009.

- Aykut, Mehmet Şeref. *Trakya Millî Mücadele Tarihi, Malta Hatıratı ve Malta'da Türkler*. Yay. Haz. Hasan Berke Dilan. İstanbul: Alfa Yayınları, 2010.
- Belen, Fahri. "İstiklâl Harbinde Trakya Harekâtı". *Askeri Mecmua*. VII/101 (1 Haziran 1936).
- Bıyıklıoğlu, Tevfik. *Trakya'da Millî Mücadele*. C I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1992.
- Çelik, Recep. *Millî Mücadele'de Din Adamlarının Rolü*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1998.
- Çevik, Hikmet. *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*. İstanbul: Ahmet Sait Basımevi, 1949.
- Çelebi, Mevlüt. "İzmir'in İşgalinden Önce Şehzade Abdürrahim Başkanlığında Anadolu'ya Gönderilen Nasihat Heyeti (Anadolu Heyet-i Nâsıhası 16 Nisan-18 Mayıs 1919)". <https://atamdergi.gov.tr/tam-metin-pdf/435/turs.565-566>.
- Çetin, Nurten. "1914 Osmanlı Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi". Konya: *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 24 (2010): 149-172.
- Çetin, Nurten. "Edirne Valisi Hacı Adil Bey'in Kaleminden Edirne'den Yunanistan'a Rum Göçü: İddialar ve Cevaplar". *Tarihin Peşinde*. 27 (2022): 84-104.
- Çetin, Nurten. "Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda İtilaf devletleri Vatandaşlarına Yönelik Uygulamalarından Biri: Sürgün: (Edirne Örneği)". *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 3/5 (2013):75-94.
- Çetin, Nurten. *Son Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2015.
- Çetin , Nurten. "1914 Osmanlı Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 24 (2010): 149-172.
- Çınar, Semih. Mübadele Yıllarında Tekirdağ ve Çevresinde Mesken Sıkıntısı. *Mübadele Türk Yunan Nüfus Değişimi I*. Haz. Kemal Arı. İstanbul: Rumeli Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Çokona, Ari. *20. Yüzyıl Başlarında Anadolu ve Trakya'daki Rum Yerleşimleri*. İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2016.
- Dimitris, A. Mavridis. *İstanbul'dan Tekirdağ'a Çağdaş Yunan Kimliğinin Arayışında*. Tekirdağ: Süleymanpaşa Belediyesi Yayınları, 2017.
- Doğu Trakya'da Yunan Zulümleri*. Çev. Mehmet Ali Işıkgör. Edirne: Ceren Yayınevi, 2020.
- Erdeha, Kâmil. *Millî Mücadele'de Vilayetler ve Valiler*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1975.
- Ekin, Ümit ve Hümmet Kanal. "Tekfurdağı Sancağı'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1890-1902)". *Humanitas*. 4 (2014):109-127.
- Göktepe, Kaya. *Tekirdağ Sancağı'nda Tarımsal Yapı (1840-1914)*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012.
- Güngör, Levent. *Çorlu Kent Tarihi*. Edirne: Ceren Yayıncılık, 2021.
- Hülagü, Orhan. "Mudanya Mütarekesi". <https://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Orhan-H%C3%9CLAG%C3%9C-Mudanya-M%C3%BCtarekesi-3-11-Ekim-1922.pdf>. 761-762.
- Özalp, Kazım. *Millî Mücadele 1919-1922 II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.

- Işım, Burçin. "Rumeli Heyet-i Nâsıhası'nın Raporu ve Edirne Valisi Salim Paşa'nın Cevabı". *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*. 38 (2020):113-136.
- Kalemlı, Hüseyin. *İstanbul'un Son İşgal Yılı ve Tahliyesi*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2013.
- Kırca, İhsan Tefvik. "Belgelere Göre Tekirdağ'a Göç". *Uluslararası Mübadele Sempozyumu ve Mübadele'nin 94. Yılı Anma Etkinlikleri*. Tekirdağ: Tekirdağ Belediyesi Yayınları, 2017.
- Kırmit, Ömer Faruk. "Lozan'a Giden Süreçte Mudanya Ateşkes Antlaşması". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 21/1 (2021):145-162.
- Koltuk, Nuran. "Birinci Balkan Savaşı ve Tekirdağ'ın İşgali". *Uluslararası Tekirdağ Sempozyumu*. (2015):1-18.
- Narınç, Ökkeş. "Birinci Dünya Savaşı'nda Tekirdağ Sancağına Yapılan Göçler". *Humanites*, 8/16 (2020): 299-311.
- Sayınbaş, Tekin. *Benim İnsanlarım, Saraçlar Caddesinde Aşına Yüzler*. Edirne: Edirne Belediyesi Yayınları, 2013.
- Sarısr, Serdar. *Demografik Oyun Sürgün (1919-193)*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006.
- Serez, Mehmet. *Atatürk ve Millî Mücadele'de Tekirdağ*. Tekirdağ: Tekirdağ Valiliği Yayınları, 2004.
- Selvi, Haluk. *İşgal ve Protesto*. İstanbul: Değişim Yayınları, 2007.
- Toker, Mustafa. *Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Kongre Tutanakları (9 Mayıs 1920-13 Mayıs 1920)*. Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, 2016.
- Türk İstiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1962.

Yazar Hakkında / About Author

**Prof. Dr. Nurten ÇETİN | Trakya Üniversitesi |
nurtencetin[at]trakya.edu.tr | ORCID: 0000-0002-5428-2539**

2000 yılında Mimar Sinan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünden Prof.Dr. Abdülkadir Özcan'ın danışmanlığında hazırladığı "Belgrad'ın Vukuat-ı Sahihası" konulu tezi ile mezun oldu. 2004 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalında, Yrd. Doç. Dr. Elçin Macar'ın danışmanlığında hazırladığı "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre 1914 Osmanlı Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi" konulu tezi ile Yüksek Lisansını tamamladı. 2004 yılında Selçuk Üniversitesi'nde Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi okutmanı olarak göreve başladı. 2011 yılında Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalında, Prof. Dr. Osman Akandere'nin danışmanlığında hazırladığı "Son Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa" konulu tezi ile doktor unvanını aldı. Bu çalışma Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi tarafından 2016 tarihinde yayımlandı. 2012 Yılında Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, TC. Tarihi Anabilim Dalı Öğretim üyesi olarak atandı. 20 Ekim 2017 tarihinde Doçent unvanını aldı. 2018 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Bilim Kurulu Asli üyeliğine seçilmiş olup halen bu görevi sürdürmektedir. Ekim 2017'de Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı görevine, 14 Kasım 2018'de Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü görevine atanmış olup görevi devam etmektedir. 25 Aralık 2019 tarihinde atandığı Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı görevini sürdürmektedir. Edebiyat Fakültesi Fakülte Yönetim kurulu üyesidir. (2017-Şubat 2023) 2 Şubat 2023 tarihinde Profesör unvanını aldı. 17 Mart 2023 tarihinde Tarih Bölüm Başkanlığına atandı. II. Meşrutiyet Dönemi, Millî Mücadele Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi ile ilgili yayınları bulunmakta olup bu konulardaki çalışmalarına devam etmektedir.

**Prof. Dr. Nurten ÇETİN | Trakya University |
nurtencetin[at]trakya.edu.tr | ORCID: 0000-0002-5428-2539**

Prof. Dr. Nurten Çetin graduated from Mimar Sinan University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History in 2000. The subject of the thesis, prepared under the supervision of Prof. Dr. Abdülkadir Özcan, is "The Document of Belgrade". In 2004, she completed her master's degree at Yıldız Technical University, Institute of Social Sciences, Department of Atatürk's Principles and Revolution History, with the thesis on "1914 Ottoman-Greek Population Exchange, According to Ottoman Archive Documents", prepared under the supervision of Assistant Professor Doctor Elçin Macar. In 2004, she started to work as a lecturer on Atatürk's Principles and History of Revolution at Selçuk University. In 2011, she received his doctorate from Selçuk University, Social Sciences Institute, Ataturk's Principles and Revolution History Department. The subject of the thesis, prepared under the supervision of Prof. Dr. Osman Akandere, is "The Last Grand Vizier Ahmet Tevfik Pasha". This study was published by Atatürk Culture, Language and History High Institution, Atatürk Research Center in 2016. In 2012, she was appointed as a lecturer at Trakya University, Faculty of Letters, Department of History, Department of History of the Republic of Turkey and she received the title of Associate Professor on October 20, 2017. In 2018, she was elected as a Principal Member of the Ministry of Culture and Tourism, Atatürk Culture, Language and History High Institution, Atatürk Research Center Science Board and she is still member of this institution. In October 2017, she was appointed as the Head of the Department of History of the Republic of Turkey, she was appointed as the Director of Atatürk's Principles and Revolution History Research and Application Center on 14 November 2018, she still continues her works in these institutions. She is the Head of the Library and Documentation Department, which she was appointed on December 25, 2019. She is a Member of the Faculty Board of the Faculty of Letters (February/2017-2023). She was appointed as the Head of the History Department on March 17, 2023. She has publications on the Second Constitutional Period, the National Struggle Period and the Republic Period. She continues to work on these periods.